

У нумары:

Ёсць у памяці працяг

Сустрэчы пісьменнікаў з вайскоўцамі становяцца для СПБ традыцыйнымі.

Стар. 2

Вяртанне веры ў слова

Літаратуразнаўца Іван Штэйнер здолеў паглядзець на айчынную літаратуру звонку.

Стар. 4

Разбурэнне рэчаіснасці вершам і прозай

Агляд жнівеньскіх нумароў часопісаў «Полымя», «Нёман» і «Малодосць».

Стар. 6

Ад еўрапейскіх «тусовак» да любаснай правінцыі

Пра зоркі ды зорнасць у музычнай культуры.

Стар. 11

Гісторыю не падманеш

Мінск-прыгажун мае столькі архітэктурных помнікаў...

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры:
1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў небагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Першая Беларуская біенале жывапісу, графікі і скульптуры праходзіць у Рэспубліканскай мастацкай галерэі (сталічны Палац мастацтва) да 24 верасня. Прасторы галоўнай выставачнай залы Беларускага саюза мастакоў ніколі не працінаюць сонечныя промні, але ў пагодлівыя дні яна поўніцца мяккім натуральным святлом. Вось і на гэтым вернісажы адчувалася далікатная прысутнасць нябеснага свяціла. Да таго ж, яшчэ адно сонца — рукатворнае, сімвал нашай біенале, — нібы спуściлася ў залу праз падстрэшка і апынулася ў самым цэнтры адметнай мастацкай падзеі.

Месца пад сонцам

Старажытныя саярныя знакі — умацаваны пад столлю каржакаваты і рухомы, быццам жывая істота, драўляны «сонцавы» каркас; пясчаны лапак ды жывое цяпельца свечак, размешчаных па перыметры гэтай палоскі жывой зямлі, — былі абраныя арганізатарамі новага выставачнага праекта ў якасці спрадвечнага сімвала творчасці. Энергія сонца, стыхія агню, моц зямлі — тыя крыніцы, што натхняюць і сілкуюць мастака.

Заўсёднікі сталічных вернісажаў убачылі на I Беларускай біенале жывапісу, графікі і скульптуры (не блытаць з I Мінскай міжнароднай біенале сучаснага жывапісу «Colorfest», якая ладкавалася летам у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі) не так і мала работ, ужо знаёмых. Дык у чым жа яе значнасць, што новага пад сонцам?

Кіраўнікі Беларускага саюза мастакоў, прадстаўляючы свой новы праект гасцям вернісажа, падкрэслілі унікальнасць экспазіцыі: у ёй дэманструюцца лепшыя, выбраныя на конкурснай аснове, творы жывапісцаў, скульптараў ды графікаў з усёй краіны, выключна чальцоў БСМ, завершаныя ў апошнія два гады. Да таго ж, прэзідыум БСМ заўсёды прызваў фонд — чатыры ўзнагароды, у адпаведнасці з якімі лепшыя творы будуць удзельнічаць у замежных выставачных праектах, міжнародных мастацкіх акцыях, сярод якіх,

напрыклад, — прэстыжны вясновы Арт-салон у Маскве. На ўдзел у Першай біенале прэтэндавала каля 350 твораў 285 аўтараў, 119 работ не было дапушчана да экспазіцыі. Між іншым, у дзень яе адкрыцця, толькі на пару гадзін пазней, у сталічнай галерэі «Падземка» групай мастакоў (у іх ліку тыя, чые работы на біенале трапілі) ладзіўся альтэрнатыўны вернісаж — «Лучшее из невошедшего».

Падчас урачыстай цырымоніі ў Палацы мастацтва першы намеснік старшыні БСМ Рыгор Сітніца заўважыў, што, як ні прыкра, ён мусіў у інтэрв'ю карэспандэнту радыё тлумачыць значэнне самога слова «біенале»: «Жывучы ў цэнтры Еўропы, беларусы нібы толькі цяпер даведаліся пра гэтае слова, якое ўжо некалькі дзесяцігоддзяў ва ўжытку ўсіх нашых бліжэйшых суседзяў... А ў нас жа ёсць годны патэнцыял выяўленчага мастацтва, які мы можам паказаць усяму свету — і паказаць сябе цэнтрам Еўропы ў сферы творчасці».

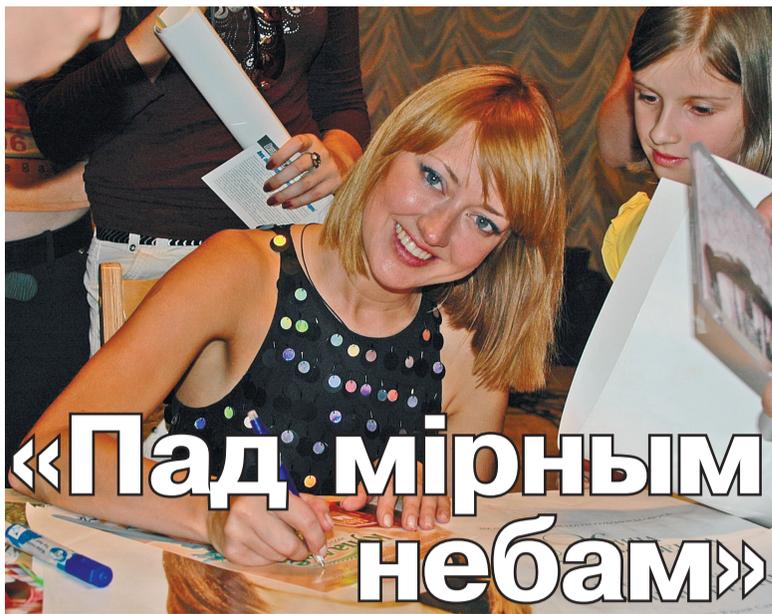
Да прыгожага рытуалу адкрыцця біенале спрычыніліся шматлікія наведнікі. Яны падыходзілі да сімвалічнага сонца і апырэзвалі яго драўляныя «промні» рознакаляровымі стужкамі, якія арганізатары імпрэзы раздавалі пры ўваходзе ў залу. І моладзь, і людзі паважнага веку падзіцячы кранальна павязвалі на рытуальнае сонца атласныя стужачкі: белыя, блакітныя, бэза-

выя, чырвоныя... Яно ўвачавідкі ярчэла, рабілася больш вясёлым, расквечаным, калматым, жывапісным, утвараючы гармонію са стракатай выставачнай атмасферай. Здавалася, што някідкая святлынь і цеплыня беларускага сонца ёсць і ў саміх мастацкіх творах — такіх розных, рэалістычных, абстрактных, постмадэрнісцкіх, дэкаратыўных, філасофскіх, эпажжных...

Як па-рознаму ўспрымаюць прыроду, малююць вобраз роднага кутка ці айчыннай гісторыі С. Крыштаповіч, А. Жураўлёў, К. Качан, Я. Рамановіч, Я. Каробушкін, С. Дамарад, У. Масленікаў, В. Мартынчук, А. Грышкевіч, Б. Аракчэў, В. Шкаруба, В. Ціханаў, У. Ткачэнка, Г. Паплаўскі, А. Сільвановіч, Н. Жыгамонт, К. Сумарава, Б. Лалыка. Колькі пазнавальных, зразумелых і нераздадзанах алузіяў у жывапісе А. Кузняцова, У. Ткачова, А. Шлегель, А. Мары, С. Цімохава, Р. Вашкевіча, В. Альшэўскага, Ф. Ястраба, У. Тоўсціка, У. Кандрусевіча, Д. Сурыновіча, У. Канцадайлава, В. Губарава. Ці майстэрства выказання колерам: З. Літвінава, В. Касцючэнка, М. Бушчык... Якія ў нас таленавітыя і не падобныя між сабой скульптары: Э. Астаф'еў, А. Асташоў, С. Возісаў, С. Аганаў, К. Селіханаў, С. Бандарэнка, А. Батвінэнак, Г. Буралкін, У. Конанаў, С. Гумілеўскі. Абавязкова запаволіш крок ля графічных аркушаў, малюнкаў акварэлю, алоўкам ці ў таямнічых аўтарскіх тэхніках: А. Скіцеў, Р. Сустаў, А. Фалей, А. Басалыга, Р. Сітніца, У. Савіч, А. Кашкурэвіч, Р. Цімохава, У. Васюк. Доўгі, нудны пералік... Але для знаўцаў за кожным імем — адзінкаваць творчай асобы, індывідуалізаваны свет сюжэтаў і тэм, уражанняў і вобразаў.

Біенале прадстаўляе нямала работ айчынных творцаў, здатных прэтэндаваць на месца пад сонцам у цэнтры мастацкай Еўропы, на сусветным абсягу выяўленчага мастацтва. Але пагрэцца ў промнях міжнароднай вядомасці пашанцуе, зноў жа, выбраным...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

«Пад мірным небам»

Пад такой назвай пяты год запар праходзіць канцэртны тур Тэатра песні Ірыны Дарафеевай. Гэтым разам з 30 ліпеня па 10 жніўня канцэрты адбыліся ў Брэсцкай вобласці.

Заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь дала дваццаць канцэртаў у дзесяці раёнах Брэсцкай вобласці. Выступленні праходзілі не толькі на вялікіх гарадскіх пляцоўках, але і на зярнятоках, мехдварах, у полі. «Уявіце сабе, — дзеліцца ўражаннямі Ірына. — Чыстае паветра. Камбайны стаяць пасля ўборкі. На заднім плане бусылы ходзяць... Рамантыка. Так што назву тура мы пацвярджаем. Дарэчы, многія ў мяне пытаюцца: як вы вытрымліваеце такі тэмп — два канцэрты на дзень? Гэта залежыць ад таго, як ты да сваёй справы ставішся. Для мяне такія мерапрыемствы — заўсёды свята. Тым больш, што сустрэча з людзьмі — галоўная мэта майго існавання як спявачкі. Я атрымліваю задавальненне і зарад энергіі ад роднай зямлі.

Акрамя працы, мы яшчэ стараліся і адпачываць. Разам са сваімі калегамі адшуквалі прыгожыя мясціны, загаралі, купаліся. Вось, напрыклад, у Івацэвіцкім раёне знайшлі возера з белым пячаным берагам. Такі пляж толькі ў Тунісе ўбачыш! Ды і з надвор'ем нам панашавава.

У гэтым годзе канцэртная праграма была досыць разнастайная. Разам з Ірынай Дарафеевай выступалі і іншыя зоркі беларускай эстрады: Віталь Гардзей, Геннадзь Санько, Дэровіш, Забава, Ірына Сапунжы. А на вялікіх пляцоўках да

калектыву далучаўся балет "Pops Foundations".

У кожным горадзе, у невялікай вёсачцы ці мястэчку спявачку сустракалі вельмі шчыра. Ад слухачоў Ірына атрымлівала не толькі апладысмэнты, але і падарункі. У Баранавіцкім раёне, напрыклад, жыхары падаравалі ёмістую бочачку ляснога мёду. «Мы нават не ведалі, як яе дадому давезці», — смяецца спявачка.

Гастрольны тур названы сацыяльным. Частка канцэртаў праводзілася бясплатна. «Гэта наш своеасаблівы ўнёсак у жніво, — тлумачыла Ірына. — Мы хочам, каб наш прости сельскі чалавек не адставаў ад культурнага жыцця. Я бачу, як з кожным годам сельская мясцовасць робіцца больш утульнай. Нават грывёры амаль не саступаюць сталічным».

Ірына Дарафеева зазначыла, што такія канцэрты сталі ўжо добрай традыцыяй. Таму прыхільнікі творчасці спявачкі могуць спадзявацца на сустрэчу ў наступным годзе. Што датычыць гастролі па Брэсцкай вобласці, то яны працягваюцца. У другой палове верасня — канцэрты ў Ганцавіцкім і Жабінкаўскім раёнах. Як заўсёды, толькі жывы гук і пад адкрытым небам.

Ганна КАРПУК

У сталічным Доме дружбы прайшоў вечар "Роля Чынгіза Айтматава ва ўсталяванні незалежнасці Кыргызскай дзяржавы", прысвечаны Дню Незалежнасці Кыргызскай Рэспублікі і памяці Чынгіза Айтматава.

Пасол Кыргызскай Рэспублікі ў Беларусі Лідзія Іманаліева распавяла пра добрыя адносіны паміж нашымі народамі падчас знаходжання ў складзе адной краіны, пра сённяшні стан і перспектывы іх развіцця. «Гэты год у Кыргызскай Рэспубліцы — год Чынгіза Айтматава. Яго вялікая заслуга ў тым, што ён, — зазначыла Л. Іманаліева, — прадставіў кыргызскі народ усім народам свету, бо яго творы чыталі і чытаюць на ўсіх кантынентах». Хутка ў Бешкеку, як

Кыргызстан — гэта Айтматаў

паведамліла Пасол, будзе адкрыты Літаратурны музей Чынгіза Айтматава.

Вядучы вечара пісьменнік Леанід Левановіч зазначыў, што хоць мы і далёка ў геаграфічных адносінах адзін ад аднаго, але блізка па духу, бо доўгі час жылі ў адной краіне, творы беларускіх пісьменнікаў перакладаліся на кыргызскую мову, а творы кыргызскіх — у тым ліку і Чынгіза Айтматава — на беларускую. Першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Праўдзін са скрухай прыгадаў, што Саюз пісьменнікаў рыхта-

ваў на 12 снежня вечар сустрэчы з Чынгізам Айтматавым, і ён абяцаў прыехаць да нас, у Беларусь, але...

Тацяна Лісіцкая прачытала верш "Благаслаўненне" А. Такамбаева, паэт Мікола Мятліцкі — свой верш, прысвечаны сьліннаму кыргызскаму пісьменніку. Усіх прысутных таксама ўсхваляваў урывак з твора Ч. Айтматава "Маці-аленіха" на беларускай мове. Гэтую легенду пра кыргызцаў нагхёна і вельмі сардэчна прачыталі Вольга і Павел Каралёнкі.

Галія ФАТЫХАВА

Урок патрыятызму

Дзень ведаў 1 верасня — заўсёды асаблівы для віцебскіх пісьменнікаў. І сёлета з паэтычным словам любові да Айчыны, словамі міру яны выступілі ў школах, бібліятэках, музеях вобласці.

Сапраўдны ўрок міру і патрыятызму прайшоў у Літаратурным музеі Віцебска, дзе са старшакласнікамі гімназіі № 1 сустрэліся паэтэса Тамара Краснова-Гусачэнка і дзіцячая пісьменніца Маіна Бабарыка.

У сваім выступленні Тамара Іванаўна звярнулася да падзей нашых дзён, за якімі пільна сачылі дарослыя і дзеці: агрэсія супраць асецінскага народа адгучулася болей у нашых сэрцах і выклікала абурэнне ўсіх людзей добрай волі. «Мір залежыць ад кожнага з нас, — сказала паэтэса, — ён пачынаецца мірам у душы чалавека».

Т. Краснова-Гусачэнка пазнаёміла прысутных — гімназістаў 9 і 11 класаў з філалагічным ухілам — са сваёй новай кнігай "Спас", якая толькі што выйшла ў свет, прачытала вершы пра Вялікую Айчынную вайну, якая забрала многіх яе родных, а верш "Беларусь мая, твае мы дзеці" прагучаў як наказ маладым працягваць гераічныя традыцыі беларускага народа, любіць і ша-

наваць Бацькаўшчыну. З вялікай цікавасцю слухала моладзь пра Віцебск першых пасляваенных год — на гэтых успамінах засяродзіла сваю ўвагу Маіна Бабарыка.

Сустрэчы, якія выхоўваюць у маладога пакалення любоў да Айчыны, яе мінулага, сучаснага

і будучыні, Літаратурны музей разам з віцебскімі пісьменнікамі праводзіць рэгулярна.

Валянціна АЛЕЙНІКАВА

На здымку: пісьменнікі Т. Краснова-Гусачэнка і М. Бабарыка падчас сустрэчы са старшакласнікамі гімназіі № 1 г. Віцебска.

Ёсць у памяці працяг

Па вузкай лясной дарозе сярод хваін і бярозін мы на "узкіку" дабраліся да пагранічнай заставы. Чысты, утульны ваенны гарадок. Тут і пачалася першая творчая сустрэча пісьменнікаў Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі з воінамі нашых граніц. Мы адразу адчулі: тут, як мабыць нідзе, ушаноўваюць тых, хто ў ліку першых перакрыў дарогу фашыстам.

Яшчэ да прыезду на гэту заставу палкоўнік Р. Боўфалік, намеснік начальніка Гродзенскага пагранічнага атрада па ідэалагічнай рабоце, павёў нас на тое месца, дзе салдаты 86-га Аўгустоўскага пагранатрада агнём сустрэлі гітлераўцаў. Бой быў назлітасным, стаялі воіны насмерць. Пад камандаваннем начальніка заставы старшага лейтэнанта Ф. Кірычэнка двое сутак, па словах мясцовых жыхароў, трымалі абарону свайго ўчастка. Ужо акупанты захапілі Гродна, паглыбіліся на тэрыторыю краіны, а байцы стрымлівалі націск ворага. Усе 36 чалавек загінулі ў гэтым баі. Ад панскага маёнтка, у якім была застава, цэлым застаўся толькі жалезабетонны склеп. Цяпер

там размяшчаецца своеасаблівы музей: саржавелея зброя, гільзы ад патронаў, асабістыя рэчы байцоў, знойдзеныя ў акопах і траншэях у лесе. А побач — помнік з прозвішчамі загінуўшых воінаў. Невялічкі ўчастак у некалькі кіламетраў стаў апошнім крокам і для многіх акупантаў.

На заставе "Сонічы" той дзень быў звычайны: салдаты зладжана неслі службу, але яна не заўсёды такая ціхая, спакойная... Гэты эпізод адбыўся за дзве-тры гады да нашага прыезду. Вось як аб гэтым распавёў начальнік пагранзаставы старшы лейтэнант Аляксандр Браніцкі:

— Пазваніў мне сёння мясцовы жыхар, якога добра ведаю. Ён паведаміў, што заўважыў падазроную асобу з вялікімі сумкамі, такога чалавека раней ніколі не бачыў. За некалькі секунд група ў складзе чатырох чалавек пад кіраўніцтвам старшага прапаршчыка Андрэя Садкоўскага парушальніка затрымалі, той быў вельмі здзіўлены. Нават супраціўлення не аказаў...

У завяршэнне паездкі пісьменнікаў запрасілі на пагранзаставу "Лясная", што ў Белавежскай пушчы. З вялікім задавальненнем прынялі мы гэту прапанову. Чаму? Над заставай узяў шэфства Мін-

скі аблвыканкам, і гэта прынесла добры плён. Капітальна рамантуецца казарма, у гарадку з'явіцца хутка іншыя пабудовы — будаўнікі абяцаюць прывесці ў парадак усю тэрыторыю.

Служаць тут і прадстаўнікі Мінскай вобласці. Адзін з іх — начальнік заставы старшы лейтэнант Аляксей Навуменка. Ён з горада Узды. Водгукі аб ім станоўчыя, у падначаленых карыстаецца аўтарытэтам.

— А як вы сталі пагранічнікам? — запытаўся я.

— Сярод маёй радні ёсць прадстаўнікі амаль усіх радоў войск, — адказаў Аляксей Валянцінавіч. — А вось пагранічніка не было. Я вырашыў ліквідаваць гэты прабел, паступіў у Ваенную акадэмію на факультэт пагранвойск. Два гады таму закончыў яго. І вось назначылі мяне, як гавораць, на перадавы рубеж, ахоўваць граніцу.

На ўсіх заставах, куды мы наведваліся, паэты Р. Сакалоўскі, У. Ласенка, Л. Крыванос чыталі вершы, расказвалі аб сваёй творчасці, давалі наказы добра несіці службу, быць пільнымі. Літаратары падарылі кнігі бібліятэкам пагранзастваў. І на ўспамін аб сустрэчы, паставілі на іх аўтографы. Два дні, праведзеныя ў пагранічнікаў, пакінулі глыбокае незабыўнае ўражанне ва ўсіх.

Анатоль СМАЛЯНКА

На здымку: пісьменнікі Рыгор Сакалоўскі і Уладзімір Ласенка сярод пагранічнікаў. Фота аўтара

Юбілей Рудакі адсвяткавалі ў Мінску

Сёлетні год пашырае прастору беларуска-таджыкскіх літаратурных сувязяў. На мове Джані і Айні пабачыла свет кніга афарызмаў Георгія Марчука.

У адным з мінскіх выдавецтваў рыхтуецца да друку анталогія сучаснай таджыкскай літаратуры на беларускай мове. А ў мінскім кінатэатры "Цэнтральны" зудзеламНадзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Таджыкістан у Рэспубліцы Беларусь Амірхона Сафарова ўрачыста было адзначана 1150-годдзе з дня нараджэння заснавальніка таджыкска-персідскай літаратуры Рудакі. Гасцямі святочнай імпрэзы поруч з дыпламатамі розных краін былі і беларускія пісьменнікі і паэты — Анатоль Аўруцін і Лідзія Возісава. Пра ролю Рудакі ў фарміраванні нацыянальнай таджыкскай літаратуры ўзнёсла і працула гаварыць спадар амбасадар Амірхон Сафараў. Пра свае асабістыя судакрананні з паэзіяй класікаў расказала вядомы майстар беларускага кіно Маргарыта Касымава.

Кастусь ХАДЫКА

Вяртанне гарадской ратушы

Храмы, вакзалы і грамадскія будынкі кожнаму гораду надаюць запамінальную архітэктурную непаўторнасць. У гэтым шэрагу збудаванняў асаблівае месца займала гарадская ратуша. Звычайна яе ўзводзілі на цэнтральнай плошчы і яна з'яўлялася цэнтрам грамадскага жыцця.

шы месціліся пакоі для прыстава, архіва магістрата, склады і гандлёвая лаўка, некалькі пакояў здаваліся ў наём. На другім паверсе знаходзілася Дума і магістрат, які на той час выконваў функцыі гарадскога суда.

У 1780 годзе з ратушы краявіды горада аглядала імператрыца Кацярына II і аўстрыйскі імператар Франц-Іосіф II.

У асобныя гады XIX і пачатку XX стагоддзя ў памяшканнях ратушы месціліся павятовы суд, шпіталь і пажарная служба. У 1915—1918 гг., падчас знаходжання ў Магілёве стаўкі Вярхоўнага Галоўнакамандуючага, у будынку ратушы была ваенная радыёстанцыя.

Згодна з Пастановай Савета Народных Камісараў, у 1926 годзе будынак гарадской ратушы быў узят у ахову і аб'яўлены дзяржаўным помнікам архітэктурны. У 30-х гадах ратушная вежа выкарыстоўвалася ў якасці пажарнай каланчы, а сам будынак займала ваенная ўстанова.

Падчас Вялікай Айчыннай вайны ратуша была моцна пашкоджана. Але ў 1952 годзе на нарадзе архітэктараў БССР прынялі рашэнне пра яе аднаўленне, а работы па рэстаўрацыі павінны былі пачацца 10 снежня 1953 года. Аднак з невядомых цяпер прычын работы так і не пачаліся. А на золку аднаго з ліпеньскіх дзён 1957 года нечакана для гараджан ратушу ўзарвалі.

Надзея на аднаўленне гарадской святыні не пакідала магіляўчан. 23 мая 1992

года адбылася сімвалічная закладка першага каменя на месцы будучай ратушы. Але рэальна да праекта прыступілі толькі ў жніўні мінулага года. Знамянальна, што пры адкрыцці будаўніцтва прысутнічаў Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, які заклаў у падмурак капсулу з пасланнем для нашчадкаў. А 18 ліпеня 2008 года Аляксандр Лукашэнка прыняў ўдзел ва ўрачыстым цырымоніі адкрыцця адбудаванай Магілёўскай ратушы. Кіраўнік дзяржавы агледзеў у ратушы экспазіцыйныя памяшканні музея, прысвечаныя гісторыі Магілёва, і асобна адзначыў той факт, што будынак быў адноўлены менш чым за год.

Сённяшні будынак Магілёўскай ратушы — унікальны па сваім архітэктурным і інжынерным рашэнні. Ратуша ўяўляе сабой трохпавярховую пабудову, да якой прылягае шмат'ярусная вежа. Унутранае аздабленне памяшканняў максімальна набліжана да стылю XVII—XVIII стагоддзяў. Унікальны і гадзіннік на вежы, які ўпрыгожвае Магілёўскую ратушу. Сярод шматлікіх яго прыладаў ёсць адмысловы календар, стрэлка-паказальнік, механізм якога робіць поўны абарот за 500 гадоў. Па ходзе свайго руху яна паказвае на круглыя даты самых значных у гісторыі Магілёва падзей. Кожную гадзінку два званы апавяшчаюць гараджан, што час няспынна цячэ.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ
Фота Міколы Барысенкі

Будаўніцтва гарадской ратушы ў Магілёве пачалося ў 1578 годзе, праз год пасля атрымання горадам магдэбургскага права. Першапачаткова ратуша была драўлянай, з гэтай прычыны часта падвяргалася пажарам. Таму 4 верасня 1679 года магіляўчане пачалі будаўніцтва каменнай ратушы, узвядзенне якой завяршылася толькі ў 1698 годзе.

На думку спецыялістаў, Магілёўская ратуша была найлепшым творам грамадскай архітэктурны Беларусі XVII стагоддзя. У час Паўночнай вайны ў 1708 годзе ратуша зноў апынулася ў агні, але хутка была адноўлена. У 1773-м пасля ўваходжання Магілёва ў склад Расійскай імперыі ў горадзе пачалося актыўнае будаўніцтва. Амаль цалкам была перабудавана ратуша: змянілася ўнутраная планіроўка, перабудавалі вежу, а дах пакрылі ліставой бляхай. У будынку з'явіліся дэталі, характэрныя для архітэктурны XVIII стагоддзя — абрамленне акон, шырокая лесвіца і іншыя дэкаратыўныя формы. Паводле новага праекта, на ніжнім паверсе рату-

«Зьніч» расце, як чалавек

На пытанне, што ж змянілася за апошні час у Беларускай паэтычным тэатры аднаго акцёра «Зьніч», яго заснавальніца, мастацкі кіраўнік, аўтар і рэжысёр-пастаноўшчык, лаўрэат міжнародных фестываляў, актрыса Галіна Дзягілева адказала: «Тэатр мяняецца, як чалавек, які расце».

22 верасня «Зьніч» адчыняе дзверы для сваіх сяброў і ўсіх аматараў тэатра. Да сустрэчы з гледачом у гэтым храме мастацтва рыхтаваліся загодзі: у мінулым сезоне ўжо думалі пра новы. Так, праца з тэкстам паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа, распачатая ў 2002 годзе, вылілася ў мана-спектакль «Красёны жыцця» ў выкананні акцёра Аляксандра Кашперова. Гэтай прэм'ерай і распачнецца новы сезон. Таксама на афішы спектакль паводле А. Сент-Экзюперы

«Мой маленькі прынец» у выкананні Раісы Астразінавай. Абяцае здзівіць не толькі сваімі цікавымі дэкарацыямі, але і новым поглядам на становішча мастака ў свеце пастаноўка «Абранныца» паводле «Маленькіх трагедый» А. Пушкіна (выканаўца — Г. Дзягілева). І гэта яшчэ не ўсё: нямала іншых паэтычных, драматычных і дзіцячых спектакляў чакае як старых тэатралаў, так і школьнікаў малодшага, сярэдняга і старэйшага ўзростаў. Адметнасць усіх спектакляў

у тым, што гэта — монатэатр, іграе адзін чалавек, якому лягчэй наладзіць кантакт з гледачом. «Адзін артыст нясе адказнасць за цэласнасць усяго спектакля», — кажа мастацкі кіраўнік «Зьніча».

Вядома, праца тэатра не абмежаваная рэпетыцыямі асобных акцёраў. З удзелам Дзяржаўнага камернага хору Беларусі пастаўлены музычна-драматычныя манаспектакль «Пачакай, сонца!», у якім гераіня Галіны Дзягілевай Маруся Чурай распавядае гісторыю

свайго трагічнага каханьня. А рамантычная манаопера кампазітара А. Залётнева пра жыццё і смерць Адама Міцкевіча «Адзінокі птах» (выканаўцы — Міхаіл Жылюк, Андрэй Марозаў), безумоўна, спадабаецца вучням і настаўнікам. У спектаклі ўвасоблены вобраз адзінокага паэта, які, блукаючы ў замежжы, увесь час марыць вярнуцца на сваю радзіму. У гэтай пастаноўцы ўдзельнічае хор, гучыць сімфанічная музыка і каларытныя стамбульскія матывы.

Шэраг спектакляў пройдзе, як звычайна, у тэатральнай зале культурнага цэнтра Мінскага касцёла святых Сымона і Алены, некаторыя можна паглядзець у Вялікай і ў Малой залах сталічнай філармоніі.

На новы сезон плануецца паездкі ў Беласток, Лепель, Гродна, працягнуцца выступленні ў межах акцыі «Мы — беларусы!» па ўніверсітэтах, ліцэях, гімназіях, музеях Мінска, з якімі супрацоўнічае тэатр.

Таццяна КЛІМКОВІЧ

Аб'яднанне праз 12 гадоў

Тое, што ў Беларусі больш не будзе дзвюх асобных устаноў — тэатра оперы і тэатра балета, — для чытачоў «ЛіМа» даўно ўжо не навіна. Аднак афіцыйна пра стварэнне адзінага Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь было абвешчана ў пачатку верасня, калі кіраўнік нашай дзяржавы падпісаў адпаведны Указ.

Такім чынам, у наступным годзе гэты вялікі калектыў адзначыць сваё агульнае свята — наваемле ў абноўленым тэатральным будынку. Зрэшты, сёлетняй вясной у оперы і балета Беларусі таксама было агульнае свята: споўнілася 75 гадоў з часу заснавання нашага Дзяржаўнага Вялікага тэатра. Яго пераўтварэнне ў творчае аб'яднанне, куды калектывы оперы і балета ўвайшлі як самастойныя юрыдычныя асобы, адбылося 12 гадоў таму (Указ № 216, падпісаны Прэзідэнтам Беларусі 19 чэрвеня 1996 г.).

Абноўлены і зноў адзіны Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь будзе ўтвораны на базе творчага аб'яднання «Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь», дзяржаўных тэатральных-відовішчых устаноў «Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь» і «Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы Рэспублікі Беларусь», якія рэарганізуюцца, згодна з Указам, шляхам зліцця. У адпаведнасці з гэтым дакументам павышаецца аплата працы супрацоўнікаў тэатра.

Я. КАРАЇМА

Жывая памяць

Бадай, самае каштоўнае для паэта жывая памяць людзей. Будуць помніць імя ў народзе, будуць чытаць і творы. Асабліва добра, калі паэта не забываюць у родных мясцінах.

Дваццаць васьмага жніўня споўнілася б 90 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка Міхаса Пянкрата. Ён нарадзіўся ў вёсцы Карпілаўка на Чэрвеньшчыне, скончыў Хугарскую сярэдняю школу, Смілавіцкі паляводчы тэхнікум. Удзельнічаў у савецка-фінскай вайне, быў цяжкапаранены, у гады Вялікай Айчыннай ваяваў у партызанах. Пасля вайны працаваў журналістам, дваццаць гадоў аддаў часопісу «Вожык», першы верш надрукаваў у далёкім 1937 годзе. Міхась Пянкрат выдаў каля двух дзесяткаў зборнікаў вершаў, прозы, кніжак для дзіцяй, працаваў у жанры сатыры і гумару.

5 верасня па запрашэнні дырэктара Хугарскай сярэдняй школы Людмілы Іванаўны Толкач з нагоды юбілею пісьменніка школу наведалі паэты Уладзі-

мір Марук і Анатоль Кудласевіч. Дзякуючы намаганням настаўніка беларускай мовы і літаратуры Сакава Пракопа Мікалаевіча, школьнікі падрыхтавалі насычаную і цікавую праграму.

На стэндзе былі прадстаўлены кнігі Міхаса Пянкрата, яго аўтографы, побач з партрэтам паэта — запаленая свечка, як даніна павагі земляку. Удзельнікі ўшанавалі памяць паэта хвілінай маўчання. Затым чыталіся яго вершы, узгадалася, якім шчырым і высельым чалавекам быў паэт. Сімвалічна, што ў праграме прымалі ўдзел праўнучка Міхаса Міхайлавіча і жанчына, якой прысвечана некалькі дзесяткаў вершаў і якую паэт кахаў усё сваё жыццё.

Уладзімір Марук і Анатоль Кудласевіч расказалі аб сучасным літаратурным працэсе і прачыталі свае вершы.

У музеі роднай школы Міхасю Пянкрату адведзена цэлая экспазіцыя, якая распавядае пра нялёгкую паэтаву долю. Кожны год у музеі праводзіцца ўрок памяці. Такім чынам школьнікі далучаюцца да мясцовай спадчыны і па праве ганарацца слаўным земляком.

Н. К.

«Беларуская думка», № 8

Асноўнай тэмай нумара жніўняскага выпуску часопіса «Беларуская думка» напярэдадні новага навучальнага года стала адукацыя — праблемы дня сённяшняга, перспектывы развіцця на заўтра. Матэрыялы, што прапануюцца чытачу, ахопліваюць самыя разнастайныя аспекты гэтай несумненна актуальнай тэмы. Так, у эксплюзіўным інтэрв'ю часопісу міністр адукацыі Беларусі Аляксандр Радзьюко аналізуе перспектывы тых якасных змен, якія ў бліжэйшы час чаканоць сістэму агульнай сярэдняй адукацыі. А старшыня Мінскага абласнога выканаўчага камітэта Леанід Крупец разважае, якую ролю могуць адыграць органы дзяржаўнага кіравання ў справе павышэння эфектыўнасці форм, метадаў і тэхналогіяў адукацыі і выхавання. Рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Васіль Стражаў распавядае пра поспехі гэтай навучальнай установы ў пошуках аптымальнай мадэлі вышэйшай адукацыі будучыні. А старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Уладзімір Здановіч вылучыў асноўныя праблемы сферы адукацыі і прапанаваў магчымыя шляхі іх вырашэння.

Па добрай завядзёнцы часопіс «Беларуская думка» не абмінае ўвагай гісторыю нашай краіны. Так, у жніўняскім нумары завяршаецца публікацыя архіўных матэрыялаў пра армію генерала Булак-Балаховіча і антысавецкі ўзброены фарміраванні, якія дзейнічалі на тэрыторыі Заходняй Беларусі і БССР. Да друку падрыхтаваны матэрыялы са справы «Дело с материалами разной переписки на балаховцев (1923 — 1925 гг.)», што захоўваецца ў Цэнтральным архіве Камітэта дзяржаўнай бяспекі Рэспублікі Беларусь. Завяршаецца і публікацыя работы кандыдата гістарычных навук, прафесара Пятра Дзімітрачкава «Ад старажытнай Русі да Рэчы Паспалітай» — цікавыя факты з гісторыі станаўлення і развіцця дзяржаўнасці на беларускіх землях.

Несумненную цікавасць чытачоў выклікае і матэрыял «Дык хто ж перамог Гітлера?», аўтарамі якога выступілі нашыя суайчыннікі Аляксандр Геніс і Марына Яфімава (цяпер жывуць у ЗША). Гэта — погляд на змены ў гістарычнай навуцы, якія набылі сілу на Захадзе пасля знакамітых тэрактаў 11 верасня. Аказваецца, трагізм гэтых падзей прымусяў гісторыкаў па той бок Атлантыкі по-новаму, больш уважліва, прыгледзецца і да працэсаў, якія адбываліся на нашай планеце больш за 60 гадоў таму...

В. К.

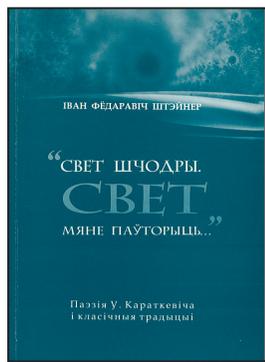
Рэпетыцыя юбілею

Паэтычны тэатр «Арт. С» правёў «рэпетыцыю» прэзентацыі другой кнігі Зміцера Арцюха. Творчая вечарына, што прайшла ў Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Цёткі пад назвай «Ты будзеш думаць пра мяне...», была прымеркавана да трыццацігоддзя аўтара. Як значыла выдучая імпрэза, паэтка Аксана Спрычан, гэта яшчэ юны ўзрост, і ўсе перамогі наперадзе.

Другую кнігу Зміцера вырашыў назваць «Бакал чырвонага марціні». Паводле слоў аўтара, галоўнае месца ў ёй зойме тэма Радзімы — Навагрудчыны. Нізка вершаў, прысвечаная ёй, будзе называцца «Мая зімовая сталаца».

Маргарыта ПРОХАР

Віктар Казько ў адным са сваіх твораў пісаў, што "самая страшная праўда на свеце — гэта праўда пра сябе самога". Менавіта таму мы не спяшаемся яе адкрываць. Аднак бясспрэчна і тое, што толькі даведаўшыся тую самую непрывабную праўду пра сябе, атрымліваеш магчымасць нешта змяніць у сваім жыцці. Іван Штэйнер раскрывае праўду пра беларускую літаратуру, пра яе лёс і аўтарытэт у сучасным грамадстве — праўду, ад якой мы ўпарта хаваемся, аднак карысці ад гэтага хавання няма ні нам, ні нашай літаратуры.

Вяртанне веры ў слова

Пасля прачытання манаграфіі "Свет шчодры. Свет мяне паўторыць...": паэзія Ул. Караткевіча і класічныя традыцыі" нечакана ўзнікае жаданне перачытваць Караткевіча — з упэўненасцю, што ўбачыш і зразумееш больш. Разам з тым з'яўляецца ўражанне, што ўсё тваё веданне пра літаратурную асобу Караткевіча — гэта пусты гук, набор завучаных яшчэ ў школе характарыстык, якія даўно пазбаўлены сэнсу, нават калі і мелі яго першапачаткова. Прыкладна тое ж адбываецца з успрыманням творчасці Янкі Купалы — колькасць пачутага і прачытанага пра яго на нейкім этапе стварае перакананне ў дэталёвай вывучанасці. Тое ж і з Багдановічам — паэтам, зноў жа, настолькі заміфалагізаваным, наколькі і нераскрытым. Гэта прыводзіць да таго, што мы апынаемся ў сітуацыі няведання сутнаскага, мы падыходзім да чытання прадукта — з нейкім навязаным бачаннем, аўтаматычна трапляючы ў палон вычгтаных ацэнак, а таму нашае ўласнае вока шмат што прапускае. І Штэйнер акурат і робіць спробу вяртання сапраўднага слова Караткевіча, паколькі жыццёвы і літаратурнасны досвед дазваляе даследчыку пазбавіцца ад прадукта, не тое што адпрэчыць ранейшыя высновы, але дыстанцыявацца ад іх, быць ад іх незалежным.

Апошнім часам вельмі шмат гаворкі пра тое, што У. Караткевіч — пісьменнік для рамантычных падлеткаў, дарослы ж чалавек не можа ставіцца да яго творчасці сур'ёзна, бо, пачынаючы ацэньваць і аналізаваць герояў, іх адпаведнасць часу дзеяння, верагоднасць тых ці іншых гістарычных падзей і г. д., прыходзіць да высновы, што У. Караткевіч ствараў Беларусь, якой ніколі не было, і беларусаў, якіх ніхто ніколі не бачыў, а таму яго творчая мадэль — не жыццяздольная. І Штэйнер таксама падкрэслівае віртуальнасць мастацкага свету У. Караткевіча, аднак тлумачыць гэта як заканамернасць і нават неабходнасць: "Менш за ўсё Караткевіч падобны на героя ў класічным разуменні слова, аднак ён не мог дазволіць сабе раскошу быць слабым, адвясці ад барацьбы, застацца кабінетным чарвяком... Ён адчуваў і добра разумее, што менавіта яму доляй наканавана стварыць рамантычны міф пра неіснуючую краіну Беларусь. Таму не будзе адыходзіць убок, рыдаць над святынямі, бо нельга аддаваць святыню псам". У гэтым выказванні чытаецца і прыхаваны дакор сучасным паэтам, якія часцяком дазваляюць сабе толькі бяздзейсна "рыдаць над святынямі", называючы гэта патрыятычнай лірыкай.

Ці не самае важнае ў даследаванні І. Штэйнера тое, што ён не толькі імкнецца раскрыць мастацкі запавет пісьменніка, але і актуалізаваць яго ў нашай сучаснасці. Бясспрэчна, У. Караткевіч — адзін з тых пісьменнікаў, што не застаўся ў межах

надае чалавецтву новага бачання, наадварот, рост колькасці паэтаў адбываецца ў асноўным за кошт патэнтных чытачоў, і хутка яны будуць роўнавялікія. Паэзія класічная саступае новай, як класічны жывапіс адышоў пагуплявам мадэрнізму і абстрактцыянізму. Яны змяніліся якасна, структура, анталагічна".

Разважаючы аб тым, што сучасная літаратура павінна быць іншай, І. Штэйнер сцвярджае і неабходнасць іншых метадалагічных падыходаў пры стварэнні літаратурнаснага даследавання, у пэўным сэнсе дэманструючы яе разглядаючы тут выданні. Ён адмаўляецца ствараць міфы пра літаратуру, пакідаючы гэтую справу самім пісьменнікам. Літаратурнасны мадэль, якую прапаноўвае І. Штэйнер, — гэта ўзор канструктыўнага дыялога паміж даследчыкам і пісьменнікам, калі першы мае права сказаць другому пра яго творчую няўдачу, а другі, у сваю чаргу, мае права быць не падуладным інтэрпрэтацыям.

Акрамя гэтага, І. Штэйнер дае рэцэпт жыццяздольнасці беларускай літаратуры ва ўмовах новага "ангызэстэтычнага" свету. Ён не проста разважае аб перспектывах (ці безперспектыўнасці) літаратуры ў III тысячагоддзі, ён дае падказку менавіта і найперш беларускім літаратарам, як не згубіцца і не страціць сябе. Даследчык ведае, што наша літаратура любіць глядзець у ластэрка і не заўсёды робіць ласку азірацца на бакі, а таму і апынаецца часта на бязлюднай выспе неактуальнасці і нечытанасці, калі добра напісаны твор, які закранае найсур'ёзнейшыя праблемы, усё-ткі не становіцца літаратурнай з'явай — у першую чаргу, на вялікае неўразуменне пісьменніка, аўтара.

І Штэйнер, аналізуючы асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснага еўрапейскага літаратурнага руху, паказвае, што для таго, каб стаць значнай, літаратура павінна быць звязана з жыццём сучаснага чалавека не толькі на тэматычным узроўні, але і быць блізкай яму маральна, псіхалагічна. У іншым выпадку пісьменніку не выпадае разлічваць на поспех, паколькі час класічнай літаратуры скончыўся: "Класічны рыцарскі раман адрозніваецца толькі ў выглядзе пароды (Дон Кіхот Сервантэса). Несумненна, тая ж доля кажа сучаснага літаратара, які задумае адрозніць знікчы неаваротна традыцыі. Класічная літаратура ў традыцыйным выглядзе прайшла сваё кола і вярнулася да вытокаў, каб падняцца на новы, больш высокі якасны ўзровень і зноў сысці ў блуканне ў адкрыты космас, нібы камета, траекторыя якой не да канца вывучана, а таму запуманьваецца праказанне яе палёту".

Аднак, нягледзячы на сваю бязлігасную праўдзівасць у ацэнках сучасных культурных працэсаў, І. Штэйнер пераконвае нас, што "літаратуру рана хаваць. Слухай о ёй блізкай смерці, і ты не прэувеличаны, яна проста эвалюцыянуе". Праўда, акцэнтуючы ўвагу на тым, што будучыня яе залежыць ад нас саміх, ад нашага жадання жыць у свеце слоўным ці бясслоўным (паводле Уладзіміра Салаўёва). Пра свой асабісты выбар І. Штэйнер нічога не кажа, аднак тое, з якой увагай ён ставіцца да Слова, з якой дапытлівасцю шукае яго каранёў і вытокаў, пераконвае ў яго адданасці свету слоўнаму.

свайго часу. Аднак вялікае майстэрства не знішчыць адчуванне актуальнасці яго творчасці штампаванымі выказваннямі пра адданасць роднаму краю і мове, каб сэнс не хаваўся за патэтыкай, каб высновы ўражвалі, інакш кажучы, сапраўды адшуканыя гэты творчасці з намі сённяшнімі, а не проста сцвярдзіць яе наяўнасць. І Штэйнер логічна даследаванне заклікае не адмаўляцца ад самастойнага пошуку, паколькі ісцінай пра сэнс творчасці У. Караткевіча не валодае ніхто. Нездарма напрыканцы кнігі даследчык мудра зазначае: "заўсёды мы будзем згадваць яго, вяртацца да твораў, перачытваць іх і, дасць Бог, паступова разумець і спаціраць", — тым самым намякаючы, што ў справе разумення і спаціраць спадчыны пісьменніка мы яшчэ толькі ў пачатку шляху.

Вялікае месца ў названых даследаваннях І. Штэйнера займае разгляд еўрапейскага кантэксту. Аднак калі ў нас прынята казаць пра гэта са змагарным пафасам, пастаянна даводзячы некаму права займаць годнае месца ў тым самым еўрапейскім кантэксте (чым дэманструем найперш сваю ўласную ў гэтым няўпэўненасць), то І. Штэйнер успрымае прысутнасць беларускай літаратуры ў іншамой і іншанацыянальнай прасторы як факт — настолькі відавочны, што ён не патрабуе нейкіх адмысловых папярэдніх тлумачэнняў.

У даследаванні "Кому без чалавека нужно слово" аўтар надзвычай бескампрамісны, ён не пакідае нават самай маленькай спадазеўкі на тое, што класічная літаратура, нягледзячы на зусім не літаратурны, не эстэтычны праявы сучаснага жыцця, усё-ткі здольная яшчэ цікавіць чалавека, здольная знімаць у яго свядомасці хаця б нейкае месца, здольная ўплываць на яго светаўспрыманне. Усё гэта на кожным уроку літаратуры паўтараюць настаў-

Спраўды, дакладнасць і свежасць расстаноўкі акцэнтаў у навукова-папулярных выданнях "Свет шчодры. Свет мяне паўторыць...": паэзія Ул. Караткевіча і класічныя традыцыі", "Super flumina Babylonis: біблейскія міфалагемы ў паэзіі Рыгора Барадуліна", "Кому без чалавека нужно слово: перспектывы літаратуры в III тысячелетии" ўражвае. Тут нельга сустрэць такіх характэрных для нас — на мяжы апраўданасці і апрыёрнага выбачэння за рэзкасць — ваганняў у ацэнцы ўнёску пэўнага аўтара ў гісторыю літаратуры. Магчыма, таму, што І. Штэйнер паспрабаваў на нейкі момант "выйсці з сістэмы", у якой сам шмат гадоў працуе, з таго зачараванага кола, якое ўтварае беларускае літаратурнае асяроддзе, каб паглядзець на яго звонку, вачыма не ўдзельніка, але старонняга назіральніка, гэта значыць, — чалавека незаангажаванага, якому багата што бачыцца лепей і ярчэй. А таму і атрымліваецца, што некаторыя відавочныя высновы, агучаныя І. Штэйнерам, выглядаюць адкрыццём — настолькі моцным было нашае жаданне іх не заўважаць.

Нягледзячы на адзначаную канкрэтнасць у ацэнках, І. Штэйнер застаецца ўсё-ткі надзвычай далікатным у расчытванні патэтных сэнсаў паэзіі. Больш за тое, міжволі трапляе ў "стыльвае" поле прыцягнення прадмета свайго даследавання. Так, біблейская метафорыка паэзіі Рыгора Барадуліна паўплывала на манеру выказвання самога даследчыка, якая традыцыйная і нетрадыцыйная адначасова. З аднаго боку, І. Штэйнер аналізуе паэзію падрабязна і дэталёва, без выпадковых цытат і непатрэбных адцягнутых каментарыяў; з другога ж, — не расшыфроввае, не вытлумачвае знакі і сімвалы, пазбаўляючы чытача (і свайго, і чытача Барадуліна) свабоды інтэрпрэтацыі, а толькі раскрывае кантэкст, праводзіць паралелі. Інакш кажучы, не разбурае таямнічасць паэзіі яе педантычнай прэпарацыяй. Стыльвае суладдзе адчуваецца ва ўсім, складаецца нават уражанне, што І. Штэйнер свядома імкнецца не быць чужародным умяшаннем у паэтычны тэкст, але толькі дасведчаным спадарожнікам, які ідзе поруч. Каб быць бліжэй да паэта, ён даследуе не прадукт, а працэс, не робіць высноў раней за паэта, нібы праходзіць творчы шлях разам з ім, адначасна — не ад зборніка да зборніка, але ад слова да радка.

Сцвярджаючы адметнасць рэлігійнай паэзіі Барадуліна на разнастайным жанравым і тэматычным фоне, І. Штэйнер разглядае яе не толькі як самастойную мастацкую з'яву, але і як заканамерны этап развіцця паэтычнай думкі: "Якраз у такіх варунках новага гістарычнага існавання беларусаў, якія яшчэ канчаткова не вызначыліся, каму служыць: Богу ці мамоне, выразна схіляючыся да утылітарна-прымітыўнага варыянта апошняй і тым самым амаль адмаўляючы агульнанацыянальны зварот да Госпада, народны паэт Рыгор Барадулін узнаўляе класічны еўрапейскія і нацыянальныя традыцыі ўвасаблення спрадвечнай ісціны". Цэласнасць літаратурнага працэсу на сучасным этапе прасачыць надзвычай цяжка. Тым і каштоўны такі падыход, калі збіраюцца часткі цэлага, ствараецца панарамнае бачанне з аналізам таго, як пэўная тэндэнцыя выснавалася з мінулага і як працягнецца ў будучыні.

3 ПОШТЫ
«ЛіМа»

«Я трымаю колас, як ікону...»

Беларусь знаходзіцца на самым рубяжы адвечнага супрацьстаяння паміж Захадам і Усходам, паміж праваслаўем і каталіцызмам, па ёй праходзіла агнявая лінія самых жорсткіх у свеце войнаў — з Напалеонам, з германцамі ў Першую сусветную вайну, з імі ж і ў Другую сусветную... А чалавек наш, гаротны ды мужны, хаваўся па лясах ды балотах і думка ў яго на працягу стагоддзяў была толькі адна — як ацалець, як выжыць у гэтых панскіх бойках, літоўскіх, польскіх, французскіх, нямецкіх... А былі ж яшчэ татары, шведы, "вызваленцы" з Украіны ды немаведама хто...

Дзе ўжо тут да росквіту духоўных ды інтэлектуальных здольнасцяў!

Так і прыйшлі ў XX стагоддзе запалохана-цёмнымі, але няскоранымі, атрэсваючы з плеч рэшткі польскіх землеўладальнікаў ды расійскіх уладных бюракратаў, якія, праўда, больш сядзелі па губернскіх гарадах.

Але беларуская вёска заўсёды гаварыла на "простай" мове, а тут раптам дазволілі школка свае адкрываць, з'явіліся цэлыя беларускамоўныя вучылішчы, і сапраўдныя беларускія інтэлігенты-інтэлектуалы — Купала, Колас, Ігнатюскі, браты Луцкевічы, Цішка Гартны, Некрашэвіч, Тарашкевіч... У беларуса з'явіліся свой універсітэт, акадэмія, тэатр... Але цягнулася такое шчаце, па жаль, нядоўга. Не

трэба забывацца, што зямля беларуская мяжуе з больш моцнымі і прэтэнцыёзнымі суседзямі з Захаду ды Усходу. Ды й на Поўначы і на Поўдні на нас зайдросна пазіраюць суседзі.

Тады, у 20-я гады мінулага стагоддзя, Беларусь падзялілі на БССР ды на "крэсы". Хутка і "беларусізацыю" забаранілі, а нашых выдатных дзеячаў-інтэлектуалаў па абодва бакі мяжы каго расстралялі, каго саслалі ў Сібір. Можна, хто не ведае, дык нагадаю, што Наваградскі раён у Польшчы звяўся "польскаю Сібірру", сюды таксама, як і ў Каргуз-Бярозу, адпраўлялі палітзняволеных.

А на ўсходняй частцы нашай зямлі за адну толькі ноч 25 кастрычніка 1937 года расстралялі больш як 500 чалавек: пісьменнікаў, настаўнікаў, гісторыкаў — гонар нацыі, носьбітаў беларускай мовы і культуры. Яшчэ раней знішчылі Некрашэвіча, Байкова, Тарашкевіча... Крыху пазней закатавалі акадэміка Лёсіка, арыштавалі ды выслалі першага рэктара нашага ўніверсітэта Уладзіміра Пічэту.

Сённяшняя Беларусь — краіна цывілізаваная, мова наша не проста вясковая гамонка "тутэйшых". Мы маем і сваю граматыку, і літаратуру, і сваіх асветнікаў... Усё тое, што маюць немцы, французы, англічане...

Бо беларускае пісьменства — галоўны падмурак нацыянальнай свядомасці. Адзін з французскіх філосафаў XIX стагоддзя гаварыў, што нацыя

складаецца з нацыянальнай царквы, нацыянальнага тэатра ды нацыянальнага пісьменства.

Пасля жорсткага пераследавання бальшавікамі тых, хто асмельваўся прылюдна гаварыць на сваёй мове, першае "святло" мільганула ў 1986 годзе. Тады ў славянскіх рэспубліках было свята Кірылы і Мяфодзія, стваральнікаў славянскай азбукі кірыліцы.

У першай палове 90-х здавалася, што падзьмула ветрыкам колішні "беларусізацыю". Больш пачалі ўжываць родную мову. Распрацаваныя былі пэўныя планы па развіцці і больш шырокім ужыванні беларускай мовы, адчынілі нямала беларускамоўных класаў у школах... Але ж не трэба забывацца, што месца Беларусі на геаграфічнай карце не змянілася...

Стан рэчаў у галіне нашай адукацыі і асабліва адукацыйнага стану змяніўся кардынальна. Сярэдні клас, які складае большасць у грамадстве, і адукацыю мае сярэдняю, і ўзровень мыслення ў гэтай большасці — так сабе, сярэдні. Вось ён, так бы мовіць, той, хто некалі гаварыў па-простаму, цяпер гаворыць на трясянцы. А валодаць беларускай літаратурнай моваю ў элітных колах зрабілася прэстыжным. Цяпер па-беларуску гавораць у творчых саюзах. І не толькі пісьменнікаў, а і ў Саюзе мастакоў, архітэктараў, у Акадэміі мастацтваў. Шкада толькі, што людзей такіх не багата, ды і яны, часта выхо-

дзячы на вуліцу, зноў ужываюць мову рускую. Пакуль штогодэннаю і неабходнаю беларушчына не зрабілася.

Беларуская мова не з'яўляецца чымсьці суб'ектыўным пажаданнем альбо прыхамаццю. Гэта — адна з мноства моў існуючых у свеце, навука, што з'яўляецца часткаю славістыкі. А славістыку, славянскія мовы, і беларускую ў тым ліку, вывучаюць у шматлікіх універсітэтах па ўсім свеце. У Англіі, напрыклад, беларускай мовай і літаратурай займаецца вядомы спецыяліст Джым Дзінглі, узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Кажуць, што на пачатку 90-х гадоў, калі абрушылася так званая "жалезная сцяна", некалькі яго вучняў узрадаваліся і вырашылі прыехаць у Беларусь, каб пачуць сапраўдную беларускую гамонку, пабыць у беларускамоўным асяроддзі. І апынуўшыся на тагачасным праспекце Скарыны, былі вельмі здзіўлены, расчараваны і хуценька вярнуліся дадому.

І ўсё ж беларускае слова жыве і дзякаваць за гэта мы ў першую чаргу павінны нашым пісьменнікам, літаратарам і тым энтузіястам, якія дзеля гэтага жывуць і працуюць. Раманы, апавесці беларускамоўных творцаў далёка не горшыя ў Еўропе. Імёны нашых празаікаў і паэтаў шануюць, а творы перакладаюць на шматлікія замежныя мовы. Проза Быкава, Караткевіча, Карамазава, Сіпакова,

іншых творцаў чытаюць і па-нямецку, і па-польску, але больш за ўсё на рускай мове. На жаль, калі я бачу "Круглянскі мост" альбо "Трэцюю ракету", ці "Вока тайфуна", дык гэта звычайна рускамоўныя пераклады. І чытаюць іх не ў Краснадары альбо ў Якуціі, а тут, у нас, у Мінску.

Некалі вялікі рускі паэт і празаік Іван Аляксеевіч Бунін, які неаднаразова прыязджаў у Беларусь, у яго нават сваякі тут былі, называў беларусаў лірыкамі. І ён для такога вызначэння меў усе падставы. Таму што паэтаў у нас безліч, значна больш, чым празаікаў, усіх і пералічыць немагчыма. Але кожны, хто шануе і любіць нашу паэтычнае слова, адразу ж прыгадае і Міколу Мятліцкага, і Рыгора Барадзіна, і Пімена Панчанку, і Віктара Гардзея, ды дзесяткі, нават сотні іншых выдатных айчынных паэтаў.

Пасля развалу Саюза мы маем годную пашану сваю незалежную дзяржаву пад назваю Беларусь!

Наш народ па сваім менталітэце па-ранейшаму застаецца вясковым, мы цесна звязаны з зямлёю і з земляробствам. Гэта ж невыпадкова, што Віктар Гардзеі напісаў такія пранікнёныя радкі:

— Я трымаю колас,
як ікону
З лікам Багародзіцы
Святой...

Невыпадкова і тое, што Свята беларускага пісьменства амаль сінхронна адбываецца ў адзін час са Святам дажынак. Штогод, у розных гарадах, з удзелам найбольш шануючых прадстаўнікоў нашай творчай, інтэлектуальнай і ўладнай эліты. На дажынках узнагароджваюць камбайнераў ды трактарыстаў, а на Свяце нашага пісьменства збіраюцца тыя, хто працуе на ніве беларускага інтэлекту.

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

Прымаць сэрцам жыццёвую праўду

Паважаная рэдакцыя "ЛіМа"! У жнівеньскім нумары Вашага вельмі карыснага для Беларусі, яе духоўнага жыцця выдання быў надрукаваны ў рубрыцы "Кулуары" цікавы артыкул пра творчасць таленавітага паэта-самародка з Баранавіч Івана Лагвіновіча.

Добра, змястоўна і цёпла зроблены гэты матэрыял, які адкрывае нам новага, невядомага, сталага "народнага" паэта!

Так прыемна чытаць яго вершы! У іх — шмат глыбіннага сэнсу, яны сапраўды нібы напісаныя ўласнай "крывёю" — чалавека, які многа пабачыў і перажыў на сваім вяку.

Згодны з аўтарам артыкула, што нельга дапусціць, каб такія таленты "прападалі"...

Так, наш час — жорсткі, трывожны, турботны. Але ж грамадства пачынае ўжо разумець, што без культуры, адукацыі, мастацтва, шанавання нацыянальнай духоўнай спадчыны — яно застаецца "безыменным", не мецьме будучыні. Абяякаваць да роднай мовы — своеасаблівага сучаснага сацы-

яльна-культурна "тэндэнцыя", наша агульнаграмадская бядка, якая, безумоўна, з цягам часу будзе пераадолена. Вось нядаўна прынялі новую рэдакцыю Закона аб правапісе беларускай мовы — вельмі добра. Але трэба значна больш клапаціцца на дзяржаўным узроўні аб паступовым пашырэнні сферы яе ўжытку сярод моладзі, вучоных-гуманітарнаў, вучнёўства. Пакуль што справы слаба рухаюцца ў гэтым "стратэгічным" кірунку. Што перашкаджае? Апроч простага нежадання, мабыць, нейкая будзённая "забітасць", залішні "эканамізм" і "рацыяналізм", традыцыйная наша славянская лянота. Відавочна — усе мы з-за гэтага шмат губляем... Бо штучная аб'яднальная духоўна-грамадская

"канструкцыя" без мовы — з'ява не зусім трывалая. Дык увядзіце ж у вучэбныя праграмы і планы для школ і ліцэяў, часткі гуманітарных вышэйшых навучальных устаноў "добраахвотна-абавязковае" выкладанне менавіта на нашай роднай дзяржаўнай мове (хаця б 50х50, як прадугледжана Канстытуцыяй)! Гэта, можа, старэйшае пакаленне, якое перажыло "бязлікі" савецкі час, не жадае мяняцца. Але чаму такой павінна быць і наша моладзь, нашы нашчадкі?... "Спаць у шапку" надта доўга нельга. Глядзіце — як братняя Расія ці тая ж Украіна скрупулёзна, з дзяржаўным размахам клапаціцца аб сваіх мовах! А што браток-беларус? Чаго чакае?... Мы даўно ўжо адарваны ад сваіх каранёў — і няма нічога лепшага, як абудзіць велізарны стваральны патэнцыял нацыі праз Мову!...

Для "ЛіМа", здаецца, надта прывабным было б выданне нейкага самастойнага прыкладнага асобніка аб творчасці невядомых, пачынаючых майстроў (можа, калінебудзь так і будзе), каб сапраўды таленавітае, патрэбнае для ўсіх, не адкладалася "ў стол", не пісалася

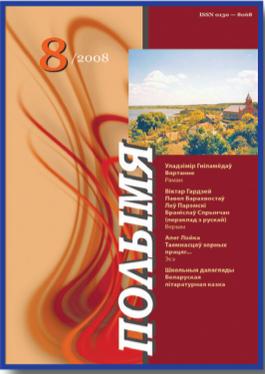
"без надзеі" — толькі дзякуючы "гераізму" дабрачыннай, шчырай уласнай аўтарскай душы. Трэба неяк па-хрысціянску, больш гуманна ставіцца да людзей, а па-першае — да вельмі ранімых творцаў.

Дапамажыце, калі ласка, увайсці Івану Лагвіновічу ў "сакральнае" кола айчынных літаратараў — няхай у яго "адкрыецца" другое дыханне, няхай ён больш бадзёра глядзіць на нашу рэчаіснасць і жыццё, працягвае ствараць свае чароўныя Санеты! Добра было б выдаць і зборнік яго вершаў за дзяржаўны кошт (хаця б з фінансавай дапамогай спонсараў)! Перакананы: гэтая кніжка хутка разыдзецца сярод людзей. Наш народ прымае сэрцам жыццёвую праўду. А колькі яшчэ такіх унікальных творцаў раскідана — не выяўлена на нашай слаўнай зямлі Беларускай!

Так хочацца пазнаёміцца з яго літаратурнай спадчынай, а таксама выказаць яму вялікую падзяку за Творчасць! Яскравую, Чыстую, якая надае Духоўную моц!

3 павагай — Яўген ГАРЭЦКІ

Разбурэнне рэчаіснасці вершам і прозай...

РЭСТАЎРАЦЫЯ БОЛЮ

ПОЛЫМІЯ № 8

Уладзіміра Сцяпана заўсёды бярылі чытаць з крыху няўдзячным прадчуваннем болю. Чытач ад гэтага пісьменніка не павінен чакаць міласэрнасці і шукаць у яго творах — спатолення і адхання. Таму што Уладзімір Сцяпан малое жыццё такім, якім яно ёсць, а не такім, якім яго робіць вечны канфарміст — чалавечая памяць. Навелы "Драпіны", "Наперадзе цемра", "Фрагменты аўтапартрэта 1973 — 1977", змешчаныя ў нумары, апісанае прадчуванне спраўджаюць.

Навела "Драпіны" — гэта запозненая на трыццаць гадоў споведзь школьнаму таварышу. Як заўсёды ў Сцяпана — без пафасу і разгорнутых каментарыяў. Складаецца нават уражанне, што галоўны герой Алег ужо даўно з разважлівай абьякаваасцю прыгадвае тую гісторыю — настолькі спакойны тон, амаль на мяжы канстатацыі. І яго суразмоўца, ад чыйго імя выдзецца апавяданне, таксама ўспрымае расказанае нібыта абьякава. Аднак спакой герояў чамусьці не перадаецца чытачу, словы працьвятаюцца лёгка, але за імі ўвесь час адчуваецца нейкая недасказанасць, нібыта героі расказваюць не ўсё і не самае галоўнае. Насамрэч гэтае адчуванне спадманлівае. У Сцяпана няма выпадковых слоў — дыялогі і апісанні кароткія, сціслыя, часам проста няскончаныя. Напружанне, якое ўзнікае падчас чытання, якраз і ствараецца за кошт гэтай лаканічнасці, а таму і ўражанне, што самае галоўнае герой скажа ў канцы апавядання, не спраўджаецца, — галоўнае застаецца нявыказаным: "Пройдзе трыццаць гадоў, перш чым Алег раскажа мне пра звалтаванне Кацькі з "гаўнацёк". Расказа без смеху — спакойна. Звалціў жанчыну яго старэйшы брат Віталік са сваім сябрам. Каб старэйшага не пасадзілі ў турму, а Віталік меў на той час адну сусімаць, то дома і вырашылі, што яму, малодшаму, давядзецца ратаваць старэйшага". Ратаваць — гэта значыць, узяць на сябе віну.

Аўтар не дае так патрэбных чытачу высноў і характарыстык — не ўкладае ні ў вусны Алега абурэння ці крыўды, ні ў вусны апавядальніка асуджэння. Словам, не адцягвае ўвагу ад галоўнага, каб даць магчымасць канцэнтравацца на адчуванні болю, з якім героі, а разам з імі — чытач — застаюцца сам-насам. Без аўтарскага тлумачэння альбо спачування. Таму што У. Сцяпан не шкадуе свайго чытача, аднак чытач яму чамусьці за гэта ўдзячны.

Адметнай падаецца нізка вершаў Паўла Барахвостава — адметнай традыцыйным, а гэта значыць, зусім не сучасным разуменнем паэзіі. Вершы П. Барахвостава амаль сожэжныя, яны насычаныя дзеяннем і шматлікімі гістарычнымі алозіямі, а таму не лёгкія для ўспрымання. Праўда, часам гэтая насычанасць усё ж пераўтвараецца ў перанасычанасць, аднак каштоўна тое, што ў даволі аднастайнай плыні сучаснай маладой паэзіі нехта здольны не падавацца эстэтычнай моде. Магчыма, гэта пачатак уласнага неардынарнага паэтычнага шляху, які неабавязкова будзе звязаны з гістарычнай тэматыкай.

*Хай мне даруе чыстая папера,
За тое, што спыніцца не магу.*

Надзея Парчук

"Школьныя даягяды" прадстаўляюць артыкулы Славяны Шамякінай, Вольгі Барысенка, Лады Алейнік і казкі Алены Масла. Цікавае даследаванне па гісторыі і тэорыі паэзіі ўяўляе артыкул Алега Лойкі "Таёмнасці зорных працяг".

ДЫЯЛАГІЧНАЯ КАТАСТРОФА

НЁМАН № 8

Заканчэнне рамана Г. Чарказяна "Багровый закат" пакідае чытача на ростанях: з аднаго боку, ён атрымлівае задавальненне цікаўнасці ў разважлівай сюжэтанай лініі, раскрыцці інтрыгі, з другога ж...

Падчас чытання рамана быццам трапляеш у нейкі дзівакаваты свет, дзе героі, як зачараваныя здані, глядзячы на суразмоўцу, бачаць перад сабой пустату і толькі з гэтай пустай размаўляюць. Сапраўды, дыялогі, сканструяваныя Г. Чарказяна, ніякім чынам не звязаныя ні з законам чалавечага маўлення, ні з законам мастацкай праўды. Адзін герой прамаўляе адцягнены маналог, другі герой адказвае такім жа адцягненым маналагам. У выніку складаецца ўражанне татальнай дыялагічнай катастрофы: усе ведаюць, што паразуменне ў прычыпе немагчымае, а таму ніхто да яго і не імкнецца. Пісьменнік Андрей Храбрый, які мае сваю сям'ю, перажывае здраду палюбуйніцы (!): яна пасля доўгіх гадоў спаткання вырашыла выйсці замуж, зразумела, за іншага чалавека (бо пісьменнік адразу папярэдзіў сваю музу, што ад яго яна такой прапановы не дачакаецца). Галоўны герой Артур спрабуе сукалоць расчараванага каханка рацыянальнымі высновамі, аднак той не пагаджаецца: " ... Но как же исторические примеры: Лаура и Петрарка, Данте и Беатриче! Там чувства всегда стояли на первом месте. — У кого? У творца. А о дамах мы знаем только то, что присутствие их в жизни геня было непродолжительно, хотя и очень продуктивно..." Так абмяркоўваюць жыццёвыя праблемы два дарослыя мужчыны, адзін з якіх знаходзіцца проста-такі на мяжы самагубства... Мне падаецца, што такім стылем можа прамаўляць выкладчык на лекцыі. Адбываецца гэта, відавочна, таму, што Г. Чарказян не падзяляе мову аўтара і мову персанажаў, і ўрэшце аповесць пачынае нагадваць фільм, ролі ў якім манатонна і аднастайна прадабляваны адным акцёрам, калі інтанацыя зусім не адпавядае зместу сказанага.

Усё гэта замянае ўспрымаць цікавую і складаную інтрыгу (знікненне нацыянальнай рэліквіі — каштоўнага алмаза, гісторыя яго пошукаў, каханне паміж замужняй псіхічна неўраўнаважанай, але неверагодна прыгожай жанчынай і маладым мужчынам Артурам, які прыехаў у Беларусь з Масквы, каб уратавацца ад нейкай бяды — якой, пісьменнік не тлумачыць).

Усё-ткі той перыяд у нашай літаратуры, калі можна было ўспрымаць і ацэньваць твор толькі на ўзроўні сюжэта, даўно скончыўся.

Прыемна ўсцешыць чытацкае вока аповесць Алеся Бадака "Одинокий восьмиклассник хочет познакомиться" ў перакладзе Ірыны Шаўляковай, апавяданне Міхася Пазнякова "От судьбы не уходят" і нізка вершаў Сяргея Сапоненкі "Журавлик бумажный".

СПРОБА — НЕ ХВАРОБА

МАЛАДОСЦЬ № 8

Паэтычная нізка Кацярыны Пікірэні "Пах восені", бяспрэчна, апраўдвае сваё з'яўленне на часопісных старонках... тым вершам, якім распачынаецца:

*Шлях. Жалобы і адзіноч.
Вам адлаціцца небам. Попым.
Рухі постацей. Дзень вяснова.
Цішыня. Занядбаная мова.
Свет нябачнай і злой атруты.
Крок пагарды. І марш пакуты.*

Спалучэнне новых адценняў звычайных, знаёмых слоў у лаканічнай моцы недасказанасці. Верш пакідае ўражанне і надзею на творчы плён васемнаццацігадовай паэзіі.

Аднак жа наконт "занядбанай мовы". Для таго, каб служыць паэзіі ці — не так кансерватыўна — адчуваць лучнасць з ёй, мала проста ведаць мову — трэба ведаць яе дасканала, у чым слоўнікі не заўсёды могуць быць надзейнымі дапаможнікамі. Стыльовай вытанчанасці па арфаграфічных і тлумачальных слоўніках не навучыцца.

У свой час, аналізуючы не вельмі ўдалыя паэтычныя радкі Анатоля Вольнага (у прыватнасці: "Сяды лунных лап па ўцёсах лялі"), Уладзімір Дубоўка пераўтварыў выраз "лунныя лапы" ў своеасаблівы сімвал моўных хібаў. Акурат на тыя самыя "лунныя лапы" ў творчасці сучасных творцаў і хацелася б звярнуць увагу.

Што, напрыклад, павінны значыць радкі:
*Натхненне топіць верш і прозу.
Як жывасць траваў — аksamіты.*
Калі нават пакінуць па-за ўвагу тое, што ўжыванне назоўніка трава ў множным ліку ў беларускай мове — гэта неабавязкова перайманне русізма, то што мелася

на ўвазе пад словам *аксаміты*? Рускае "шелка"? Верагодна, К. Пікірэні проста прывабіла прыгожае слова, сэнс якога яна сама не ўсведамляе. Не вельмі прыемнае ўражанне пакідаюць і радкі "На лістоце, да цемры ахвочай", "Смак паветра, да ўздыху прыдатынага", "Мне мройца, што нехта недзе быў / Але калі і як — негасканала".

Вось жа і ў радкі добрых вершаў Алеся Спічына трапілі гэтыя "лапы":

*Толькі павер жа хоць крышку
Гэтае
Кветцы.*

Усё ж жадаанне захаваць рытм — не падстава рабіць граматычныя памылкі. (Такая форма прыметнікаў і займеннікаў ужываецца толькі ў родным склоне). Аднак на гэтай "стрэмцы" не хочацца надта засяроджвацца, як А. Спічын не засяроджваецца на бязмэтнай гульні з прыгожымі слоўнымі абалонкамі:

*Мяккія пэндзі
маладых таполяў
Дождж малоюць...*

*Мокрыя свежыя фарбы
Блішчаць навокал.*

*Такая задума карціны —
Яны не высахнуць хутка.*

Дадаюцца да лепшых матэрыялаў нумара і вершы Міколы Адама. Уся нізка ўспрымаецца як споведзь аднаго героя з трывожным прадчуваннем і нежаданнем скарацца рэчаіснасці, разбураючы яе сутнасць Словам:

*Стомленай ночы шоўк,
зоркамі вытканы,
да тваіх рук і ног
цягнецца ніткамі
мрояў фантазій, сноў
сцежкай няходжанай
праз хмарачосы слоў
словам народжаных...*

Апавяданне Юрася Мельнікава "Выпадковасць" цалкам апраўдвае сваю назву, бо, акрамя як выпадковасцю, узвядзенне яго ў ранг мастацкага твора і не назавеш. Магчыма, у якасці газетнага нарыса пра мужны ўчынак сціплага ўніверсітэцкага выкладчыка, маладога кандыдата гістарычных навук гэтае апавяданне і выглядала б чыгэльна: "У мінулым дэспітлівы школьнік, нядаўні студэнт, былі апраўданы з цяжкім сумленнем узяўся за любімую справу. Вельмі дзівіліся ягоныя калегі настойлівасці, дакладнасці даследаванняў, удалым публіцыстычным артыкулам і мастацкім творам, якія час ад часу змяшчаліся ў прэсе. Канечне, яго лекцыі наведвала моладзь, жадаючы пашырыць уласны круггляд..." Такое ўражанне, што Ю. Мельнікаў ствараў не мастацкі вобраз, а характарыстыку супрацоўніку пісаў.

Публікацыя твораў Слабодана Вуканавіча (пераклад з сербскай Івана Чароты, прамова Аляксея Чароты) пашырае маладосцеўскую "літаратурную карту" новымі абсягамі. Чытач мае магчымасць пазнаёміцца з вынайздзеным чарнагорскім паэтам літаратурным напрамкам *паэмувіз*, сутнасць якога ў *спалучэнні трох складніках* — *паэзіі, музыкі, віртуальнай карцінкі*. Паэмувіз — гэта спроба сцвярдзэння не толькі жыццяздольнасці, але і магчымасці росквіту паэзіі ў XXI стагоддзі.

Варта перачытаць сотню вершаў аднаго паэта, каб знайсці хаця б адзін добры. І ўсё ж хацелася б большай самакрытычнасці ад саміх творцаў. Часам складаецца такое ўражанне, што большасць цяпер лічыць, нібы напісанне твора аўтаматычна азначае яго варгасць для друку. А таму часам і з'яўляюцца на часопісных старонках "выпадковасці".

Жана КАПУСТА

Незабыўная сустрэча

20 верасня спаўняецца 65 гадоў нашай знакамітай зямлячцы — паэтцы Ніне МАЦЯШ, ураджэнцы вёскі Нівы Барызаўскага раёна, якая ўжо шмат гадоў жыве ў Белагарадскай вобласці.

Ніна МАЦЯШ — лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова, аўтар кнігі паэзіі: "Агонь" (1970), "Прыручэнне вясны" (1979), "Поўны келіх" (1982), "Шчаслівай долю назаві" (1990), "Душою з небам гаварыць" (1999) і іншых, а таксама кнігі для дзяцей: "Два браты і сякера" (1975), "Казка пра суседзяў, змяю і мядзведзя" (1982). Працуе ў галіне мастацкага перакладу з французскай, нямецкай, польскай, украінскай і іншых моў.

Памятаецца, як трыццаць пяць гадоў таму, яшчэ дзесяцікласнікам, наведаў Ніну Язэпаўну ў складзе вучняў і настаўнікаў нашай брэсцкай 16-й школы, што размясцілася на Граеўцы.

Незабыўная паездка да паэты з няпростым лёсам Ніны Мацяш адбылася вясною ў маі. Нас, аматараў роднай мовы і літаратуры, набралася чалавек пятнаццаць. Ніна Язэпаўна расказала нам пра сябе, пра сваю творчасць. Чытала вершы, новую паэму "Алекса Доўбуш", адказвала на нашы пытанні. З яе дазволу я рабіў алоўкам накіды на лістках паперы, увесь час уважліва слухаў паэтку і пільна сачыў за ёю, стараючыся рабіць добра сваю мастакоўскую справу. Потым два лепшыя аркушы паперы з накідамі я падараваў Ніне Язэпаўне на ўспамін.

Пасля незабыўнай паездкі па сваіх накідах я зрабіў два жывапісныя партрэты паэтыкі, бо вельмі ўжо мне карцела здзейсніць гэта да заканчэння школы. Так і застаўся ў школе першы, зроблены алейнымі фарбамі, партрэт, а другі, на якім Ніна Язэпаўна разам з нашай настаўніцай Антанінай Васільеўнай Башчук, я ўручыў сваёй настаўніцы, калі прыйшоў на выпускны вечар.

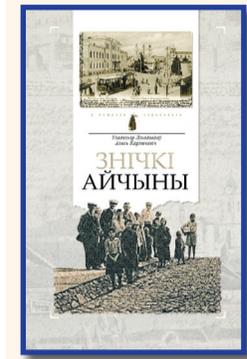
І цяпер, праз гады, нярэдка ўсё больш прыгадваю тыя гадзіны сустрэчы з паэткаю, успамінаю тую незабыўную паездку з нашымі настаўнікамі ў Белагарадск. Дагэтуль гучаць ува мне тыя вясельныя галасы хлопцаў і дзяўчат, як і няспынна гучаць вершы Ніны Мацяш:

*Вучуся ў дрэў.
У нізкае ракіты —
Глыбей у глебу
весці карані,
А у бярозы,
восенню адкрытай, —
Вяртаць лістотай
сонца з вышыні.*

*Вучуся ў дрэў.
І навучыцца б толькі
Пранесці праз усё
маё жыццё
Бясстрашнае такое ж,
як у вольхы —
Зялёнае і ў лістапад, —
лісцё.*

Лявон ВАЛАСЮК

След далёкай знічкі

Любая ягада даспадобы і ў вялікім горадзе, а не толькі ў агародзе і лесе ці на вясковай сядзібе. Малінам, суніцам, брусніцам ці чырвоным парэчкам няма справы, што з іх ў канчатковым выпадку атрымаецца: варэнне, віно ці жэле; яны самі па сабе. Сарвіце бурштynnую, празрыста-ценькую ягадку парэчкі, пакладзіце на далонь, уважліва паглядзіце на гэту боскае тварэнне. У маленькім шарыку, нібыта сонейкі, драбнютка ядрэццы зярнят.

І міжволі мы прыгадваем сваё дзяцінства, юнацтва. Нібыта знічкі, нібыта спелыя парэчкі маленства ўзнікаюць у адных перад вачыма Стоўбцы, Нясвіж, Быхаў, Смаргонь, а ў іншым — Пухавічы, Чэрвень, Смілавічы, Берасіно... дзе некалі збіраў ягады альбо грыбы, плёскаўся ўлетку ў Нёмане, Дняпры, Прыпяці ці Сожы.

Вось і аўтараў кнігі "Знічкі Айчыны", якая нядаўна выйшла з друку ў рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва", Алеся Карлюкевіча і Уладзіміра Ліхадзедава, па-першае, трывожыць лёс гістарычна-культурнай спадчыны роднага краю, якая да гэтага часу была ўвасоблена хіба толькі ва ўспамінах, паштоўках ды шэрагу публікацый у "Голасе Радзімы" — тых, вобразна кажучы, ягадках, якія трэба было сабраць у далонь і скрупулёзна ўзважыць на вагах часу. Па-другое, рыхтуючы сваё навукова-даследчае выданне, пісьменнік родам з Пухавіцкага раёна Алеся Карлюкевіч і вядомы збіральнік рэдкіх паштовак з Полаччыны Уладзімір Ліхадзедаў выдатна разумеюць, што найвялікшыя духоўныя каштоўнасці ў літаратуры і мастацтве, якія назапашваліся стагоддзямі і сталіся спадчынай народа, трэба абавязкова зберагчы для нашчадкаў, бо ведаюць, што сённяшні дзень заўтра прайдзе ў катэгорыю гісторыі. Аднак для аўтараў кнігі пераход ў гістарычна-культурны пласт мінулага краіны ні ў якім разе не азначала адрыву ад сучаснасці.

Але як гэта зрабіць? Вось пытанне. Мо таму і вырашана было выдаць аздобленую гістарычнымі паштоўкамі кнігу. Дзя папрабавала асаблівай, карпатлівай працы, шырокага кругагляду і маштабнага сацыяльнага мыслення.

Як сведчыць змест кнігі, яе аўтары ставілі перад сабой задачу, зазіраўшы ў мінулае, зразумець, адкуль і з якімі набыткамі, помнікамі літаратуры, мастацтва, архітэктуры мы прыйшлі ў дваццаць першае стагоддзе, а што згубілі назаўсёды.

Менавіта аб гэтым і апавядае ў адным з раздзелаў кнігі пісьменнік Алеся Карлюкевіч: "Часам у вызначэнні значнасці той ці іншай асобы здараецца, што велічыня таленту, грамадскай вагі чалавека застаюцца па-за ўвагай сучасніка. І пасля, калі пісьменнік, мастак, акцёр альбо вучоны пакіне зямны свет, праменні ад яго постаці разыходзяцца ўсе шырэй і шырэй. А між тым, і пры жыцці той чалавек уваасабляў сваёй дзейнасцю ці не цэ-

лы інстытут альбо тэатр..." Кніга "Знічкі Айчыны" акурат і дапамагае чытачам выпрацаваць у сабе сур'эзнае ўяўленне аб славытых дзеячах Айчыны, помніках архітэктуры, якія прадстаўлены на старых паштоўках (праўда, на вялікі жаль, многія будынкі, адлюстраваныя на іх, не захаваліся да гэтага часу), замацаваць гістарычную памяць.

Напрыклад у раздзеле "Смаргонь" апавядаецца пра складаны лёс Віктара і Янкі Шутовічаў з вёскі Шутовічы. Абодвух іх, як Віктара — каталіцкага святара і публіцыста, які выдаў у 1939 годзе "Маёвную чытанку", друкаваўся ў часопісах "Калоссе", "Хрысціянская думка", "Беларускае крыніца", так і Янку — выдаўца і літаратуразнаўца напаткала ліха — прайшлі выпрабаванне праз сталінскія лагеры.

У вёсцы Зарудзічы таго ж Сморгонскага раёна жыў беларускі паэт, публіцыст Алеся Салагуб, які за актыўную дзейнасць у Грамадзе і Таварыстве беларускай школы ў 1924 і 1927—1928 гадах знявольваўся польскімі ўладамі. У гісторыі нацыянальнай літаратуры застаўся зборнік яго вершаў "Лукішкі" (1929).

А вось сярэд паштовак "Жыровічы. Свята-Успенскі манастыр", а таксама паштовак з выявамі Агінскага канала, Параднай вуліцы і вуліцы Касцюшкі, Спаса-Праабражэнскага сабора, што ў Слоніме, апавядаецца пра невялікую вёску Чамяры, якая стала вядомай дзякуючы таму, што тут нарадзіліся знакамітыя ў нашай краіне творцы. Драматург і тэатразнаўца Уладзімір Іскрык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, скульптар Іван Міско, крытык, літаратуразнаўца Іван Чыгрын, кандыдат мастацтвазнаўства Сцяпан Міско, паэт Анатоль Іверс, прафесар медыцыны Андрэй Пракапчук, доктар гістарычных навук Міхась Міско. У кнізе "Знічкі Айчыны" распавядаецца, напрыклад, што Іван Чыгрын — аўтар сямі вершаваных кніг, нямаля зрабіў у справе даследавання творчасці беларускіх пісьменнікаў. Так, пачабылі свет яго манаграфіі "Проза "Маладняка". Дарогамі сцвярджэння", "Крокі: проза "Узвышша",

"Рэальнае і магчымае: проза Якуба Коласа", "Паміж былым і будучым".

Перагортваю старонкі кнігі з адлюстраванымі на паштоўках даўнімі помнікамі культуры, архітэктуры і нібыта сам пераносіцца ў далёкую гісторыю, у тую атмасферу, у якой жылі і працавалі пісьменнікі, мастакі, артысты, у далёкія будні трывожнага і шматпакутнага, цікавага і стваральнага жыцця. Як вядома, на кожнай прыступцы свайго развіцця чалавецтва ў аднолькавай ступені шчаслівае і няшчаснае.

Усведамленне гістарычнай рэальнасці не пакідала з першай да апошняй старонкі кнігі "Знічкі Айчыны". Ад Ашмянскага раённага краязнаўчага музея імя Францішка Багушэвіча і хрысціянскага філосафа, паэта і асветніка Андрэя Зязюлі да жывапісца з Ваўкавыскага раёна Станіслава Жукоўскага (аўтара пейзажаў "Нёман", "Лес. Папаратнік. Заход", "Мясечная ноч", "Крыгаход на Нёмане", "Рэчка на Палессі"), якому ў далёкім 1907 годзе было прысвоена званне акадэміка, артысткі кіно, тэатра, эстрады з Ваўкавыска Яніны Жэймо (здымалася ў кінатэатрах "Прыгоды Карзінкінай", "Гарачыя дзяснечкі", "Ішоў салдат з фронту", "Ворагі", "Сяброўкі"). Ад гасцініцы "Берасіно" і Свята-Мікалаеўскага сабора ў Бабруйску да Свята-Юр'еўскай царквы і Пераходнай прыстані ў Давыд-Гарадку.

Адной з характэрных асаблівасцей пісьма Алеся Карлюкевіча з'яўляецца папулярна-пафаснае адлюстраванне падзей. Аўтар "Знічак Айчыны" спадзяецца, што рана ці позна ўсё ж з'явіцца гісторыка-асветніцкія праекты, дзе знойдзецца радок фінансавання і для адкрыцця літаратурна-мастацкага музеяў, турыстычна-экскурсійных зон, звязаных з грамадскай дзейнасцю і творчасцю славытых землякоў. Напрыклад, у Бабруйску і Ваўкавыску, дзе сваё пачэснае месца зоймуць творы паэта Міколы Аўрамчыка аўтара шматлікіх перакладаў Байрана, Лесі Украінкі, Івана Франка, Адама Міцкевіча патэты Святланы Басуматравай, крытыка, этнографі, фалькларыста, доктара філалагічных навук Аляксея Ненадаўца, пра-

заіка Анатоля Іванова, мастака Уладзіміра Дамарада, а таксама Усевалада Іванова (аўтара кнігі прозы "Тайфун над Янцзы", "Шлях да алмазнай гары", "На ніжняй Дзэбры" і вершаваных — "Вогненная душа", "Санеты", "Бежанская паэма", "Паэма яды"), Ларысы Геніюш, Лідзіі Ялоўчык, Тамары Мазур, Людмілы Кебіч і іншых.

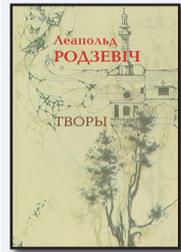
Зразумела, аўтары кнігі "Знічкі Айчыны" не прэтэндавалі на тое, каб даць поўны, усебаковы малюнак захавання гістарычна-культурнай спадчыны ў краіне, распавесці пра ўсіх знакамітых людзей, якія жылі на нашай зямлі раней і пра тых, хто сёння плённа працуе ў літаратуры і мастацтве, паколькі для ажыццяўлення гэткай задачы не хапіла б і шапіста тамоў, напісаных у свой час Юзэфам Крашэўскім. Але нават тыя "знічкі", якія прадстаўлены ў кнізе, уяўляюць вялікую цікавасць для шырокага кола чытачоў.

Вось як напісаў у прадмове да кнігі лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Адам Мальдзіс: "Да прыкладу, працытаваўшы артыкул пра Гомель, апаведы пра слынных нашых суайчыннікаў, якія там нарадзіліся, — легендарнага лекара Аляксандра Залманава, які ў Францыі пашыраў арыгінальную па сваім метады капіляратэрапію, або вядому даследчыцу газетных жанраў, сябра Саюза пісьменнікаў СССР Яўгенію Журбіну, рашыў заглянуць у 18-томную Беларускую энцыклапедыю — няма іх там, затым у асабістую картатэку па дыяспары, якая стваралася дзесяцігоддзямі, — таксама няма, бо, відаць, да "Знічак Айчыны" нідзе ў мінскіх выданнях названы асобы не "засвяціліся". Тое ж — па іншых гарадах. Мэтанакіравана пераглядаю артыкулы далей. Ашмяны. Іх ураджэнцы: вядучы саліст Вялікага тэатра оперы і балета ў Маскве, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Аляксандр Батурын, заслужаны артыст Літоўскай ССР Уладзімір Рубацкі, папулярны яўрэйскі пісьменнік Якаў Сапір, польскі мастак Вітольд Урбановіч. Не, няма іх у апошняй беларускай энцыклапедыі..."

...Знічка — гэта падаючая з неба зорка. Яе не пакладзеш на далонь, не пакрацаеш пальцамі, нібыта тую ягадку парэчак. Яна мільганула па небасхіле і знікла. Вось так і жыццё чалавека, на вялікі жаль, кароткае — прамільгнула похаккам і пагасла. А ці застаўся след? У кнізе "Знічкі Айчыны", дзякуючы скрупулёзнай працы яе аўтараў, — Алеся Карлюкевіча і Уладзіміра Ліхадзедава — ёсць адказы і на гэты пытанне.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

Кніжная паліца

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніга "Творы" (Драматургія, проза, паэзія, публіцыстыка, лісты) Леапольда РОДЗЕВІЧА (1895—1938).

"Гэты чалавек пражыў нядоўга, але насычанае пагзеямі жыццё, шмат зрабіў дзеля духоўнага і культурнага ўзбагачэння нашага народа, дзеля нацыянальнага аграджэння. Пакінуў пасля сябе немалую літаратурную спадчыну. У такім аб'ёме творы Л. Родзевіча выдаюцца ўпершыню".

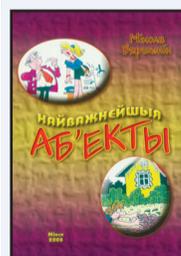

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла ў свет новая кніга "Трохперсе" (укладальнік Л. Галубовіч, рэдактар М. Мінзер, мастак М. Лось, наклад 1050 асобнікаў, 260 старонак).

Гэта калектыўны зборнік трох вядомых паэтаў Берасцейшчыны: "Востраў Айчыны" Міхася РУДКОўСКАГА, "Літары на літоўцы" Міколы ПРАКАПОВІЧА і "Свой камень" Алеся КАСКО. Кожны з трох вершаваных зборнікаў, што склалі кніжку, суправаджаецца прадмовамі пра жыццё і творчы шлях названых паэтаў, напісаных Уладзімірам Калеснікам, Генадзем Праневічам і Леанідам Галубовічам. Для шырокага кола прыхільнікаў краснага пісьменства.

У сталічным выдавецтве "Кнігазбор" выйшла кніжка гумару Уладзіміра ЛІПСКАГА "Аўцюкоўскія шурі-мурі". Яна пра аўцюкоўскія дасціпныя прыколы і пад'ядыкі і разлічаная на ўсіх, хто любіць пасмяяцца, хто ўмее весела, з аптымізмам жыць. Гэтае выданне можна лічыць новым, дапоўненым і ўжо чацвёртым.

У Мінску ў выдаўца А. М. Вараксіна выйшла кніжка гумару і сатыры Міколы ВЯРШЫНІНА "Найважнейшыя аб'екты". У зборнік аўтар уключыў як новыя творы, так і лепшае з напісанага раней. Кніжка мае чатыры раздзелы: сатыра і гумар, абразкі і замалеўкі, матэрыялы з уласнага архіва і вершы-прысвячэнні.

У сталіцы пабачыў свет сёмы выпуск альманаха "Паміж", які выдаюць студэнты і дыпламанты Беларускага Калегіума (аддзяленне філасофіі і літаратуры), пачынаючы ад 2001 года. Чарговы нумар прысвечаны гэме смяротнага пакарання. Змешчаны артыкулы, эсэ і мастацкія творы не толькі беларускіх, але і замежных аўтараў.

Жана КАПУСТА

Маленькі пісьменніцкі падман

Хто з нас не пагодзіцца з выказваннем: "Якія яны прыемныя і дарагія. Дзіцячыя, юнацкія гады..." Гэта словы з апавядання Лявона Валасюка "Касі, каса" з яго новай кнігі "Сцежкі да сядзібы". Кніга складаецца з невялічкіх замалевак, кожная з якіх з'яўляецца асобным дзіцячым успамінам пра нейкую падзею альбо чалавека.

З аднаго боку, задума аўтара відавочная — праз свае ўспаміны даць чытачу магчымасць паглядзець на лёс пакалення. З другога ж — застаецца незразумелым, на якую аўдыторыю ён разлічваў: паводле мастацка-графічнага афармлення выдання, гэта кніга для дзяцей, аднак нічога цікавага для сябе дзіцячая публіка ў ёй не знойдзе. Шэраг разрозненых

згадак пра дзяцінства ў пасляваеннай вёсцы, не аб'яднаных агульным сюжэтам, па-мастацку не дапрацаваных, часам проста беззмястоўных і дробязных наўрад ці прывабяць і дарослага чалавека. Здыўляе і вялікая колькасць стылёвых і моўных хібаў, часам складаецца ўражанне, што аўтар папросту паленаваўся лішні раз задумацца над фразай, выразам. Напрыклад: "Якімі стомленымі і мёрзлымі за цэлы дзень на холодзе прыязджалі яны з лесу"; "...калі за сцяною страшня вьне вецер і на душы не па сабе"; "...рубель да 1961 года падаўся мне вялікай паперкай і таму, напэўна, надоўга адклаўся ў памяць"; "сагнава нас на гэтай прыгожай матчынай зямлі"; "Аса-

ка зразалася лязом, як брытваю"; "Доўга яшчэ карысталіся тым жабінкаўскім хлебам..." Ну, а "нашкодзіўшых катой" і "палюбіўшаеся месцейка" і пры адсутнасці адчування стылю немагчыма не заўважыць.

Кожны з нас можа пісаць успаміны, бо дзяцінства было ў кожнага, але ж гэта не азначае, што важнае, хай нават найважнейшае для аднаго чалавека павінна стаць такім жа для іншага. Сапраўды, час, яго непаўторная атмасфера можа быць перададзена праз прыватныя, інтымныя ўспаміны пісьменніка. Але Л.Валасюк свайго чытача падмануў: нічога новага, адметнага ў кнізе няма. Магчыма, нейкія замалеўкі маглі б стаць часткай асобнага апавядання, але ў якасці самастойных твораў яны выклікаюць толькі здзіўленне.

Жана КАПУСТА

Уладзімір
СКАРЫНКІН

САНЕТЫ

Той поўдзень не зацягнеца імглою,
Калі ў сукеначы чырвона-белай
Ты птушкаю ляцела над зямляй,
Зачараванаю табой зямлэй.

Знямеў і я ў міг найшчаслівы той,
Ды здолеў саўладаць
з душой здранцвелаі,
Акрыліўся, угору з марай смелай
Узняўся і памчаўся за табой.

Не ўсе, на жаль,
збыліся нашы мары,
Аднак, усім зайздроснікам назло,
Якім ніколі не ўзляцець за хмары,

Мы над зямлэй ляцім
крыло ў крыло.

Нам лашчаць слых
анёльскія шафары
І слепіць зрок нябеснае святло.

Відаць, Вярхоўны Розум дасканалы
Мне падказаў тады цябе спыніць.
Дагэтуль у вушах маіх звiнiць
Расказ пра нарачанскія прывалы.

Я — сарамлівы, духам заняпалы —
Не мог ніколі нават уявіць,
Што лёс мяне наважыцца зрадніць
З траюраднай пляменніцай
Купалы.

Зайсёды — праз гады і праз вякі —
Пра гэты лёсавызначальны дзень
Мяне расчульваць будуць
успаміны.

Я рад, што ў жылах сына і дачкі
Цячэ крыві купалаўскай струмень,
А мо і кропелька крыві Скарыны.

На жаль, дзень нашага вяселля быў,
Хоць сонечны, але даўгі надзіва.
Бяседзіліся госці гаманліва
І кожны з іх за шчасце наша піў.

Я выгляд задаволены рабіў,
То весяліўся, то сядзеў маўкліва.

А сам чакаў употай нецярпліва,
Каб час іх адыходу наступіў.

І пах твайго спружыністага цела,
І бляск тваіх даверлівых вачэй
Мяне мацней хмялілі, чым віно.

Мне адасобицца з табой карцела,
Каб цела і душою найхутчэй
З табою зліцца ў цэлае адно.

У гонар шлюбу нашага планеты
Парад наладзілі, а на зямлі
Ў час гэты спраўлены раней былі
Заручыны Рамэа і Джульеты.

Удалеч нашы залатыя леты,
Нібыта аблачынкі, адплылі.
І на палянах нашых адцвілі
Даўно падснежнікі
і першацветы.

З невычарпальнай
восеньскай журбой
Малюся я вачам тваім святым,
Тваёй крыштальнай чысціні
і цюце

І ўпотай мару,
каб знайшлі з табой
Апошні свой прытулак мы ў адным —
Так, як Рамэа і Джульета, — гроце.

Мікола
АДАМ

Калі сэрца тугой ішчымела,
бо яму святла не хапала, —
да мяне заходзіў нясмела
летуценнік Янка Купала.

Калі я, прыгнечаны нечым,
забываўся на ўласны голас,
мне расправіць
прыходзіў плечы
па-бацькоўску,
Якуб Колас.

Часам, хворы,
шукаў адхлання
на мяжы небыцця і свету,
і гучалі, як апраўданне,
Багдановічавы санеты.

А калі мне мой лёс адчайна
Пад надзеямі крэсліў рысу,
сустрэкаўся за шклянкай чаю
я ў кавярні з Талікам Сысам.

Ты хочаш мяне забыць,
і потым зусім не помніць.
Ты хочаш мяне забіць,
і мною нябёсы запоўніць.

Ты хочаш, нібы ў кіно,
Са мною застацца разам.
Салодкае піць віно,
і пра мяне раскажаш.

Ты хочаш са мною жыць,
а выбар заўжды — адзіны.
Ты хочаш мяне забіць,
І жыць... пасярод ільдзінаў.

Дзесьці там раницой
не холадна,
Цеплыня застаецца з начы.
Сярод гэтага
тлумнага горада
Я паціху раблюся нічым.
Тут сяброўства

занадта штучнае
І каштуе, як пляшка віна.
Ганарыцца сваімі "вучнямі"
Успаханая цаліна.
Тут павеўны жывуць
пад маскамі
Элітарных багемных дзіў,
На дэсерт заядаюць казкамi
Свой ружовы жыццёвы найў...

Тут даўно адракліся ісцінаў
І па-свойму спраўляюць баль.
Ім дарогу да ішчасця высцеліў
Мудрагелісты аксакал.
А калі нічога не здзейсніцца,
Абарвецца дарога ў сон, —
Дапамогуць родныя весніцы,
За якімі —
жыццё і скон.

Мне ўжо шмат чаго позна.
Мне ўжо шмат
кім не стаць.
Лётаць хацеў,
ды поўзаю,
Крылаў не даў лёс, відаць.

Верыў у тое, што будзе.
Вера з гадамі сплыла,
Як і знаёмья людзі,
Марны свой век аджыла.

І што далей — невядома.
Неба — закрыты раён,
Дзе мог сказаць бы:
"Я — дома",
Зноў падмануўшы свой скон.

Жана
НАВИЦКАЯ

ПАДАЎЖЭННЕ ПУСТЭЧЫ

Не трэба свiдраваць дзірачкі
ў маім сэрцы,
Каб захаваць каштоўнасць;
Не трэба яго разбіваць,
Каб атрымаць скарб.
Не трэба!

Адзінка...
Адзіная...
Адзінота...
Ахоплівае, абараняючы ад астатняга.
Адзінка...
Адзіная...
Адзінота...

Ніякае святло зорак
Не вызваляе ад адчування
Уласнай непатрэбнасці...

Навошта шалёнае неба зменяе
колеры!

Блакiтны...

Чырвоны...

Чорны...

Але нічога нельга прадухіліць,
Нічога нельга прадугледзець,
І няма выйсця.

Блакiтны...

Чырвоны...
Чорны...

Не памятай бліскучыя кроплі
ў маіх валасах!
Не памятай мой подых!
Чуеш!?
Не памятай!!!

Адзінокія вочы
Сумна глядзяць на мяне

Праз люстэрка сну
ў чужой краіне.
І я не магу забыцца
Ні ўдзень.
Ні ўначы —
Ні на хвіліну.

Памятаеш, мы былі вольнымі.
Нібы птушкі —
Маглі дасягнуць неба.

Памятаеш, мы былі моцнымі,
нібы багі —
Маглі дасягнуць сонца.

Некалі...
Навошта ж табе спатрэбілася
маё сэрца!?

Памятаеш, мы былі...

Блукаючыя цені
На ружовай сцяне
Наноў народжанага сонца.

Пад дахам:
У павуцінні
Заблытаўся сонечны прамень.

Разумееш,
Я чую, як гучыць
Срэбраны спеў зорак:
Гэта таксама можа быць значным.
Разумееш...

Зімовыя дажджы
Здолелі абудзіць да жыцця
Страчаную песню:
Было бачна —
Рушыцца неба.

Няцяжка зрабіць чалавека
ішчаслівым —
Варта толькі падарыць яму зорку.
У кішэні — мільён зорак,
А трэба аддаць усяго адну.
Толькі адну зорку...

Фота Кастуся Дробава

Аўсянка

I

Далёка віднеецца крануты першымі прымаразкамі маркотны пралесак. На пачатку восені з'яўляецца ў душы занепакоенасць ад наступаючых халадоў. У такі час іду і падстаўляю сваё аблічча ззянню іскрыстых блікаў серабрыстых зорак, раскалыханых раптоўным ветрыкам. Зусім нядаўна штосьці змянілася ў надвор'і: было так ціха, ціха, звянуў світанак у вушах ад такой несапраўднай цішы. Патрэбна было спяваць ці размаўляць з самім сабою, каб не пашкодзіць слых.

Нечакана, калі вецер сцягвае на зямлю рудыя аначкі хмараў, і заружовіцца неба карміна, маленякая птушка аўсянка абвясчае зычна, што прырэчкі ўзлесак вунь ад таго куста да гэтага выпетранага плюшніку — яе ўладанні:

— Зінь-зінь, цік-цік!

Затым, як па чарзе, адклікаюцца сваякі аўсянкі:

— Цік-цік, зінь-зінь!

Галасы раздзяляюцца пароўну, і птушкі, узвод за ўзводам, знікаюць у прыбрэжных зарасніках, каб паснедаць любімай стравай — насеннем чароту. У іх галасах толькі і чуецца меркаванне пра гэты ўзлесак. Птушка яшчэ ад з'яўлення на свет добра ўцяміла: трэба жыць не толькі для сябе, але і ў гармоніі і суладдзі з усім светам. Лёс кожнай жывой істоты — у сэрцы і душы.

Кожны згодзіцца са мною, што наша зямля ўтворана такім чынам, каб на ёй чалавек, жыў вольна, і ўсякае жывое стварэнне мела для развіцця ўсё неабходнае.

Ад такога меркавання мой настрой пачаў уздымацца, як па градусніку. Дыхнуў лёгкі ветрык, паменшыў трывогу.

Але ж няварта засяроджвацца ніколі на ўласных трывогах, усё праходзіць, і гэта пройдзе. Бо нашы занепакоенасць, трывога, як пугі, што абмяжоўваюць, скоўваюць волю каня. І чалавек міжволі робіцца раўнадушным да радасці. Пакласці ў аснову свайго жыцця: чыстыя думкі, шчырае слова і дабратворныя ўчынкі — поспех ва ўсіх справах гарантаваны. І яшчэ: ніколі нічога не аспрэчвай, вучыся ў прыроды.

Стракаты ад колераў дрозд на высозным клёне зычна пасылае свае галасы. Гэтым самым даказвае сваё неаспрэчнае права на абламаную ветрам дзябелую галіну. Ён, можа, не звярнуў бы ніякай увагі, але няўзнак дразда ўразіла ўсё рухомое на дрэве: "А, колькі ежы!" Безліч лічынак ворушылася пад карою.

Зычныя гукі дразда напоўнілі ўзлесак, у кустоў такіх сама заціліўкалі птахі, раскатурхалі чубатага дзятла.

— Вунь, сябрук, — паказваючы крылом удалеч, — хто там так дружна гарлаціць?

Дзятлік падскочыў вышэй, прыляўся да галіны і ўсчаў бесперапынны лямант:

— Стук-стук-стук!

Гэта мой жылы сук!..

Сінічка, што жыла непаводаль, зайшла сваёй песняй:

— Шмат кузурак на кары.

Гэй, сюды, мае сябры!

Да яе тут як тут далучылася чародка сябровак. Яны скачуць задаволена, мітусяцца, радуюцца. Радуюцца і я. А чаму не?..

II

Як толькі поўнач дыхне марозікам, зусім вяла, ледзь чутна завядзе сваю песню аўсянка. "Раз так, дык пара і мне дамоў".

У небе, над самым пралескам закружыўся ястраб. Вось ён выпісвае рэзкія віражы, імкліва павароты. На фоне заходзячага сонейка птушка адлівае чырванню.

Спружыняцца пад нагамі мяккія імхі. Кусты вербалозу, зачараваныя месяцам, нахіліліся да вады. Неспадзявана, ідучы ўздоўж берага, я набрыў на нейкае

Два апавяданні

Мікола БУЗЬКО

невялікае збудаванне на купіне. Купка пірамідальнай формы з трыснягу і галінак.

— Ты глянь! — Узрадаваўся я. — Гняздзечка!..

Збоку чарнеў невялікі пралаз. Аўсянкі — адмысловыя майстры. У іх — свой густ, будуць на свой лад.

— Шры-цык-цыкі! — разнялося над вадой.

А, дык гэта ён, самец, раптам узлятае і знікае ў адвяхорку.

Сінеча паступова залівае прырэчную прастору. Месяц апусціўся, нібы срабрысты якік паплыў у напрамку высны. Жоўтыя плямы, быццам трэскі, гушкаюцца на хвалі.

— Цік-цік, зінь-зінь! — жадае сваім родзічам аўсянка добрай ночы.

След паляўнічага вывеў мяне на сцежку. Крочу пралескам. А кожны кусцік так і стараецца зацапіць мяне, пырснуць у твар халоднай расой. Дыхаецца вольна, лёгкія напаўняюцца водарам адвяхорка. У свае прыродныя шалашыкі хаваюцца аўсянкі. Яны вельмі баяцца халоднага ветру, як сінічкі.

Іншая справа, у летнія месяцы, калі шырокая пльынная ліецца цяплянь, птушкі вяртаюцца з вёсак у свае абжытыя рачныя мясціны. У апошнія дзенькі восені, калі цяпля ўжо зусім немагчыма справіцца з настырнымі халадамі, аўсянкі ды іншыя птушкі, сабраўшыся ў вялікія чароды, з сур'ёзным намерам абмяркоўваюць будучыя пералёты..

Калі травяністая завадзі, што адлілася малававай ад заходзячага сонца вадою, на грывастай купіне я прыкмеціў: аўсянка не зусім актыўна рухалася... "Аду-бела, відаць, але ж яшчэ і халаду такога не было", — падумалася мне. Вецер кудлаціў яе апярэнне. Яна так сіцнула, што ніякай драпежнай істоты не захацелася напасці на яе. "Ну што гэта за ежа, нейкая калматая лічынка", — разважала, вушкаючы, сава.

Восень бярэ сваё: вецер узмаціўся, узняў яе на крылы. "Ляці адсюль, хавайся!" Птушачка пуснула ў голле, зашылася там. "Правільна, — пацвердзіў я. — Ніяк не папускайся халадчы". Як бы адчуўшы мае парады, усе астатнія птушкі кінуліся ў свае хованкі. Лес заціх. Цяпер кожны ранак прачынаецца без птушыных галасоў. Тут справа не толькі ў наступаючых халадах, а ў чымсьці яшчэ, чаго я не магу даўмецца, ловчыя пачуццё бездапаможнасці перад маёй сяброўкай-аўсянкай.

Дачка Перуна

На малюнічай прыбрэжнай лугавіне, што ўпрыгожана чорнымі купкамі кратавіння, утрымлівае нябёсы, выцягнуўшы ва ўсе бакі мускулістыя галіны-рукі, старадаўні волат-дуб. За некалькі дзсяткаў крокаў ад яго высіцца беланогая бярозка. Цені дрэў, як закаханыя, шпацуюць у сонечны дзень, асабліва прыкметна гэта, калі месяц уключыць свой свяцільнік. А цёплай ночкай з

вечара на цэле прывідаў выступяць расінкі. Як падлеткі, гарэзья цені, гушкаюцца на голлі, перабагаюць з дрэва на дрэва, ціха палягуць на траўку і займаюцца спортам — адціскаюцца: раз-два-тры. Чалавек усё прымярае да сябе.

Іншым разам наведваюся да іх адпачыць душою, паваляцца ў засені. А бывае, палатку раскіну, каб пасядзець з матухнай-прыродай, пагаманіць з ёю. Так зрабіў і на гэты раз. Тады пажангаюся перад дубам — бацькам пупчы, малітоўна папрашу дазволу ў маткі лесу — бярозы, пазіраваць мне. А калі вочы папросяць адпачынку, расцягнуся — позірк мой раскуты, блукае па траўцы, нібы конь, затым узлятае ўвысь, а яму перашкод не існуе, тады ён плыве па лазуркавай лугавіне неба разам з гадамі, дзясцігоддзямі, разам з вякамі. Позірк нешта вышуквае... А што? Як ты думаеш? Напэўна, месца сваёй душы шукае ў бясконцых прасторах Вечнасці, карацей кажучы, спаковечны прыстанак на радзіме продкаў.

Ляжу на траўцы, смакую сонца, разглядаю колеры, слухаю гукі лесу, лагодная маўкліваць заслакойвае сэрца, настройвае на прыемны лад шапатка лістога. Лясны разгойдваюцца, як мы, аб нечым сваім гамоняць.

Ужо з паўдня ў цягучай сінечы вымалеўваюцца цёмныя аблачыны. Яны гуртуюцца ў цэлы статак вялізных хмурын. Вецер, як пастух, падганяе хмары, яны пачынаюць зацягваць усё неба, набліжаюцца сюды, да лесу, да самай ракі.

Праносіцца імкліва, рэжучы сутонне, чародка качак. Плех! Спылюцца на хвалі, як лісце.

— Вух, вух, — стогне ў чорнай цішыні царэўна начы, зыркавокая сава. Малайчына, паведамліла жыхарам лесу аб наступаючай навальніцы. Яе глыбозныя ўздыкі адчуваюцца паўсюдна: загула напружана вершаліна дуба, збянтэжылася бярозка, а ўнізе пруткія хвалі ветру прабегліся па траве. Як брудныя аначы, матляюцца абрыўкі хмар. Спакой і цішыня, што цешылі душу, паступова змяніліся трывогай.

"Трэба далей адсюль..." — Я пахопліва вырваў калы, пачаў сцягваць палатку, але брызент, як сабака на ланцугу, кідаўся на мяне, вырываўся з рук, стараўся ўсім сваім рыжым цела наваліцца на мяне. Мы нейкі час важдаліся, але ўдалося ўхапіцца за край і павалачы ў бок драбналесся. Сяк-так паставіў палатку, штомоці нацягнуў, прывязаў да ядлоўцу, а ўваход якраз трапіў каля самай бярозкі-падлетка. Я раней ведаў, што ў бярозу маланка не б'е, таму схаваўся і зашпіліў крыло.

Праз вузкую адтуліну я цікаваў удалячынь. Усю прастору зацягнула чорным смуткам. На душы таксама стала някавата, наваколле застыла ў чаканні бяды. Вось-вось, здаецца, узарвецца бомба. Захадзілі Сюды-туды гаманкія зараслі хмызняку, парывы ветравею ўскудзалаці раку. Маё цела не слухалася мяне, варта было трэснуць галінцы ці скаціцца каменчыку, як яно ўдрыгвала. Вецер нябачнымі пальцамі расшпіліў палатку, брызент сутаргава калаціўся, быццам падраненае крыло птушкі. Толькі я працягнуў руку, каб закрыць уваход, як у гэты ж момант пачуўся аглушальны трэск грому. Навальніца рашуча навалілася на прынёманскія абсягі. Чорныя рукавы аблок цягнуліся па зямлі, як бы стараючыся ўхапіцца за дрэва. Імгненна па чорнай высі разляцеліся яркабелыя зігзагі, яны гоісалі па аблоках, праціналі зямлю, ма-

ланка рабіла агністыя роспісы па небе. Здавалася, пахаджвала зямля, трэслася ўся прастора, быццам нехта стараўся разгарнуць сувой Страшнага Суда.

Я насмеліўся зірнуць удалячынь. Сквозь суцэльную цемру паміж небам і зямлёй утварыўся тунель.

"Калі ж супакоіцца навальніца?" — у роспачы думаў я.

Час доўжыўся, я нерваваўся, паглядаў раз-пораз, аблок то падымаліся, то апускаліся, рухаўся вялізны на паўсвега калаўротак, наматваючы на катушкі бясконцыя ніткі часу.

Я з хваляваннем перажангаўся, затым, трымаючы ў руках абразок Міколы-цудатворца, укленьчыў:

— Зберажы мяне, я ж адзін тут, сам-насам з навальніцай.

Ад душы адлягло. Летнія гримоты, асабліва над лесам, даволі жахлівыя і страшныя.

Навальніца, відаць, змаглася, аслабела. Буйныя кроплі яшчэ бухалі аб палатку, і ўжо, можа, праз хвіліну дождж сцішыўся. Было ледзь чутна, недзе ў яснай далечы яшчэ грукі дождж, але ўжо не так выразна. Неба зрабілася ясным, і я пакінуў палатку. Гаючае паветра распірае грудзі — дыхаецца так лёгка! Азону шмат!

Нечакана за спінай пачуўся плёскат. За кустамі паказаліся дзве чалавечыя постаці з кошыкамі ў руках, а паперадзе іх скакаў-гарэзіў невялічкі хлапчук.

Прыкмеціўшы палатку, людзі накіраваліся да мяне. Павітаўшыся, дзядзька пацікавіўся, як я перакаваў навальніцу.

— Грыбкі палюеце? — спытаўся я. — А дожджык заспеў вас?

— Мы адсядзеліся ў машыне, а цяпер вырашылі прайціся па грыбных мясцінах, ды ўжо нешта прапала жадаанне.

Якраз выглянула сонейка, прыйкала, неба бралася да паўдня, і я вырашыў хутчэй разабраць палатку, расцягнуць яе на траўцы, высушыць, дожджык быў сышкі, так прамачыў зямлю, што нават тое месца, дзе стаяла палатка, пахла вільгацю.

— А вы што, адпачываеце? — пацікавіўся чалавек.

— Працую, — з нацягнутай усмешкай адказаў я.

Хіба ўсё, чым займаецца чалавек, можна заключыць у рамку гэтых слоў? Грыбнікі ходзяць па лесе — працуюць, вучоны мяркуе — працуе, мастак малюе — працуе, пісьменнік піша, творыць — ён працуе.

Мы перакідаваліся словамі з незнаёмцамі, гаманілі, як звычайна, пра лес, грыбы, рыбалку.

Хлапчуку было нецікава слухаць дарослую гутарку, ён крыху паенчыў і пабег на ўзгорачок. Нечакана перад ім пакаціўся нейкі ярка-ружовы, як апельсін, шарык. Дзіцяне так захапілася забаўкай, кінулася за шарыкам, дагнала яго і стараецца стукнуць ножкаю. Агністая кропка імкліва ўцякае, то падскоквае, то апускаецца далей, адхіляецца ад удару, затым імчыцца на ўзгорак, супраць ветру, набіраючы хуткасць. Дзіцяне паняслося ўслед, адстала. Хіба можна дагнаць агонь?

Смертаносная сіла, спрасаваная ў шарык, пакацілася ў напрамку майго дуба імпытным рухам, затым знізу нанесла імклівы ўдар, раздзіраючы дрэва да самага верху. Доўгаканцовыя трэскі, быццам вогненныя коп'і, са свістам разляталіся ва ўсе бакі. Адна вялікая трэска з гулам на значнай адлегласці ўпілася ў зямлю, затрымцела і загучала, быццам камертон.

— Сынок, назад! — закрычала крычма жанчына. — Маланка!..

Мужчына, схапіўшы дзіцё, даў драпака ў процілеглы бок, а я паспяшаўся з імі. Адбегліся, можа, сотню крокаў, задыхаліся, прыпыніліся.

— Шаравая маланка! — выпаліў чалавек, прыціскаючы хлопчыка.

Нашы позіркы сышліся на абліччы дзіцяці. А ён, як ні ў чым не бывала, смяецца, рагоча. У жанчыны па шчоках пабеглі слёзы.

— Галоўнае, цэлы, — зазначыў дзядзька. — Пашкадавала... майго хлопца!..

Неўзабаве я натрапіў на вялізны кавалак адарванай шчэпкі, з самага верху з аголенага ствала звисала шырокая спіральная стужка. На некаторых дужых галінах скруцілася, парывалася лісце, прыхопленнае агнём. Вакол ствала на акружнай сцяжыне бялелі свежыя трэсачкі. "Во, якраз, — падумалася мне, — хоціць не на адзін раз развесці вогнішча. Я зразумеў, што маланка падарыла мне не адно бярэмка, а цэлую кіпу доўг, ды не абыякіх, а дубовых, што даюць трывалы жар.

Праходзілі хвіліны пакут, трывогі. Гэтаму, напэўна, спрыяла паветра, якое пахла мёдам, было смачнае, салодкае. Жанчына здзіўлена паглядала шырока раскрытымі вачыма на знявечаны дуб, і ў яе ад раптоўнага страху ізноў заходзілася сэрца.

Праз нейкіх пару хвілін да мяне прабілася праз кустоўе глухое вуркванне машыны, паступова гул аддалаўся і ўрэшце растросся ў вільготнай гушчыні лесу.

Пасля незвычайнага ўчынку маланкі развярэзілі маю душу развагі: чаму так павяла сябе маланка? Яе, відаць, прывабліваюць жывыя разумныя істоты. Пры сустрэчы з імі шаравая маланка дзейнічае па-людску, яе разумовае развіццё запраграмавана вышэйшымі сіламі невядомага нам свету.

Тут трэба выказаць меркаванне, што, па законах паралельнага свету, агністы шарык павінен праляцець побач з дзіцём, яшчэ бязгрэшнай істотай, спыняючы яго несвядомыя намеры, стрымліваючы іншыя пачуцці жывога.

Ну, ты падкажы свае аргументы, га? А гэта што: спрадвечны доўг жывога перад жывым?..

Шаравая маланка ва ўсіх выпадках дзейнічае разумна! У дадзеным выпадку — прадам-манстварала сваю моц, пашкадаваўшы хлопчыка. Людзі заўважаюць, што яна наведваецца да людзей часцей у ліпені, бывае, залітае ў фортку, наблізіцца да чалавека, агледзіць яго, нават калі і выйсці ёй няма, усё роўна знойдзе шлях дамоў у свой нязведаны край. Цяпер прыгадайце тунель!..

Калі б агністы шарык не валодаў розумам, ці бегуў бы сёння чалавечы сынок?

Яшчэ дома, адвяхоркам, гідрамет папярэджваў мяне аб наступаючай навальніцы. Я наступ яе адчуваў інтуітыўна, але здарылася так, што навальніца апярэдзіла мяне.

Калісьці казалі мне мама, што ў ліпені пасылае грамы ды маланкі прарок Ілья на сквапных людзей, грэшнікаў. А ты не грашы — і Бог дапаможа! Хай жа вам будзе на карысць галоўнае правіла бяспекі — старайцеся не апынуцца на шляху лінейнай ці шаравой маланкі. А ў маёй памяці застанецца незабыўнай бліскаччай трэска, што прагучала камертонам.

Арт-пацэркі

Жыццё тэатра — не спыніць!

Тэатральны тыдзень "Глядзім Шэкспіра" ладзіцца ў Мінску 25 — 30 верасня. Яе заснаваў і арганізаваў Белгазпрамбанк супольна з Беларускам цэнтрам міжнароднага інстытута тэатра (нагадаем, што гэты банк быў генеральным партнёрам III Міжнароднага фестывалю тэатральнага мастацтва "Панарама-2007"). Абудуцца

чатыры спектаклі паводле шэкспіраўскіх п'ес. Знакаміты на ўсё свет тэатр з Вільноса "Meno Forts", якім кіруе легендарны літоўскі рэжысёр Эймунтас Някрошус, пакажа "Атэла". Санкт-пецярбургскі дзяржаўны акадэмічны драматычны тэатр імя Веры Камісаржэўскай — "Сон у летнюю ноч" у пастаноўцы славутага балгарскага рэжысёра Аляксандра Морфава, ганараванага больш як дваццаціцю міжнароднымі ды нацыянальнымі прэміямі. Беларускаю шэкспірыяну прадставяць Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы ("Макбет" у пастаноўцы Альгірда-са Лацэнаса, сцэна са спектакля — на здымку) ды Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага ("Утайманне свавольніцы", рэжысёр Валянціна Еранькова).

Год таму, у верасні 2007-га, кампанія "West Records" выпусціла дыск Беларускага дзяржаўнага ансамбля "Песняры" пад назваю "Распавядальная". Гэты альбом, у які ўвайшло 11 кампазіцый і відэа, знятае на тытульную песню, выклікаў цікавасць у Расіі, дзе ў легендарных "Песняроў" шмат прыхільнікаў розных пакаленняў — яшчэ з часоў Ула-

дзіра Мулявіна. Сёлета ў жніўні новы альбом "Распавядальная", які ні зместам, ні афармленнем не адрозніваецца ад беларускай пласцінкі, выдала расійская гандлёвая фірма "Никитин". Гэта своеасаблівая спроба процістаяць распаўсюджанаму ў Расіі аўдыёпірацтву. Спецыялісты мяркуюць, што выпуск ліцэнзійнага дыска папулярных артыстаў хоць крыху знізіць долю яго пірацкіх копіяў на рынку. Фірма "Никитин" дамаўляецца на конт далейшага супрацоўніцтва з "West Records" і "Песнярамі", каб працягнуць выданне дыскаграфіі беларускага ансамбля, чые запісы легальна не выдаваліся ў Расіі ўжо сем гадоў.

Традыцыйны мінскі Міжнародны фестываль перформансу "Навінкі-2008", арганізаваны пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску, Беларускай асацыяцыі сучаснага мастацтва, Інстытута імя Гётэ, прайшоў у сталічным Палацы мастацтва. Удзельнічалі ў ім 28 прадстаўнікоў 10 краін: Аўстраліі, Беларусі, Вялікабрытаніі, Германіі, ЗША, Польшчы, Сінгапура, Швейцарыі, Швецыі і Японіі. Сялетні фест быў адметны правядзеннем міжнародных майстар-класаў з прыцягненнем гледачоў.

С. ВЕТКА
Фота Аляксандра Дзмітрыева

Нішто ў нашым свеце не вечнае, акрамя ідэальных здабыткаў чалавецтва, вядома. Першапрынцыпы маралі і мудрасці як адлюстраванне светлага боку чалавечае істоты павінны захоўвацца ў сэрцах, ды нават глыбей — на дрыготкіх старонках душы... Тэатр — з'ява

эфемерная, ідэальная, і, хочацца спадзявацца, вечная. Але храмы гэтага мастацтва, зробленыя з каменю і цэглы, не здатныя вытрымаць бязлітасны націск часу. Іх рэканструкцыя непазбежная: здаровае тэатральнае "цела" падтрымлівае здаровы творчы дух...

Працягваецца грандыёзная кампанія па рэканструкцыі будынкаў сталічных тэатраў. Пяцерам яе, як вядома, стаў Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі, дзе гэты праект знаходзіцца ўжо ў фінальнай стадыі. Абнавіліся Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі, Нацыянальны акадэмічны тэатр імя М. Горкага... А на чарзе — не менш важныя культурныя аб'екты, сярод якіх вылучым Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы ды Беларуска-рэспубліканскі тэатр юнага гледача.

Рэканструяванне — дзейнасць не надта стабільная, бо не пазбаўлена непрадбачаных сітуацый. Асабліва тое датычыць будынін, якія пражылі пад сцягам мастацтва доўгае жыццё, як, напрыклад, Купалаўскі тэатр. У чэрвені 1888 г. быў закладзены першы камень у падмурак Мінскага гарадскога тэатра, які быў узведзены ў Аляксандраўскім скверы архітэктарамі К. Увядзенскім і К. Казлоўскім. Цяпер гэта — старэйшае апірышча нацыянальнага сцэнічнага мастацтва, дом купалаўцаў, якія ў 2010-м адзначаць 90-годдзе свайго тэатра. У яго гісторыі былі і рэканструкцыі, якія ў значнай меры спрацілі выгляду гістарычнага будынка, як знешне, так і ўнутрана. У 1940-я — 50-я гады на ўзроўні другога паверха надбудавалі дадатковыя памяшканні. У 70-я адбылася замена крэслаў у зале, тады ж было перапраектавана і перароблена ўнікальнае фае: зніклі чыгуныныя калоны, вітыя парэнчы, вузкія скляпеністыя калідоры, якія вялі на бельэтаж і балкон. Пасля такога ўмяшання інтэр'ер страціў дух таго, старога тэатра. Чарговая рэканструкцыя можа змяніць саму структуру будынка.

"Частковая рэканструкцыя звязаная з драўлянымі перакрыццямі, яны не зусім адпавядаюць патрабаванням супрацоўнікаў МНС, — кажа дырэктар тэатра імя Янкі Купалы Мікалай Кірычэнка. — Ведаецца, я б мог рабіць

экскурсіі на гарышча і паказваць, які там прыгожы драўляны малюнак, непаўторнае вязьмо гэтых перакрыццяў. Баюся, усё гэта можа знікнуць пасля рамонту. Альбо змены паўплываюць на акустыку памяшканняў. Застаецца спадзявацца хоць бы на тое, што наступнай генерацыі купалаўцаў дастанецца тэхнічна найлепшы будынак тэатра".

будоваць нанова, у іншым месцы".

А вось у ТЮГу з нагоды рэканструкцыі пануе іншы настрой. Будынак, узведзены ў 1956 г. (архітэктары А. Воінаў, Л. Усава) на аснове рэканструкцыі групы памяшканняў Палаца піянераў і школьнікаў, з'яўляецца помнікам архітэктуры. Фасад запланаванай 4-павярховай прыбудовы (там раз-

Рэканструкцыя і тэхнічнае пераабсталяванне дзяржаўных тэатраў у Беларусі вядуцца ў адпаведнасці з праграмай, зацверджанай пастановай Савета Міністраў краіны ад 24 мая 2004 г. і разлічанай на 2004 — 2010 гг. Такіх тэатраў у нас 27, у тым ліку 16 — у абласных і раённых цэнтрах, 11 — у сталіцы (з іх 7 — рэспубліканскага падпарадкавання). За вызначаны перыяд запланавана адрамантаваць і мадэрнізаваць 24 тэатры, у многіх гэтыя работы ўжо завершаны. Сёлета плануецца весці рамонт і мадэрнізацыю 8 тэатраў, сярод якіх Беларуска-рэспубліканскі тэатр юнага гледача і Беларуска-дзяржаўны маладзёжны тэатр, ды распачаць праектныя работы па рэканструкцыі (з частковай рэстаўрацыяй) будынка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, які будзе закрыты на капітальны рамонт у наступным годзе.

Канечне, перакруцішы словы У. Высоцкага, можна пагадзіцца: МНС вялікае — яму лепей відаць, што рабіць з "драўляным становішчам" Купалаўскага тэатра. Але ж самі спадары-рэстаўратары ды праекціроўшчыкі павінны імкнуцца і знаходзіць магчымасць захаваць кожны асобны цвічок у гэтым унікальным будынку, ужо не гаворачы пра буйныя элементы, якія дадаюць асаблівы шарм. Тут ёсць над чым паламаць галаву: як узмаціць сцены і перакрыцці ды ў той жа час не парушыць незвычайныя элементы гістарычнага будаўнічага, пэўна, важнага і для акустычных вартасцяў, дэкору.

"Увогуле, гэта за межамі магчымага, але хацелася б вярнуць тэатру першароднае аблічча і зрабіць у ім нейкі тэатральны мемарыял, — працягвае М. Кірычэнка. — Альбо музей. Можна было б праводзіць у ім бенефісы, антрэпрызы. А тэатр з сучасным тэхнічным абсталяваннем, асобнымі сцэнамі па-

месціцца арт-грывёркі, гаспадарчыя памяшканні) будзе выкананая ў тым жа стылі, што і сам тэатр. З капітальнымі рамонтам звязана пераабсталяванне ў духу часу, найноўшых тэхнічных дасягненняў.

"Пасля рэканструкцыі мы станем першым драматычным тэатрам, які будзе адпавядаць усім тэхнічным еўрастандартам, — дзеліцца радасцю дырэктар ТЮГа Павел Палякоў. — У работах будзе ўдзельнічаць "Белдзяржпраект" — вопытны інстытут, які выдзіе рэканструкцыю тэатра оперы і балета. Першае, на што мы звяртаем увагу, — сцэна, яе тэхнічнае абсталяванне, яе прыньшовае ўдасканаленне, замена механічных элементаў на электрамеханічныя, а нарошчванне дадатковых пляцовак — задача другасная. Пасля капітальнага рамонту мы зможам прыняць у сябе любы еўрапейскі тэатр".

Да гонару жрацоў Мельпамены і Талі, яны, нягледзячы на склада-

ня ўмовы падчас двухгадовай (як мінімум) рэканструкцыі, не збіраюцца расчараваць заўсёдных гледачоў доўгімі перапынкамі ў сустрачках са сваім мастацтвам.

"Важная задача, якая перад намі стаіць, — кажа П. Палякоў, — не дапусціць, каб тэатр спыніў працу. Мабыць, мы сціпімся на які месяц, але потым усё зноўку пачне працаваць, як мае быць. Падчас рэканструкцыі пастарамся працаваць гэтак жа, як і раней, каб мінскія гледачы і госці сталіцы не адчулі вяртання рамонту".

ТЮГ мае дамоўленасць (магчыма, пакуль гэты нумар "ЛіМ" рыхтаваўся да друку, з'явілася ўжо і замацаванае падпісамі пагадненне) з кінатэатрам "Электрон", дзе змогуць размясціцца адміністрацыя тэатра і яго тэхнічныя цэхі. Малая сцэна ТЮГа, магчыма, перамясціцца ў Дом латаратара, а вялікая — на пляцоўку Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі.

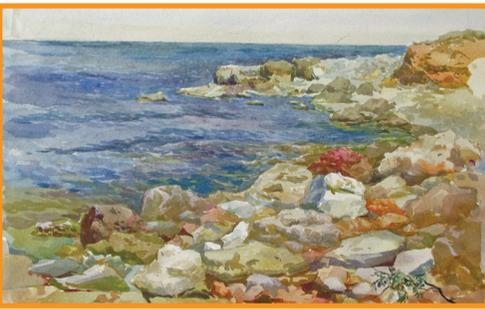
"Як жа можна спыніць працу тэатра? — разважае на тую ж тэму М. Кірычэнка. — Спыніць — гэта значыць распустыць купалаўскую групу. Мы будзем старацца жыць, як жылі, гэта, несумненна, ілюзія, што можна ў такіх умовах жыць, як раней, але паспрабуем. Так, будзе складана, у гэтым будынку ў нас мноства цэхаў, куды іх перавезці — вось пытанне. Дзе мы будзем выступаць? Мабыць, у Палацы прафсаюзаў ці яшчэ дзе. Вырашэнне гэтай праблемы наперадзе".

Захар ШЧАРБАКОЎ

Ад рэдакцыі.

Гэты матэрыял быў падрыхтаваны яшчэ на пачатку лета. Каб узгадніць публікацыю са сваімі суразмоўцамі, аўтар прапанаваў азнаёміцца з тэкстам М. Кірычэнку ды П. Палякову і даць аператыўны агляд. На жаль, нягледзячы на перыядычныя тэлефанаванні прадстаўніка "ЛіМ", у шанюных дырэктараў на працягу трох месяцаў так і не знайшлося часу, каб прачытаць некалькі фраз прапаваных журналістам. У яго захаваўся дыктафонны запіс абодвух інтэрв'ю, але за гэты час, пэўна, з'явілася новая інфармацыя... Зрэшты, цяпер мы ведаем, як ставіцца да выдання творчай інтэлігенцыі яе асобныя прадстаўнікі.

Кампазітар святла і колеру

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі разгарнулася выстава "Майстар і вучань. Школа акварэлі Сяргея Андрыякі". Яна прадстаўляе творы акварэльнага жывапісу самога майстра, работы выкладчыкаў і вучняў маскоўскай школы акварэлі. Мэтай гэтай экспазіцыі, якая працягнецца да 5 кастрычніка, народны мастак Расіі Сяргей Андрыяка бачыць далучэнне чалавека да прыгожага праз адкрыццё цудоўнага свету акварэлі.

Невялікія правінцыйныя гарады, краявіды рускай прыроды, цэрквы і манастыры, маскоўскія падворкі, нацюрморты, кветкі... Усё гэта самая ўлюбёная і распаўсюджаная тэма творчасці С. Андрыякі. Дзівосная светланасць, яркасць акварэлі дапамагаюць мастаку ствараць жывыя палотны. Адкрыўшы адночы для сябе мастацтва шматпластавай класічнай акварэлі Заходняй Еўропы і Расіі XVIII — XIX стагоддзю, ён вырашыў працягнуць традыцыі акварэльнага жывапісу.

Сяргей Андрыяка валодае неверагодным пачуццём колеру. За гэта яго называюць кампазітарам колера-светлавай пластыкі. Ствараючы карціну, гэты майстар не робіць папярэдніх накідаў алоўкам, а працуе адразу з колерам. Некаторыя творы яго жывапісу ўражваюць памерамі. У цэнтральнай частцы экспазіцыі — уражлівая праца мастака і вучня — неабдымны букет бэзу. А сустракае гасцей выставачнай залы вялікі нацюрморт з сакавітай дыняй і ярка-жоўтымі лілеямі. Сяргей Андрыяка не задае параметры свайму таленту і кажа, што "сапраўдны мастак піша, а не малое".

дом, напаяўняючы вокны прамяніста-жоўтым святлом.

Пасля афіцыйнага адкрыцця выставы С. Андрыяка па-гаспадарску наладзіў для невялікай групы мастакоў і проста аматараў экскурсію па экспазіцыі. Коротка распавёў гісторыю стварэння кожнай сваёй карціны. З задавальненнем адказваў на пытанні, кітагалу: дзе набываецца папера для будучых карцін, колькі гадзін займае ў дзіцяці, што навучаецца ў школе акварэлі (дарэчы, самаму старэйшаму яе вучню — 70 гадоў), напісанне нацюрморта, як мастак дасягае такой яркасці фарбаў. Госці даведаліся пра некаторыя сакрэты шматпластавай акварэлі. Мастак не абмінуў увагай і пракаменціраваў дзіцячыя работы, прадстаўленыя ў экспазіцыі нароўні з яго карцінамі. І расказаў пра своеасаблівую метадыку навучання дзяцей тэхніцы акварэлі — праз пазнавальнае выкананне імі заданняў, пра важнасць праграмы "Майстар-вучань", дзе выкладчык выконвае заданне разам з вучнямі. "Задача школы акварэлі — навучыць, таму жывапісу мы вучым нават воўжыкаў", — жартуе мастак.

У знак цёплага прыёму маскоўскай экспазіцыі Сяргей Андрыяка падараваў Нацыянальнаму музею гісторыі і культуры Беларусі сваю карціну.

Пасля паказу ў Мінску выстава будзе экспанавацца ў розных гарадах Беларусі. Таму ахвочыя маюць магчымасць апынуцца ў непаўторнай атмасферы акварэльнага жывапісу.

Таццяна ГАНЧАРЫК

На здымках: узоры акварэльнага жывапісу С. Андрыякі.

Ад еўрапейскіх «тусовак» да любаснай правінцыі

Пра зоркі ды зорнасць у музычнай культуры

Апошнім часам узнікае адчуванне, што музыкае жыццё і нашай краіны, і блізкага замежжа ахоплены толькі адной падзеяй. Падзея гэтая ўключае ў сябе працэсуальную трыяду: падрыхтоўка да «Еўрабачання», сам конкурс і яго пасляслоўе. Яна падмінае пад сябе іншыя канцэрты ў сферах музыкі забаўляльнай і, тым больш, класічнай акадэмічнай. Сёй-той можа і абурыцца: «Які! Столькі розных канцэртаў, фестываляў сур'эзнага мастацтва прыводзіцца ў Беларусі...». Тут жа можа быць прапанаваны і пералік (выступленні хору У. Мініна, піяніста Д. Башкірава, спявачкі А. Абразцовай і іншых сусветна вядомых музыкантаў на пляцоўках розных рангаў). Але гэтыя, усё ж сціплыя колькасца, факты бяспрэчных канцэртных прабліскаў, на жаль, не маюць гучнага рэзанансу, адпаведнага іх вартасці.

Чаму такія выдатныя праявы ўсё ж успрымаюцца як незапрацаваныя? У лепшым выпадку ім папярэднічаюць стрыманыя тэлеанонсы. Зрэчас з'яўляецца, таксама някідкі, постфактум у друку. Крытычная эсэістыка ў пачатку XXI ст. кудысьці раптоўна знікла, саступішы месца панегірыкам на адрас скандальна вядомых персон расійскага шоу-бізнесу, які ў розных формах нібы акупіраваў прастору і нашых айчынных mass-media. Яго рынкавая эканоміка пачала з абсалютнай бессаромнасцю дыктаваць свае правілы гульні і ўласныя каштоўнасці прыярытэты, зарыентаваныя на прыбытак у сферы духоўнай культуры і найперш — музычнага мастацтва, якое можа мець агромністую аўдыторыю.

Музыка, як своеасаблівая эмацыяна-пачуццёвая мова, спрадвек закліканая лёгка перацякаць з адной душы да іншай, выклікаючы такі ж неспрэчны водгук: расчуленасць, смутак, пачуццё длачанаці і захаплення. У гэтым сэнсе магчымыя «Еўрабачання» відэачыны. Велізарная інфармацыйная прастора асабліва прыцягальная для краін т. зв. Усходняй Еўропы. Старому свету ўжо не трэба, чаго б тое ні каштавала, заваёўваць новыя «тэрыторыі» шоу-бізнесу: усё даўно асвоена, заваявана і адладжана. Прычым, падкрэслена, функцыянуюць тыя «тэрыторыі», убіраючы ў сябе таксама дзейнасць музыкаў класічнага профілю, якіх магутна падтрымліваюць і на дзяржаўным узроўні, з чаго складаецца глыбокая гістарычная традыцыя. Класіка ацэннаецца (і матэрыяльна, і ідэйна) як нацыянальны набытак у развітых еўрапейскіх краінах. Гэта выяўляецца і праз баланс прыярытэтаў у прасторы mass-media. У Нямеччыне, Францыі нароўні з каналамі, што транслююць джаз, рок, мастацтва моладзевых субкультур, існуюць і іншыя. Слухач вольны скарыстацца больш як паўсотняй праграм, дзе гучыць толькі т. зв. ernst-musik (сур'эзная музыка).

У нас тыдні за два да пачатку згаданага песеннага тэлеконкурсу складваецца ўражанне, што спыніліся час і жыццё, што, акрамя прэтэндэнтаў на лаўрэатства, якія мільгаюць у апэратыўнай хроніцы, у кліпах «раскрутках», нікога не засталася ва ўсёй касмічнай прасторы.

Яшчэ ў сярэдзіне XX ст. бліскучы нямецкі філосаф і музыкант Тэадор Адорна прадабчыў цяперашняе становішча спраў і пісаў пра фактычнае ўкараненне «шлягераў», а ў цяперашнім разу-

Гэтыя музыканты таксама годна прадстаўляюць наша мастацтва за межамі краіны — Сімфанічны аркестр Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М. К. Агінскага мастацкі кіраўнік Рыгор Сарока, і салістка Маладзечанскага маладзёжнага музычнага народнага тэатра Таццяна Каханова.

менні — «хітоў», як пра «ўбіванне, нібы жалезнымі малаткамі», на аснове распаўсюджвання рэкламы, — у галовы неабазнаных, несамастойных слухачоў. Яны і не хацелі б ацэньваць пачутае, але робяць гэта мімаволі: банальная прастасць тэксту (і музычнага, і слоўнага) выклікае эффект адурманьвання. Да канца дня, а тым больш тыдня, праслухаўшы рознага кшталту музычныя відэаролікі з усё тымі ж удзельнікамі ды іх песнямі, нават спрактыкаваны музыка міжволі адзначаць іх прылічывасць. Яны робяцца, як невыкараняльнае агародняе пустазелле, дакучлівыя лопухі, — знаёмымі ды неадчэпнымі, і ўнікае раптам думка: «Мо гэта не так ужо і дрэнна?» Пасля «радасці пазнавання» можа ўзнікнуць нават нейкае падабенства любові, што мяжуе з нейтаймоўнай прыхільнасцю тыповага фаната.

Насамрэч жа ажыццяўляецца чарговы спрытны фокус з падманам. Бо існасць і сур'эзнага, і забаўляльнага лёгкага (але такога нялёгкага!) мастацтва пазначана нечаканасцю, навізнай, з аднаго боку, арганічнасцю і прафесіяналізмам — з іншага, агульным яркім пасылам здольнасцяў або таленту. У вырабах для «Еўрабачання», на якіх налаўчыліся цэлыя каманды людзей, у тым ліку і кампазітары, і рэжысёры, праглядаецца перавага і звыклых інтанацыйных нарытываў, і сцэнічных клішэ.

Адзін з прапанаваных для згаданага конкурсу банальных «шэдэўраў» пабудаваны на аснове шматразовага «ўдзёўвання» прымітыўных музычных хадоў-інтэрвалаў. Тры разы адно і тое ж, з паўтарамі ў скрыпкі, а потым — у саліста, зноў у скрыпкі, а потым — у акампанемента для «фуэтэ» знакамітага фігурыста... І далей — усё спачатку... У песні з непазначаным аўтарам (і гэта таксама зрабілася прыкметнай шоу-бізнесу, песня прадаецца або даецца выканаўцу на пэўных умовах) раздадзена «ўсім сястрыцам па завушніцах»... Задаволены выканавец, прадзюсер. Задаволены масавыя слухачы, асабліва мільёны 13-15-гадовых. Плоская, засвоеныя на падвядомым узроўні інтанацыі знаёмыя ім па ўстылых уроках сальфеджыо ў музычнай школе або па «Сусветнай мастацкай культуры» ў школе агульнаадукацыйнай. Праўда, там панавала нудота практыкаванняў і патрабаванняў, а тут апыркнулі інтэрвалы набылі жвавасць і во-

дар сцэны, пазнаку прызнання, а то і пачатку славы. У слухачоў гэтай катэгорыі ствараецца ўстойлівае і адзінае ўражанне: «Які артыст-душка! Спявае проста, знаёмае... Я і сам так змагу калі-небудзь, ды і нават зараз (лёгка «мурлыкаецца») ўвагнаны ў памяць матыў)... А які скрыпач! Пілуе на адной струне! І як заўзята! І я так змагу...» А тым часам вялікі спартсмен-фігурыст у статусе артыста шоу-бізнесу круціць свае «фуэтэ» на каньках... Ці то падтрымліваючы або выцягваючы на свой узровень адмыслова-немудрагелістае трыо... Ці то апускаючыся на іншы ўзровень шырпажыву... Слухачоў не бянтэжыць доўгае, досыць хатэлічнае і не апраўданае зместам песні «валяне» на канцэртным подыуме, стаянне на ўколенках, інтанацыйная каструбавагасць — усё адыходзіць на далёкі план... Знаёмы інтэрвал квінты, папярэдняя раскрутка, падобная да артабстрэлу перад штурмам, сцэнічны досвед і несумненныя здольнасці саліста зрабілі сваю справу.

Паказальна завяршыўся згаданы конкурс для нашай каманды. Абсурднае чаканне высокага месца змянілася перажываннем лёгкай няўдачы. Я суцэшылася б фатальнай фразай: «Конкурс ёсць конкурс!» Калі б апроч спонсарскіх або прадзюсерскіх грошай тут не выкарыстоўваліся б сродкі бюджэтныя, якіх заўсёды бракуе на глыбокае, бяспрэчна вартаснае і выдатнае... Калі б гэты конкурс не падаваўся як ледзьве не адзіны сусветны паказчык узроўню культуры, у тым ліку і нашай. Калі б да яго не рыхтаваліся, страціўшы пачуццё меры і рэальнасці, як да «апошняга бога, за якім — краіна»... Бо гэткае стаўленне — самая вялікая памылка.

У музычным мастацтве ўсялякага жанру асабістыя якасці і здольнасці — зарука поспеху. Сёння мы часта ўжываем слова «харызма» з няўлоўным сэнсам, што азначае яркасць, магутнае ўздзеянне, якое абумоўлівае поспех. І гэта не ёсць знешнасць, зроблена стылістамі ды візажыстамі, камандай, якая робіць прэтэндэнта на паспяховасць. Гэта тое, што **закладзена ў самім спеваку**, што гарыць або разгараецца ў ім. «Штампаванне» зорак нават шмат у чым прадказальнай эстрады, часта замяшанай на прагнозах і рэаліях матэрыяльных укладанняў шоу-бізнесу, —

праблематычнае, а то і немагчымае. Можна чагосьці дамагчыся ў знешнім абліччы, наблізіўшы яго да сярэднястатыстычных паказчыкаў еўрапейскага ўзроўню, але нельга «зляпаць» спевака ні за год вядомага праекта «Народны артыст», ні за два. Калі ж няма моцных прыродных схільнасцей і таленту, адразу ж выяўляюцца адсутнасць музычнай адукацыі, сцэнічнага досведу: галасавая трэмаляцыя (няўстойлівасць), фальшывае спяванне, сцягасць як вынік адсутнасці артыстызму і сцэнічнай стабільнасці.

Мне могуць запярэчыць, нагадаўшы пра лічавыя паказчыкі электроннага конкурснага галасавання. Але ўспомнім словы геніяльнага філосафа Канта, які падкрэсліў, што пэўныя ацэначныя высновы нават ста чалавек не могуць быць падставой слухнасці, правільнасці эстэтычных меркаванняў, хоць могуць прымусяць заўдацца. Маю свой адказ на пытанне, якое і дагэтуль не дае спакою т.зв. знаўцам законаў згаданага конкурсу: «Чаму адыёзныя «Лордзі» (фінскія пераможцы колішняга «Еўрабачання») сабралі найбольшую колькасць галасоў «за»?» Хутчэй за ўсё, удзельнікам галасавання надакучылі падобныя адно да аднаго нарытывы для прыгладжанага сцэнічнага відэавішча. Маскі-пачвары «Лордзі» далі, перадусім, поўху эстраднай саладжавасці і прыстойнай мяшчанскай аднолькавасці, ды і сама рок-кампзіцыя была на прафесійнай вышыні.

І наконт пытання ўдзельніка аднаго з тэлевізійных ток-шоу: «А што ж нам рабіць, каб стаць пераможцамі на «Еўрабачанні»?» Мабыць, кожны сур'эзны музыка ў той момант падамуа: «Перастаць рыхтавацца, як да апошняй бітвы. Перастаць верыць, што зорку можна зрабіць лёгка і з любога матэрыялу — былі б грошы. І, нарэшце, успомніць, што, каб стаць сапраўдным артыстам, трэба мець музычныя і артыстычныя здольнасці і калі не высокі прафесіяналізм, то хоць бы адукацыю і культуру, якія вызначаюць шліфоўку голасу, сцэнічную стабільнасць ды патрэбны шырокі канцэртны рэпертуар як паказчык паспяховаці на эстрадзе». Засмучае, калі артыст, чый выхад у фінал згаданага конкурсу дагэтуль успрымаецца як перамога, з'яўляючыся на канцэртнай эстрадзе і ў тэлепраектах суседняй дзяржавы, відавочна перажывае вакальныя цяжкасці і недахоп змястоўнага рэпертуару.

Варта б успомніць нашым тэлевізійным каналам, што Беларусь мае вялікі патэнцыял музыкаў класічнай адукацыі, якія годна паказалі сябе на міжнародных конкурсах за мяжой, маюць, калі хочаце, рэітынгавы статус ва ўсім свеце (толькі не ў нас). Іх сапраўдная музычная перамога аказалася незаўважаная грамадствам з-за адсутнасці інфармацыі, даступнай толькі вузкаму колу прафесіяналаў.

Наша краіна мае і салістаў, і музычных калектывы, вядомыя больш за мяжой, чым у сябе дома. У нас mass-media могуць тыражаваць поспех асобных аркестраў, забываючыся або не жадаючы займацца запамінальнай і сістэмнай музычна-асветніцкай працай на тэлебачанні ў галіне сур'эзнага мастацтва. Гэта не прыбыткава, ды і цяжка — змястоўна і ў выразнай форме паказаць класічнае мастацтва, дзе адсутнічае эффект «поющих

трусав», г. зн. перавагі фізіялагічна-сексуальнай панаднасці.

Адзін з выдатных музычных калектываў-самародкаў — аркестр рускіх народных інструментаў Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М. К. Агінскага. Узначальвае аркестр вялікі і сапраўдны музыкант Тамара Бялькова. Тут іграюць самыя звычайныя навучэнцы, з якіх мала хто будзе працягваць спецыяльную адукацыю, скажам, у акадэміі музыкі. Але любоў да музыкі, змястоўныя рэпетыцыі і сапраўдныя ўрокі аркестравага майстэрства робяць сваю справу.

Адночы я патрапіла на канцэрт маладзечанскага калектыву, апынуўшыся па сваіх справах на поўдні Нямеччыны. Даведаўшыся, што мае адбыцца яго выступленне ў гарадку Эслінгене, я не магла не паехаць туды, каб падтрымаць землякоў. Аркестр выступаў пераважна ў якасці акампаніятара, які вызначае асаблівую далікатнасць, тонкасць нюансіроўкі. У канцэрте ўдзельнічалі нямецкі аматарскі хор і яго салісты, а таксама нашы маладыя віртуозы-інструменталісты. Адчуваючы і падзяляючы агульнае захапленне выканаўцамі, я думала: «Чаму трэба патрапіць у Нямеччыну, каб убачыць адзінадушную аднаку нашых сапраўдных музыкаў публікай, якая дакранулася да таямніцы сапраўднага мастацтва?» Мне запомнілася, як пажылая нямецкая фрау, вішнучы дырыжор, са слязьмі абсалютнага захаплення паўтарала: «Вы — музычны геній!»

Т. Бялькову ведаюць у айчынных музычных колах. Са звычайных навучэнцаў на розных інструментах гэты дырыжор робіць, лепш сапраўдны чуд. Гэта не толькі вынік стараннай музычнай дэталізацыі, пранікнення ў музычны матэрыял на рэпетыцыях. Гэта і велізарная выхавачая работа з поўнай самааддачай. А ў рэпертуары вучэбнага (з непазбежна зменлівым складам) аркестра больш як 30 канцэртных нумароў, якіх хопіць на некалькі канцэртаў. Гэта вам — не «дзяўбэжка» і раскрутка адной-адзінай песні для моднага і прастыжнага конкурсу, а потым яе ж выкананне на працягу ўсяго года (бо звычайнай новаспечаная зорка нічога іншага праспяваць і не можа).

Адночы я насмелілася падзяліцца з калегамі думкай: маўляў, гэты вучнёўскі калектыв іграе не горш за самы прадстаўнічы прафесійны аркестр народных інструментаў. І тут жа атрымала катэгорычны і не без гаркавінкі адказ прафесара акадэміі музыкі: «Не «не горш», а лепш!» Часцічком сціплыя культурныя шэдэўры нашай правінцыі здатныя зацягнуць «прыцягнуць за вушы» дзясятны конкурснай эстрады, залучанай у шоу-бізнес, з яе значна большымі фінансавымі магчымасцямі, у тым ліку, і на аснове бюджэтнай падтрымкі. Кіраўнік маладзечанскага калектыву па сутнасці даўно народны артыст, станаўленне асобы якога адбывалася без усялякай «артпадрыхтоўкі» шоу-бізнесу і mass-media, праз дзесяцігоддзі працы і творчасці, якія закрэсліваюць мітуслівыя думкі пра дробнае і мяшчанскае ды забіраюць здароўе.

Не толькі Т.Бялькова, але і многія іншыя яркія артысты-музыкі застаюцца без заслужанай увагі з боку дзяржаўных структур, па-за ганаровымі званнямі. Хаця, у прынышце, артыста, які **заслужыў у народа**, прызнаюць і без раскруткі.

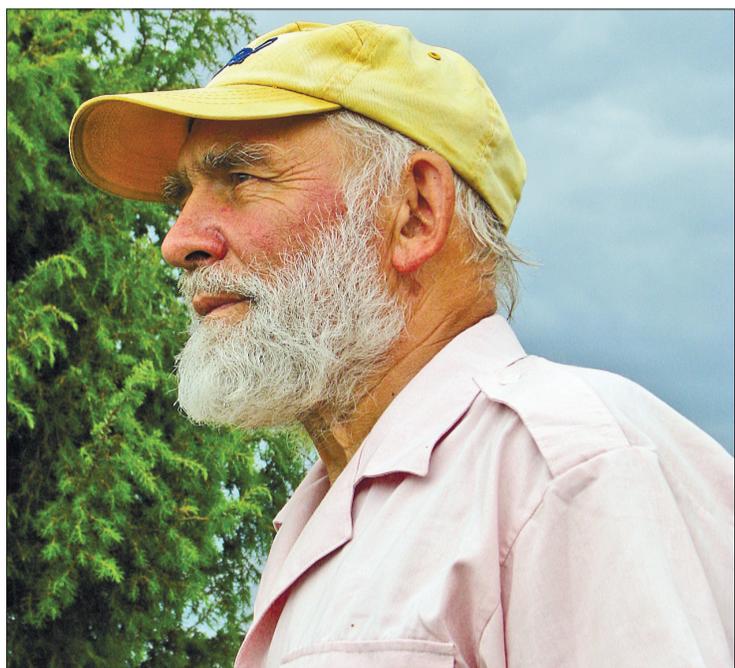
Хочацца, каб мы, як адзіны народ і культурная нацыя, нарэшце перасталі ашукваць самі сябе ў вызначэнні сапраўдных і сумніўных складнікаў музычнага мастацтва. Тады і здзіўлення не будзе ад яго «непрагнозных», але натуральных узлётаў і падзенняў.

Нагалья СЦЕПАНЦОВА,
дацэнт кафедры філасофіі
Беларускай дзяржаўнай
акадэміі музыкі

Фота Святланы Берасцень

Літаратура — аснова мастацтва

14 верасня пісьменнік Леанід Левановіч адзначыў свой 70-гадовы юбілей. Цыкл яго раманаў "Шчыглы", "Паводка сярод зімы", "Дзікая ружа", "Сіняе лета" вылучаны на Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь. Напярэдадні юбілею "ЛіМ" наведваў пісьменніка ў вёсцы Пятрылава на Вілейшчыне, дзе ён жыве.

Леанід Левановіч сустракае нас на ўскрайку вёскі, якая налічвае толькі ўзрост двароў. Пастаянна жывуць — у чатырох. Адрозніваюцца па характары, да вулляў, што ланцужком выцягнуліся ўздоўж поля, засеянага грэчкай. Пісьменнік — пчалар са стажам. Праўда, спачатку пачаў пісаць пра пчол, а затым толькі гадаваць сваіх. У 1968 годзе ён надрукаваў у "Сельскай газетзе" нарыс "Беларускі мёд". І ў той самы год нарыс перадрукаваў маскоўскі часопіс "Пчеловодство". Разам аб'ядналі ўсю гадавадзку. І тут з дому выходзіць гадавадзкі Рэспублікі Беларусь. Напярэдадні юбілею "ЛіМ" наведваў пісьменніка ў вёсцы Пятрылава на Вілейшчыне, дзе ён жыве.

Леанід Левановіч сустракае нас на ўскрайку вёскі, якая налічвае толькі ўзрост двароў. Пастаянна жывуць — у чатырох. Адрозніваюцца па характары, да вулляў, што ланцужком выцягнуліся ўздоўж поля, засеянага грэчкай. Пісьменнік — пчалар са стажам. Праўда, спачатку пачаў пісаць пра пчол, а затым толькі гадаваць сваіх. У 1968 годзе ён надрукаваў у "Сельскай газетзе" нарыс "Беларускі мёд". І ў той самы год нарыс перадрукаваў маскоўскі часопіс "Пчеловодство". Разам аб'ядналі ўсю гадавадзку. І тут з дому выходзіць гадавадзкі Рэспублікі Беларусь. Напярэдадні юбілею "ЛіМ" наведваў пісьменніка ў вёсцы Пятрылава на Вілейшчыне, дзе ён жыве.

Каралішчавічых. Разгаварыліся. Ён з усмешкай кажа: "Вось бацькі пастараліся — Леанід Лявонаў". Я яму і адказаваю, што шукаю псеўданім. Іван Паўлавіч адрозніваецца ад прарабаў: "Бярыце "Левановіч". — "Дык быў жа Павел Левановіч". — "Ён загінуў на фронце. Да вайны выдаў адну кніжачку. А вы працягвайце справу..." Так, у 1971 годзе з лёгкай рукі Івана Мележа было надрукавана маё апавяданне на беларускай мове пад псеўданімам. А ў 1973 годзе за аўтарствам Леаніда Левановіча выйшла кніга "Зялёны трохкутнік".

— **Вашыя бацькі — сяляне. Як яны ўспрынялі тое, што вы не хлеб сеяце, а пішаце кнігі?**

— Так, мае бацькі звычайныя сяляне. Бацька скончыў тры класы, а маці цалкам непісьменная. Была цікавая апавядальніца. Мова яе не сапсаваная ні газетамі, ні кнігамі. Шкада, я не адрозніваю гэта зразумець. У сям'і я дзевяці гадоў дзіця... Бацька ганарыўся маімі публікацыямі. Часам казаў: "Кніжкі пішаць — гэта дзела не шуйцэйнае. Галаваломнае. Але нядаўжа грашавітае". На жаль, ён не дачакаўся, калі я прыехаў у вёску на сваім "жыгуленку". Дарэчы, набыў машыну пасля выхаду ў свет рамана "Шчыглы". Цяпер гэта здаецца фантастыкай.

— **Леанід Кірзевіч, вы ўжо каторы год жывяце ў невядзлім вёсцы на Вілейшчыне. Што змусіла абраць менавіта гэты куток, далёкі ад роднай вёскі?**

— Па-першае, маю вёску Клеявічы, што на Магілёўшчыне, знішчыў Чарнобыль. А па-другое, мая жонка родам з гэтых мясцінаў. Яна нарадзілася на хутары на рэчцы Канатошчы. А як хутар знеслі, яна жыла ў вёсцы Кліманты Маладзечанскага раёна. Адсюль гэта сем кіламетраў. Я не хацеў жыць у цешчы, хоць яна і была вельмі добрая. Тады падказалі знаёмыя, што ў Пятрылаве прадаецца хата. Я прыехаў. Хата была закінутая: крапіва вырастае пад самую стыху. А калі разбуранага склена цвіў забор. І такі пах ад яго шло! Месца проста выдатнае. Так я купіў тут хату. З таго часу ўжо мінула больш за дваццаць гадоў. Спачатку гэта было наша лепшча. Я тут праводзіў час з вясны да восні. Зімой рэдка прыязджаў. А ў 1992 годзе збудоваў лазню, гараж. Курэй з жонкай купілі. А калі купілі курэй, завялі пчол, то трэба было заставацца і даглядаць гадавадзку. І пачаў я крутлы год стоды ездзіць. Падчас маёй працы ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" былі дэмакратычныя парадкі. У аўторак раніцай я прыязджаў у Мінск. За тры дні вырашаў усе справы, і ў чацвер увечары ці ў пятніцу ранкам зноў вяртаўся на Вілейшчыну.

— **Вы добрым словам узгадваеце сваю цешчу. У вас з ёй былі добрыя адносіны?**

— Некаторыя ганяць сваіх цешчаў, а я — наадварот. Яна навучыла мяне пчаларству. А яшчэ ад яе я пачуў спевы на словы Янкі Купалы. Яна

брала гітару і спявала, да прыкладу, верш "Аратаму":

*Хай злыдні над намі
скрыгочуць зубамі —
Любі сваю ніву, свой край
І, колькі ёсць сілы, да самай магілы
Ары, барануй, засявай!..*

Я быў вельмі ўражаны.

— **Вы мэтаакіравана ехалі ў Пятрылава жывць. Пакінулі Мінск. Відаць, нечага не ставала ў сталіцы?**

— Тут цішыня, няма гарадской мітусні і мітрэнгі. Блізкасць да прыроды — паяднанне з прыродай. А ў Мінску, як у клетцы, сядзіш у кватэры на шостым паверсе. Пісаць жа трэба. Як сказаў адзін рускі паэт: "Для абшчэня — вся планета, / Одиночество — для работы".

— **І не сумна жывць у вёсцы з шасці двароў, асабліва зімою?**

— Мне незнаёма пачуццё суму. Няма калі сумаваць. Пачуццё адзіноцтва прысутнічае. Але творчы чалавек павінен часцей бываць сам-насам. Яму трэба падумаць, паразважаць. Калі гэтага не будзе, то пра што ён будзе пісаць? А для нейкіх зносінаў сёння можна ўключыць радыё, тэлевізор. Мне соды ў лес дачка з Бостана тэлефануе, і з Амерыкай кантакта ёсць. А яшчэ выпісваю дзесці 9 газет і часопісаў. (У гэты час над нашымі галавамі пачынае шчыбіцца ластаўка. Пісьменнік называе яе шчыбітанне "гімнам радасці". А яшчэ ў ядлоўцы ў аўтара рамана "Шчыглы" кожны год жывуць і самі шчыглы. — С. М.)

— **"Жыццё" і соды даходзіць. Вось бачу ў вас мабільны тэлефон. А кнігі свае пішаце ручкай ці асвоілі ўжо камп'ютэр?**

Некалі я пісаў алоўкам. Затым ручкай пісаў. Потым у мяне з'явілася друкарская машынка "Эрыка", якая служыць, мусіць, гадоў сорак. А цяпер асвойваю камп'ютэр. На камп'ютэры ж правіць — адна лобата. Ні табе сціраць нічога, ні табе крэсліць. Націснуў клавішу — і непатрэбная частка ўжо ў "кошыку". Зараз жа ўсоды патрабуюць электронную версію твора.

— **Леанід Кірзевіч, вы свае творы ўсе апублікавалі, ці некаторыя яшчэ чакаюць свайго часу?**

— Раманы, аповесці ўсе друкаваліся ў кнігах, часопісах. Але ёсць некалькі апавяданняў, якія не друкаваліся з розных прычынаў. Дзякаваць Богу, тагока, каб пісаў у стол, няма. Палажыць, бывае, нешта сам выправіш. А вось не люблю праўку ў рэдакцыях часопісаў, не люблю часопісныя варыянтныя раманаў. Гэта, лічу, калечыць твор. Мае ўсе раманы рэзлі амаль напалову. Толькі "Шчыглы" пашанцавала. Твор быў цалкам надрукаваны ў трох нумарах "Маладосці" пры Анатолю Грачанікаву. Хоць менавіта за часопісны варыянт "Бесядзь пяць ў акіян" мне далі прэфэрацыйную прэмію. Але я не задаволены. З рамана знялі 100 старонак, калі ўвесь раман — 320. На трэць скарацілі. Дзе тут будзе паслядоўнасць,

глыбіня раскрыцця характару? Гэта не скарачаны, а скалечаны твор. Але што зробіш, часопісы вымушаны ісці на такія меры.

— **Як па жыцці складаліся адносіны з крытыкамі?**

— Былі, безумоўна, і непрыемныя моманты, але ў цэлым адносіны складаліся добра. Пра мае кнігі пісалі Уладзімір Юрэвіч, Аляксей Марціновіч, Аляксей Рагуля, Таццяна Дасаева, Алена Яскевіч... А самы вялікі артыкул належыць Дзмітрыю Бутаеву. Ён змешчаны ў кнізе "Справядлівае слова". Там ёсць заўвагі наконт рамана "Сіняе лета", але Дзмітрый Якаўлевіч чытаў скарачаны часопісны варыянт твора. Быў яшчэ такі выпадак. У "Польмі" друкавалі маё апавяданне, якое моцна скарацілі. Калі я працягтаў карэктур, то вырашыў забраць твор з часопіса. Адгаварылі. Маўляў, затрымаеш выхад нумара. Я пакінуў. І тут у "Літаратурнай газетзе" Павел Дзюбайла дае агляд часопісаў, у якім між іншым напісаў: "В расказе Л. Левановіча нет глубокого проникновения в характер..." і г. д. Раскрытыкаваў моцна. А ўжо потым яму далі на закрытую рэцэнзію для выдавецтва маю кнігу "Паводка сярод зімы". Ён напісаў станоўчую рэцэнзію.

— **Азірнуўшыся на свой жыццёвы і творчы шлях, што можаце адзначыць як станоўчае і як адмоўнае?**

— Шкадую, што багата змарнавана часу. Позна, на 33-м годзе жыцця, другі раз нарадзіўся, стаў Левановічам. Багата часу забрала праца ў рэдакцыях газет, часопісаў, тэлебачання, выдавецтва. Мой працоўны стаж — 45 гадоў з такам. А колькі часу змарнаваў на розных сходах, пасяджэннях! 30 гадоў быў членам партыі. Вядома, праца ў рэдакцыях, асабліва камандзіроўкі, вучылі разумець жыццё, ды і рэдактарскі досвед пісьменніку не шкодзіць.

За што магу пахваліць сябе? За тое, што не ганяўся за кар'ераю. А пасады, так бы мовіць, лілі да мяне. У 19 гадоў прызначылі дырэктарам Касцюковіцкага РДК. Праз паўгода кінуў пасаду, пайшоў служыць на флот, хоць райкам не адпусціў. Затым маю кнігу "Якар надзеі". Яна і ў Маскве выходзіла. Загадаў аддзелам крытыкі ў "Нёмане", адкуль Кастусь Кірзевіч перацягнуў у "Польмі" адказным сакратаром. Вытрымаў 9 месяцаў, і папрасіўся на пасаду загадчыка аддзела навукі і мастацтва. Затым Геннадзь Бураўкін угаварыў перайсці на тэлебачанне галоўным рэдактарам літаратурна-драматычных перадач. Вытрымаў два гады. Пайшоў на творчы хлеб. Два вольныя гады былі вельмі плённыя. Потым зноў рэдактарскі хамут — выдавецтва "Мастацкая літаратура", дзе адпрацаваў 16 гадоў.

Што ўдалося? Абазнамаму чытачу гэта вядома. Выйшла 13 арыгінальных кніг. Быў загадчыкам рэдакцыі Збору твораў, перавыданняў, а сам не маю ніводнага перавыдання. А што не паспеў зрабіць? Шмат чаго. Але пра гэта не скажу. Лепш прызнаюся ў адным нятворчым шкадаванні. Не спраўдзіў юнацкую мару: авалодаць англійскай, нямецкай і французскай мовамі. Стараўся, на завочных маскоўскіх курсах вучыў іспанскую, калі пісаў аповесць "Валанцёр свабоды". Асабліва шкадаваў, што не валодаю англійскай мовай, калі быў у Амерыцы. Хацелася б чытаць у арыгінале сучасных замежных калег. На жаль...

— **Леанід Кірзевіч, што новага чакае ад вас чытачам у бліжэйшы час?**

— Пра планы гаварыць не люблю. Скажу адно: магчыма, неўзабаве чытачы змогуць пазнаёміцца з раманам "Пальновы вецер". Пасля надрукавання ў "Польмі" я нанова перапісаў твор.

Пачынаем збірацца дадому. Напрыканцы пісьменнік разважае:

— **Трэба, каб літаратуру больш заўважалі. Бо менавіта літаратура — аснова мастацтва. Напісаў Іван Мележ "Людзі на балоце" — адрозніваць спекаць, знялі кніфілі. А колькі мастакоў афармлялі кнігу. Усім была праца. Літаратура — хлеб мастацтва. У нас прынята казаць — "дзеля культуры і мастацтва", а ў свеце гавораць, гаварылі і ў нас некалі, — "дзеля літаратуры і мастацтва". А культура і мастацтва гэта ж адно і тое. Што ні кажу, пачатак любой творчасці — Слова.**

Талент рук і душы

Увагу многіх наведвальнікаў Дзятлаўскага гісторыка-краязнаўчага музея адрознівае калекцыя мастацкай керамікі Мікалая Несцярэўскага.

Тут ёсць керамічныя пано і посуд, дэкаратыўная скульптура і пласты (амаль 70 работ). Вельмі ўражвае, калі кавалак звычайнай гліны ў таленавітых руках мастака-кераміста ператвараецца ў прыгожую фігурку народнага музыкі або дзівосную фантастычную птушку. Творы М. Несцярэўскага кранаюць душу сваёй арыгінальнасцю і непатэорнасцю.

"Мне надзвычай прыемна, што шэраг маіх работ застанецца ў Дзятлаве, блізкім майму сэрцу горадзе, горадзе майго юнацтва. Няхай далучэнне да прыгожага абуджае ў людзях ўсё самае лепшае, заўсёды прыносіць ім радасць...", — зазначыў Мікалай Лаўрэнцэвіч падчас перадачы музея сваіх твораў.

У М. Несцярэўскага было шмат захапленняў, але кераміка стала сэнсам жыцця. У гэтай справе ён знайшоў сябе, свой мастацкі стыль. Вырабы мастака аздобілі інтэр'еры шматлікіх будынкаў Мінска, Валгаграда, Гродна ды іншых гарадоў. Мінчане добра ведаюць кафе "Бульбяная" на праспекце Незалежнасці, у якім уся кераміка зроблена гэтым творцам.

Мікалай Лаўрэнцэвіч — адзін з аўтараў дэкаратыўных керамічных пластоў, якія ўпрыгожваюць станцыю сталічнага метро "Плошча Якуба Коласа". Ён аформіў магазін "Мінск" у Валгаградзе, кафе ў Салігорску і Светлагорску, працаваў над афармленнем будынка аэрапорта "Мінск-2". Сцены Гродзенскага тэатра лялек, Дзятлаўскай гімназіі таксама ўпрыгожаны творами Мікалая Несцярэўскага.

Дарогамі памяці

Нядаўна ў Дзятлава наведаліся прадстаўнікі абшчыны дзятлаўскіх яўрэяў у Ізраілі. Хаім Ванштэйн, адзін з тых, хто выжыў і ўнукі перажыўшых Халакост на Дзятлаўшчыне, наведалі могільні расстраляных вязняў гета.

Х. Ванштэйн паведаміў, што ў дзятлаўскім гета ў 1942 годзе загінулі яго бацькі, дзве сястры і брат. А яму, 13-гадоваму хлапчуку, пашчасціла выратавацца. Асабіста ён прыехаў у Дзятлава ўжо трэці раз, і цяпер — з сынамі і дачкой.

У музеі мясцовай гімназіі экскурсію для гасцей правяла настаўніца гісторыі Жана Нагавонская. Тут значнае месца ў экспазіцыі адведзена гісторыі і культуры яўрэйскага народа. Новымі экспанатамі музея сталі падарункі гасцямі кнігі.

Гутарыў Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара
Іосіф ЗАЯЦ

Ва ўступным слове да аўдыёкнігі "Янка Купала. Вершы. Паэмы. Уладзімір Някляеў. Шлях" выдаўцы (БелТонМедыа) напісалі: "Слухайце кнігі! Мы дапаможам вам у гэтым. Прапануем серыю "жывых кніг", у якіх вядомыя акцёры, мастакі слова разам з прафесійнымі гукарэжысёрамі і музыкам дапамогуць вам спалучыць вашы банальныя жыццёвыя клопаты з магчымасцю праслухаць на CD-прайгравальніку ці камп'ютэры раман, аповесць, казку...

За стэрном аўтамашыны, у грамадскім транспарце, у цесным сямейным коле вы зможаце цешыцца любімай кнігай.

Кніга дапаможа і пажылым людзям, чытачам з парушэннем зроку, якім чытаць друкаваную першакрыніцу цяжка.

А школьнікі? Адаючы перавагу сучасным спакусам, яны "здаюць" літаратуру па хрэстаматыйных рэзюме. Мы бяромся пазнаёміць іх з найлепшымі творамі роднай і сусветнай літаратуры — без скарачэнняў і зменаў, тактоўна — каб не сказаць змест арыгінала".

А сапраўды, каб пазнаёміцца са зместам раманаў Бугакава ці Кафкі, навучэнцы, школьнікі і студэнты нярэдка абмяжоўваюцца прачытаннем пераказу твора. У Інтэрнеце дастаткова ўвесці ў пашукавіку на www.yandex.ru, да прыкладу, фразу "Літаратура ў скарочце", як на маніторы з'явіцца тысячы спасылак. Безумоўна, і палова з іх не ўтрымлівае патрэбнай інфармацыі. Але хто шукае, той знайдзе.

На шчасце ці на жаль, беларуская літаратура не стала аб'ектам камерцыі. Творы нашых пісьмennisкаў у скарачэнні можна адшукаць з вялікай цяжкасцю, і тое адзінкавых аўтараў. На расійскім рынку, напрыклад, ужо шмат гадоў развіваецца кнігавыданне са скарачэннямі праграмнымі раманами і аповесцямі класікаў. Сам у школе чытаў "Отцов и детей" Тургенева па скарачэнным варыянце, які займаў некалькі дзесяткаў старонак. У гэтым падаваліся цытаты найважнейшых момантаў. Астатняе давалася ў пераказе. А сёння ўжо гэты скарот даведзены да 3-5 старонак, у якіх цытуюцца толькі асобныя фразы персанажаў.

Таму спецыяльна для школьнікаў у аўдыёфармаце з'явіліся хрэстаматыйныя творы. Найперш гэта раман Івана Мележа "Людзі на балоце" (чытае Андрэй Каляда). Час гучання — 10 гадзін. Каб прачытаць кнігу, лянiвiаму вучню спатрэбіцца не адзін дзень, а можа, і некалькі тыдняў. А 10 гадзін — гэта 2-

Мы ўжо пісалі пра аўдыёкнігі, якія стварае выдавецтва "Вышэйшая школа" (№31 за 1 жніўня 2008 года). Сёння раскажам пра гэты новы напрамак у выдавецкай дзейнасці больш падрабязна.

Увогуле, усё пачыналася яшчэ ў 1931 годзе, калі Кангрэс ЗША зацвердзіў праграму Books for the Adult Blind Project (кніжны праект для сляпых). Праграма прадугледжвала выпуск кніг на аўдыёносьбітах. Спачатку гэта былі вінілавыя кружэлкі, затым магнітныя стужкі, а сёння — CD. З часам пашырылася і аўдыётрыя спажыўцоў. У наш час аўдыёкнігай у заходніх краінах нікога не здзівіш. Хоць і са спазненнем, але гэта з'ява дайшла і да нас.

«Жывыя кнігі»

3 дні. Па дарозе ў школу і са школы, лежачы ў ванне, падчас гульні на камп'ютэры, перад сном. Гэта зручна і не патрабуе дадатковага часу. Рыхтуецца да выхаду і другая кніга з трылогіі — "Подых навалыніцы". З'явіліся аўдыёкнігі Максіма Багдановіча "Вершы" (чытае Віктар Манаеў), "Сымон-музыка" Якуба Коласа (чытае Валерый Шушкевіч), "На імперыялістычнай вайне" Максіма Гарцкага (чытае Алег Вінярскі), куды, акрамя аднайменнага твора, увайшло і аповяданне "Літоўскі хутарок". Творчасце Янкі Купалы прадстаўлена вершамі і паэмамі, сярод якіх "Яна і я", "Адвечная песня", "Курган" (чытае Валерый Шушкевіч). На дыску змешчаны таксама нарыс Уладзіміра Някляева "Шлях", які распавядае пра лёс песняра. Нарыс гучыць у восем галасоў і адзінаццаць дзеючых асобаў. Цэлая радыёпастаноўка.

Цікавую гісторыю пра з'яўленне ідэі запісу сваіх аўдыёкніжак распавядае Уладзімір Арлоў:

— Я неяк плаваў у басейне. А на суседняй дарожцы чалавек з вельмі сучасным плеерам нешта слухаў. Я пацікавіўся, якую музыку ён слухае. А ён сказаў, што "чытае" кніжкі. Я быў уражаны. І гэта стала паваротным момантам. І цяпер, можна сказаць, я ўвайшоў у смак запісу аўдыёкніжак.

Уладзімір Арлоў на сёння з'яўляецца бясспрэчным лідэрам па колькасці выдадзеных аўдыёкніжак. У яго іх чатыры: "Час чумы" (чытае Леанід

Дзяржач), "Адкуль наш род", "Таямніцы полацкай гісторыі" (дзе апошнія аўтар чытае сам) і "Сны імператара". "Час чумы" — аповесць пра аўтара "Песні пра зубра" Міколу Гусоўскага. Папяроявая версія кнігі "Адкуль наш род" пабачыла свет чатыры разы. Гэта расповеды пра беларускую гісторыю ад часоў з'яўлення першых людзей на нашай тэрыторыі і да абвешчэння Беларускай народнай рэспублікі. Героі Арлова — Усяслаў Чарадзеі, Францыск Скарына, Леў Сапега, Канстанцін Астрожскі, браты Іван і Антон Луцкевічы... Але гэта не проста аўдыёкніга. На CD яшчэ прысутнічае тэкставая версія кнігі, якую, пры вялікім жадаванні, можна прачытаць самому. Тэкст аздоблены малюнкамі мастака Віктара Сташчанюка. А з кнігі "Таямніцы полацкай гісторыі" можна даведацца пра існаванне крыжа Еўфрасінні Полацкай і пра іншыя старонкі ў нашай гісторыі. На CD таксама ўвайшлі шэсць аповяданняў. Сярод іх "Пяць мужчын у леснічоўцы", "Рандэву на манеўрах" і інш.

Вось-вось у Арлова павінны з'явіцца яшчэ дзве аўдыёкніжкі — "Паўстанцы" (14 эсэ пра беларускіх паўстанцаў XVIII — XXстст.) і "Ордэн Белай Мышы" (выбраныя аповяданні і эсэ з аднайменнай друкаванай кніжкі і зборніка "Сланы Ганібала"). На абодвух CD творы будзе чытаць сам аўтар.

Ёсць аўдыёкніга і ў Вольгі Патавай. У яе "агучылі" "Прадславу" (чытае Андрэй Каляда).

З'явіўся таксама аўдыёзборнік "Легенды і паданні" (чытае Віктар Манаеў), прысвечаны нашым гарадам, знакамiтым асобам, культавым месцам. Калі яшчэ звярнуцца да гісторыі дакументальнай, а не мастацкай, то варта ўгадаць кнігу Івана Саверчанкі і Зміцера Саўкі "150 пытанняў і адказаў з гісторыі Беларусі". І гэты даведнік з'явіўся ў аўдыёфармаце. Пытанні задаюць Аляксей Вараб'еў і Ганна Талака, а адказы чытае Сяргей Харэўскі.

Аўдыёкніга "Мікола Ермаловіч. Лісты. Выступы. Гутаркі. Вершы" (чытае Валерый Мазынскі) уяўляе сабой малавядомую спадчыну вядомага гісторыка. На жаль, на дыск не змешчаны Ермаловічавы кнігі пра Полацкае княства, Вялікае княства Літоўскае.

Не забыліся выдаўцы, безумоўна, і пра самых маленькіх чытачоў, дакладней — слухачоў. Для іх былі выдадзены аўдыёзборнікі беларускіх народных казак, якія чытаюць Алег Хаменка, Ларыса Рыжкова, Віктар Манаеў. Пабачыў свет пераклад на беларускую мову казкі Ганса Хрысціяна Андэрсена "Дзікія лебедзі" (чытае Галіна Кухальская). Уключыш дзіцяці перад сном такую аўдыёкнігу, і можаш ісці адпачываць, не турбуючыся, ці засне дзіця. Канечне, засне!

Што да перакладаў твораў для дарослых, то паважнае месца займае аўдыёкніжка Джорджа Оруэла з рамана "1984" і аповесцю "Ферма". Абодва творы чытае Валерый Будзе-

віч па перакладзе Сяргея Шушы. Антыўтопія "1984" выкрывае таталітарызм у чалавечым жыцці. Твор з'явіўся пасля расчаравання аўтара ў савецкім дзяржаўным ладзе (Оруэл у 1930-х ваяваў у Іспаніі поруч з салдатамі з СССР).

У "Ферме" на прыкладзе хатніх жывёл аўтар паказаў мадэль дыктатуры Савецкага Саюза і фашысцкай Германіі. Жывёла, вызваліўшыся ад уладарання чалавека на ферме, пачынае свабоднае жыццё. Але вельмі хутка на змену адной дыктатуры прыходзіць іншая, якая выйшла з агульнай жывельнай масы.

Выбіваюцца з агульнага шэрага аўдыёкніжак CD Андрэя Хадановіча "Абменнік" і Джэці (Веры Бурлак) "PHANTOM of The Literature". Хадановіч, акрамя ўласных вершаў, чытае і пераклады з пяці моў (творы Юрыя Андруховіча, Канстанта Галчынскага, Альвідаса Шляпикаса, Джона Дона, Марыса Карэма). І ўсё гэта пад музыкай суправаджэнне. Джэці свае творы чытае без той харызмы, якая прысутнічае ў яе на "вялікай" сцэне.

Ёсць яшчэ аўдыёзборка "Начная чытанка". 50 сучасных пісьмennisкаў чытаюць свае творы. Прысутнічае і біяграфія аўтараў, а таксама фотаздымкі з імі. Акрамя вядомых пісьмennisкаў Р. Барадуліна, А. Разанова, Л. Дранько-Майсюка, прадстаўлены маладыя Альгерд Бахарэвіч, Віктар Жыбуль, Арцём Кавалеўскі...

Колькі б не казалі, што "прафесія" пісьмennisка занепадае, яна яшчэ доўга будзе існаваць. Будзе мяняцца толькі фармат дзейнасці літаратараў. А што вынайдуць на змену аўдыёкніжкам?..

Сяргей МАКАРЭВІЧ
Фота аўтара

Дом камуны і яго насельнікі

У апошнія гады часта можна пачуць, што, маўляў, у нашай літаратуры няма твораў, якія адлюстроўваюць сучаснасць. Такое меркаванне абверг празаік і драматург Васіль Ткачоў. Пра гэта сведчыць яго раман "Между ночью и днем", апублікаваны ў 5-м і 6-м нумарах часопіса "Нёман" у перакладзе на рускую мову Міхася Пазнякова. Першапачатковая назва твора, напісанага на беларускай мове, — "Дом камуны".

У рамане Васіля Ткачова мы бачым вялікі абласны горад, шматлікіх яго насельнікаў у складаны і трагічны час — у перыяд так званай перабудовы і распаду вялікай і магутнай дзяржавы — Савецкага Саюза.

Эпіграф да рамана з'яўляецца ключом для разумення зместу і задумы твора: "У каждого дома есть своя история. Она неразрывно связана с историей народа, с историей страны..." Менавіта Дом камуны, жыхары якога самі сталі героямі рамана або звязаны нейкім чынам з іншымі персанажамі твора, і з'яўляецца тым цэнтрам, вакол якога адбываюцца ўсе падзеі. У дадзеным выпадку дом атаясамліваецца з краінай, якая развальваецца, бо

дом таксама прыйшоў у такі стан, што тэрмінова патрэбны рамонт. І жыхары яго адначасова з'яўляюцца жыхарамі краіны, якая перажывае катаклізмы. Менавіта дом гэты сфарміраваў духоўную аднасць цэлага пакалення людзей. Прычым, у якіх цяжкіх і складаных моманты гісторыі: індустрыялізацыя, калектывізацыя, Вялікая Айчынная вайна, пасляваеннае аднаўленне...

І дзейнасць многіх кіраўнікоў, і жыццё прадстаўнікоў розных слаёў насельніцтва, у тым ліку творчай інтэлігенцыі, звязаны менавіта з гэтым домам — Домам камуны. Ён уплываў у свой час і ўплывае цяпер на думкі і пачуцці герояў рамана, іх жыццёвы выбар.

Пераканаўчымі стварыў пісьмennisка ўсе вобразы. Безумоўна, аўтару пашанцавала ў тым сэнсе, што правобразы герояў-кіраўнікоў уласцівы, а яны лёгка ўгадаваюцца, з'яўляюцца сапраўды выдатнымі людзьмі, выклікалі тады і выклікаюць цяпер сімпатыі. І аўтару ўдалося перадаць іх характары, паказаць усе тыя абставіны, атмасферу, якая панавала ў перабудовачны і постперабудовачны час у абласным цэнтры. Аўтар здолеў паказаць і но-

вую генерацыю кіраўнікоў, у прыватнасці, стварыў вобраз новага старшыні прыгараднага калгаса Міне́рава, які нясе ў сабе ўжо новыя, негатыўныя рысы кіраўніка, таму і не дзіўна, што ён не выклікае сімпатыі ні ў калгаснікаў сваёй гаспадаркі, ні ў нас, чытачоў рамана.

Безумоўна, найбольш удаліся аўтару і персанажы, і карціны жыцця прадстаўнікоў мясцовай інтэлігенцыі, бо ён жыў і жыве сярод іх, ведае ўсё "знутры", перажывае, хвалюецца, любіць і ненавідзіць. Перад чытачом паўстаюць літаратары, мастакі, скульптары і іншыя творчыя людзі, іх учынкi і думкі перадаюць атмасферу свайго часу. Жыццё ёсць жыццё: побач з добрымі людзьмі, таленавітымі творцамі, дзейнічаюць і прайдзісветы.

Намалываў аўтар і прадстаўнікоў новай праслойкі насельніцтва, народжанай пераменама ў сацыяльна-эканамічным жыцці краіны, — бамжоў. У іх свой свет, яны часова жывуць, дарэчы, у тым жа Dome камуны, які марудна, з цяжкасцю, рэканструіруецца, пераходзіць на новы лад жыцця-быцця. Пераканаўча паказаў пісьмennisка і дэградацыю асобы на глебе

алкагалізму: незаўважна, паступова добры ўвогуле чалавек, творчы работнік, ператварыўся ў карыкатуру на нармальнага чалавека. Аўтар шкадуе гэтых людзей, якія сталі хворымі з-за ўласнай слабасці не без уплыву, безумоўна, жыццёвых абставін.

У невялікім па аб'ёме творы Васіль Ткачоў мастацкімі сродкамі, на прыкладзе Дома камуны здолеў паказаць вялікія сацыяльна-эканамічныя зрухі, якія літаральна на нашых вачах адбыліся ў грамадстве: знішчэнне традыцыйнай сістэмы каштоўнасцей, дэадагізацыя грамадска-палітычнага жыцця, укараненне стандартаў заходняга "грамадства спажывання". Героі рамана знаходзяцца на пераломе: як жыць далей? І ў кожнага — свая дарога.

У творы закранаецца многа актуальных праблем сацыяльнага і культурнага жыцця нашай краіны. Раман чытаецца лёгка, з цікавасцю, як і ўсе творы гэтага аўтара. Аднак трэба мець на ўвазе, што за прастай хавецца глыбокі сэнс, тут, як кажуць, неабходна яшчэ ўмець чытаць паміж радкоў, чытаць уважліва, удумліва.

Васіль Ткачоў — вядомы майстар дыялогаў, і ў рамане яны выкарыстоўваюцца напоўніцу, як і гумар, і іронія, і сатыра.

Раман, несумненна, будзе мець шматлікіх удзячных чытачоў.

Міхась КАВАЛЁЎ

Толькі на «Вы»...

...Цяжка мне ўявіць Анатоля Грачанікава 70-гадовым. Як і Б. Сачанку ці М. Стральцова. Альбо Ул. Караткевіча амаль у 80 гадоў, І. Мележа — пад 90, хоць і я, грэшны, даўно ўжо не маладзён... У 1960-х, калі ўпершыню пабачыў іх (каго на вечарыне ў нас, на універсітэцкім філфаку, каго ў літрэдакцыях), нехта быў яшчэ толькі маладым аўтарам адной-дзвюх кніжак,

Асабіста я гэта лепш адчуў, калі ў 1973-м, пасля паўдзiesiąтка гадоў вясковага настаўнічання, аўтар некалькіх надрукаваных апавяданняў і рукапісу першай кнігі, перабраўся ў Мінск і пачаў працаваць... ажно ў аддзеле прозы часопіса "Польмя"! Чаму — "ажно?" Ды таму, што аўтарытэт "Польмя" быў такі высокі, што туды нават на самую ніжэйшую пасаду маладошага супрацоўніка, якой сапраўды ашчаслівілі мяне, хацелі патрапіць ужо абкніжаны і абчленены літаратары. Са старэйшымі калегамі па аддзеле, Б. Сачанкам і І. Пташнікавым, асмелваўся завітаць у будынак Саюза пісьменнікаў (тады пісьменнікі мелі прыстанак у "Доме Кубэ" — невялікім, шэра-змрочным, з цесным, няўтульным дваром, з падземнымі кабінетами будыначку, што знаходзіўся побач з гмахам ЦК КПБ) на пасяджэнні секцыі прозы, на агульныя пісьменніцкія сходы. Мяне, у многім правініцьяла, пачаткоўца, не магло не ўразіць, што ў СП, пра які пабойваўся нават марыць, адбываюцца сутычлівыя баталі, дзе прысутнічаюць Яны, чыю творчасць вывучаў яшчэ ў школе — К. Крапіва, М. Лынькоў, П. Броўка, М. Танк, А. Куляшоў... Некаторыя з пісьменнікаў і крытыкаў нас, тагачасных маладых празаікаў, цёпла падтрымалі. Сярод іх быў і паэт Анатоль Грачанікаў, на той час — намеснік старшыні праўлення СП Беларусі.

З'яўленне яго на гэтай пасадзе мела сваю перадагісторыю. Тут я мо з нямногіх, хто пра тое ведае даволі шмат, паколькі мы з Грачанікавым каля 10 гадоў разам працавалі ў "Маладосці": ён — галоўным рэдактарам, я — намеснікам, мелі согні даволі адкрытых размоў у рабочым кабінце, а яшчэ больш даверлівых — на пагулянках па мінскіх вуліцах, на сумесным лецішчы "Узгор'е-2".

Калі пераважна большасць пісьменнікаў-аднагодкаў Грачанікава — журналісты і філолагі, то ён — пэўнае выключэнне. Інжынер-чыгуначнік, які, маючы дар красамоўства і абаяльнасці, неўзабаве пасля заканчэння ў 1960 годзе Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту пачаў узвышчацца па камсамольскай лініі, а з 1965-га па 1967-ы быў першым сакратаром Гомельскага гаркама камсамола. Зразумела, маладога чалавека, што не меў яшчэ і 30 гадоў, наперадзе магла чакаць паспяховае камсамольска-партыйна-міністэрская кар'ера. Ды тут многае павярнуў у яго лёсе зямляк І. Шамякін, які ў гэты час набыў немаляую вагу не толькі ў СП, але і ў кіруючых колах БССР. Ведаючы, што Грачанікаў піша вершы, друкуецца з часоў студэнцтва, мае ўжо зборнік паэзіі "Магістраль" (1964; на яго ўхвальна адгукнуліся рэцэнзіямі Г. Бураўкін, С. Грахоўскі і іншыя пісьменнікі), ён аздачыў маладога "перспектыўнага"

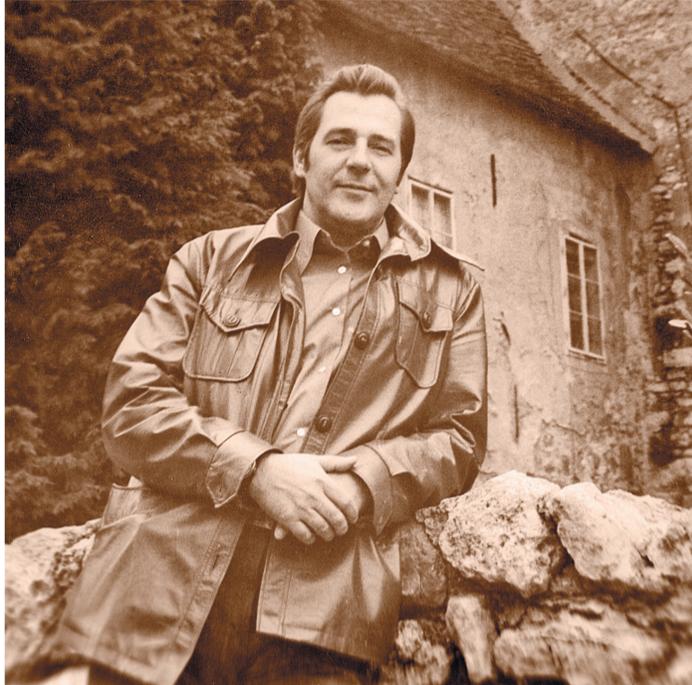
камсамольца-камуніста: твая службовая лясвіца заманлівая, але для таленавітага паэта (гэта Анатоль Сямёнавіч гаварыў своеасаблівым, з крэктам, голасам Шамякіна, што з усмешкай пацвярджала і жонка паэта Нэля Іванаўна) — хісткая, лепш едзь у Маскву, падвучыся на Вышэйшых літаратурных курсах, вяртайся і прысвячай сябе далей толькі літаратуры. Бясспрэчна, гэта было няпросте сямейнае рашэнне: трэба было мяняць не толькі лад жыцця, задумы на будучае, але і адмаўляцца ад ужо многага дасягнутага і літаральна кідацца ў неведомасць. Ды і сямейны саюз падпадаў пад нечаканы экзамен: малады, статны, прыгожы муж у Маскве, дзе шмат розных спекусаў, а жонка з дзецьмі тут. Але Нэля Іванаўна пагадзілася бачыць Анатоля Сямёнавіча не высокапасадным службоўцам, а значным паэтам. Іхні сямейны саюз не толькі збырогся, але і стаў больш моцным.

Пасля заканчэння тых курсаў (1969) Грачанікаў стаў загадчыкам аддзела літаратуры "ЛіМа", а ў 1971-м яго абралі на пісьменніцкім з'ездзе намеснікам старшыні Праўлення СП БССР. Зноў жа — не без перадагісторыі. У 1970-я аслабі пазіцыі броўкаўскага пакалення. У СП, у выдавецтвах і ў літвыданнях каля руля мацаваліся франтавікі і партызаны. І, трэба сказаць шчыра, упадабалі ўладу і ўплыў. Заўважалі, але асабліва не хацелі цярпець, што іх напорыста паддзіскаюць дзеці вайны, патрабуючы большай увагі да іхняй творчасці, свайго "месяца пад сонцам". Не сакрэт, галоўная пасада ў літвыданні — гэта пэўная літаратурная палітыка, забеспячэнне ці, наадварот, перабіванне нармальнага пульсу развіцця літаратурнага працэсу. Гэта — яшчэ і выданні ды перавыданні, прэміі, званні — карацей, абойма, у якую няпроста патрапіць без нечай моцнай падтрымкі.

Не абыходзілася і без таго, каб умець кампраміснацца, — быць лаяльным да ўлад, уважлівым да пільных калег, а нярэдка ісці на рызык дзеля публікацыі твораў, што маглі вызначыць новы шлях, пад'ём у літаратуры (гэта каной свайго здароўя ўмелі рабіць М. Танк, А. Кулакоўскі, П. Панчанка). Нечаканае службовае ўзвышэнне з ліку маладых менавіта шамякінца не парадавала нават асобных ягоных аднагодкаў. У выніку інтрыг на чарговым пісьменніцкім з'ездзе ён не быў перавыбраны ў галоўны прафесійны штаб. Тут варта аддаць належнае І. Шамякіну: ён не пакінуў у бядзе ў многім свайго выхаванца. З 1976-га — Грачанікаў галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка", з 1978-га — "Бярозкі", у 1982—1991-х — "Маладосці".

А на працы ў СП Грачанікаў асабіста мне сапраўды дапамог. На пачатку 1974-га, калі я надрукаваў першую настаўніцкую аповесць у часопісе "Маладосць", Грачанікаў быў своеасаблівым па-

нехта — даволі вядомай асобай, але ўсе — па-свойму ўзнёслыя і адданыя Бацькаўшчыне і літаратуры. Тады, у "хрушчоўскую адлігу", многія таленавітыя беларускія пісьменнікі былі ў грамадзянскім і творчым парыве, у імклівай хадзе, не верачы, што хутка ацвярэзьяць, а некаторых і саб'юць з рытму новасталінскія прымаразкі... У нас яны дыхнулі холадам.

срэднікам майго знаёмства з адным з лепшых беларускіх празаікаў І. Мележам. Тыя размовы з Мележам я выдатна помню і сёння. Яны былі, ёсць для мяне вялікім літаратурным урокам.

Калі ў 1982 годзе мы пачалі разам з Анатолем Сямёнавічам весці рэй у "Маладосці", то ён прапанаваў быць на "ты", на што я не згадзіўся, памячы наказ сваіх бацькоў да вядомага і асабліва паважанага чалавека звяртацца толькі на "вы". Як і ранейшы галоўны рэдактар Васіль Зуёнак, Грачанікаў даручыў мне "цалкам узяць у свае рукі маладосцеўскую прозу". Гэты давер старэйшых калег быў не проста самалюбнай уцежай, а далейшай школай грамадзянскасці, адказнасці, самастойнасці і сумленнага служэння літаратуры.

Поплеч мы не проста адбывалі рэдакцыйныя дні, а многае задумвалі, раіліся з калектывам, падтрымлівалі ўсё самае таленавітае, мелі няпростыя стасункі з камсамольскімі і партыйнымі камітэтамі. Было і па карку. Ды, паверце, я нідзе і ніколі не падстаўляў Грачанікава, а ён нідзе і ніколі не скідаваў "грахоў", у тым ліку і ідэйных, на мяне, намесніка, ці на іншых. Усе мы да яго не адчувалі нейкай нездаровай хітрасці, ён без патрэбы не спасылаўся на пэўныя забароны, не крэсліў рукапісы, многае ўмеў браць на сябе і нават за нейкую правіннасць супрацоўнікаў не дазваляў сабе не толькі наладзіць ім разнас, але і павысіць на іх голас. І ўсе мы вельмі цанілі гэта. Таму невыпадкова пры ім было бласлаўлена ў літаратуру, што робіць аўтарам, "Маладосці", яму, галоўнаму, гонар: "Старажытная Беларусь" М. Ермаловіча, "Споведзь" Л. Геніюш і шмат што іншае. А наладжванне "Бібліятэкі часопіса "Маладосць", у якой пабачылі свет першыя кніжачкі сённяшніх вядомых паэтаў, празаікаў, публіцыстаў і крытыкаў! Колькі радасці было, калі ён уручаў шчасліваму аўтару яго першае кніжнае дзіця і

калі менавіта па маладосцеўскай кніжачцы творцу прымаў ў СП і залічвалі ў прафесійны цэх!

...У снежны, сонечны сакавік 1991 года на маё лецішча (завітаў туды толькі на выхадны дзень, каб пасталярнічаць) зусім нечакана зайшлі супрацоўнік "Маладосці" В. Гігевіч і выдатны празаік В. Казько, штосці пачалі няўцямна гаварыць са мной, а пасля агаломшылі: няма Грачанікава... Мне стала страшна, што "Маладосць" застаецца без яго — годнага прадаўжальніка спраў яе галоўных рэдактараў Аляксея Кулакоўскага, Пімена Панчанкі, Алеся Асіпенкі, Генадзя Бураўкіна, Васіля Зуёнка. Яму тады ішоў яшчэ толькі 53 год! Ён быў у росквіце як мужчына, пісьменнік, рэдактарскі дзеяч! Сам не свой, я пазісцяўся ў добразнаёму кватэру па вуліцы Казлова да сям'і, якая засталася без гаспадара, мужа і бацькі...

Прашу прабачыць, што тут амаль нічога не сказаў пра Грачанікава паэзію. Пра яе — з аб'ёмным тэматычным дыяпазомам, насычаным грамадзянскасцю, любоўю да Бацькаўшчыны, лірызмам, пачуццямі сяброўства і кахання, жыццяўнабнасцю — пісалі ўжо нямала і яшчэ будуць пісаць шмат. Як і пра шматлікія кнігі для дзяцей, пра пераклады з іншых моў. Па яго гарманічным чалавечым характары і ягоная паэзія гарманічная, а ў многім меладычная, песенная. І сёння, да слова, вельмі прыемна хоць зрэзь калі пачуць песні на яго словы ("Дударыкі", "Белая лілея", "Над Белай Руссю — белы снег" і іншыя).

Нязменна спаўняючы бацькоўскі наказ, маю шчасце і Анатоля Грачанікава светла ўспамінаць і пашанотна ў думках і на словах называць на "Вы" за зробленае знешне спакойна, але шчыра, глыбокімі задумамі і сардэчным поклічам.

Генрых ДАЛІДОВІЧ
Фота з архіва сям'і А. Грачанікава.

Падарожжа па Мінску — даўнейшым і сённяшнім

Сярод многіх святочных імпрэз у Дзень горада вылучалася ў беларускай сталіцы адкрыццё ў Беларускаму дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны выставы "Мінск: падарожжа ў часе". Фотаматэрыялы для экспазіцыі (а гэта — больш як 40 рэпрадукцый старых паштовак канца XIX — пачатку XX стагоддзя і гэтулькі ж здымкаў сучаснага горада, якія дапаўнялі іх) былі прадастаўлены вядомым беларускім філакартыстам, лаўрэатам прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "За духоўнае адраджэнне" Уладзімірам Ліхадзедавым.

Выставу адкрыла ўступным словам першы намеснік міністра інфармацыі краіны Лілія Ананіч. Пра гарадскі рэзананс шматгалоўнай дзейнасці калекцыянера гаварыў галоўны рэдактар газеты "СБ. Беларусь сегодня" Павел Якубовіч. Сваімі ўражаннямі ад выставы, ад знаёмства з сабранымі У. Ліхадзедавым матэрыяламі падзяліліся намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Віктар Кураш, дырэктар музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны Сяргей Азаронак, доктар філалагічных навук прафесар Адам Мальдзіс, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Ліхавы.

З просьбай пракаментываць падзею я звярнуўся да Сяргея Азаронка. І вось што адказаў дырэктар музея:

— Выстава арганізавана пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь сумесна з Мінскім гарадскім выканаўчым камітэтам і газетай "СБ. Беларусь сегодня". Выстава з'яўляецца працягам праекта "У пошуках страчанага". Экспазіцыя дае магчымасць здзейсніць падарожжа ў далёкую мінуўшчыну нашай сталіцы і яе жыхароў, захапіцца старадаўнімі архітэктурнымі пабудовамі Мінска, якія, хаця і былі разбураны часам і войнамі, працягваюць жыць у памяці народа і на старых фотаздымках. Наведвальнікі таксама змогуць убачыць і сучасныя вопыт вуліц і будынкаў горада і ацаніць маштабы стваральнай працы нашага народа, чыёй заслугай з'яўляецца стварэнне новай пасляваеннай сталіцы. Пазнаючы мінулае, валодаючы здольнасцю цаніць сапраўднае, мы, пагадзімся, вучымся ўпэўнена і годна ісці ў будучыню.

На выставе былі прэзентаваны і кніжныя выданні з рэпрадукцыямі паштовак з калекцыі Уладзіміра Ліхадзедава. У тым ліку — і альбом, які быў выпушчаны да святочнай імпрэзы "Мінск: падарожжа ў часе". Дзве з філакартычных кніг — "У пошуках страчанага" і "Знічкі Айчыны" — выдадзены РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выстава, адкрыццё якой прыцягнула ўвагу многіх мінчан, гасцей сталіцы, будзе працаваць у музеі да 5 лістапада. А яшчэ ў дзень адкрыцця музей сабраў сапраўды міжнародную канферэнцыю па пытаннях захавання філакартычнай спадчыны. Пра калекцыю Уладзіміра Ліхадзедава і не толькі гаварылі Вадзім Сядоў з Санкт-Пецярбурга, Алег Слауты з Літвы, Кірыл Сокал з Масквы, дырэктар мінскага выдавецтва "Тэхналогія" Вацлаў Багдановіч ды шмат хто яшчэ.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Установа адукацыі "Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва", Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў

запрашае павысіць сваю кваліфікацыю ці атрымаць новую спецыяльнасць работнікаў устаноў культуры, клубных устаноў, спецыялістаў сельскай гаспадаркі, выкладчыкаў дзіцячых школ мастацтва і дзіцячых музычных школ па наступных прапануемых формах навучання на бюджэтным аснове:

— курсы павышэння кваліфікацыі (1—2 тыдні з адрывам ад вытворчасці); стажыроўка (ад аднаго да трох месяцаў, без адрыву ад вытворчасці);

— перападрыхтоўка (на базе вышэйшай адукацыі, тэрмін навучання 2 гады, завочная форма) па наступных спецыяльнасцях:

- менеджмент сацыяльнай сферы;
- інструментальная народная музыка;
- рэкламная дзейнасць;
- бібліятэказнаўства і бібліяграфія;
- тукарэжысура;
- рэжысура масавых святаў і відэаілюстрацыяў.

Просім выказаць таксама свае прапановы і пажаданні па тэматыцы навучання ў інстытуте і даслаць заяўкі і спісы слухачоў курсаў з указаннем прозвішча, імя, імя па бацьку, пасады, выбранага спецыяльнасці да канца верасня 2008 года па факсу 281-33-81 ці на адрас: 220086, вул. Каліноўскага, 12, вучэбны аддзел ІПКіП. **Кантактны тэлефон: 281-43-50.**

У сё гэта тлумачыцца тым, што адразу ж, як Мінск зрабіўся сталіцаю спачатку БССР, а потым незалежнай Беларусі, ён перастаў быць занябанай, губернскай украінай Расійскай імперыі.

Працэс пераўтварэння ў сталіцу — акт не аднамоментны. Мінск за гэты час прайшоў рэканструкцыю 30—40-х гадоў, перажыў нямецкую акупацыю і страшэнныя паветраныя бамбардзіроўкі, але зноў і зноў адраджаўся. А было ж і такое, калі некаторыя чыноўнікі з партыйных вярхоў прапаноўвалі перанесці сталіцу з Мінска ў іншае месца, пабудавачь новы, сацыялістычны, горад. Асабліва ім карцела сплячыць Чырвоны касцёл, што на плошчы Незалежнасці, ды прыгажуню-царкву на плошчы Свабоды — нашы хрысціянскія святыні. А Мікіта Хрушчоў спрабаваў нават падбухтарыць мясцовых начальнікаў, каб адмовіліся і ад беларускай мовы...

Сталіца пачыналася ў 30-я. Спачатку пабудавалі гмах Дома Урада, немалое нават па сённяшніх часах збудаванне. А тады ж не было амаль ніякай тэхнікі, цэглу насілі на паверхі ў спецыяльных драўляных "рукзаках", што ў народзе называлі "казою".

Аўтарам гэтага шэдэўра быў архітэктар Іосіф Лангбард. І пабудавалі ў вельмі сціслыя тэрміны — засяліліся ўжо ў 1934 годзе. Першапачаткова будынак меў назву "Дом народных камісараў". Дарэчы, Лангбард пакінуў пасля сябе мноства архітэктурных твораў: Дом афіцэраў, Оперны тэатр, Акадэмія навук, кінатэатр "Перамога"... Усе яны маюць пэўны акрэслены дэкор, рысы канструктывізму: жэжкія атыкі, трохчвэртныя калоны...

Мінск — горад вельмі стары, і калі пракладвалі метро на Нямізе — выкапалі драўляныя ўмацаванні яшчэ часоў Кіеўскай Русі, дык што ўжо гаварыць пра сярэднявечча. Вось, напрыклад, Свята-Духава царква, пабудаваная ў 1633 годзе, тады яна звалася кляштарам бернардынак. Ёсць шэраг не менш каштоўных і старадаўніх пабудов. Усе яны знаходзяцца ў старой частцы горада, як гэта і належыць гістарычным помнікам. На вялікі жаль, частка з іх знесена, разбурана, знішчана. І разбурана не фашысцкімі бомбамі, а злой воляю, па загадзе тагачасных маскоўскіх кіраўнікоў Сталіна, Кагановіча, Хрушчова... У прыватнасці, у 1936 годзе была ўзарвана вялікая і прыгожая Чыгуначная

Да нядаўняга часу даводзілася чуць, што Мінск, маўляў, вельмі бедны на гістарычныя помнікі. Што войны, якія вогненным смерчам праносіліся з Захаду на Усход, а потым у адваротны бок, здратавалі яго ўшчэнт, нічога каштоўнага не пакінулі. Дазволю сабе з гэтакімі думкамі не пагадзіцца. Замежныя госці, што да нас пачалі наведвацца ўсё часцей, называюць Мінск суперсучасным, супермадэрным горадам. Але здзіўна: чым больш сталіца мадэрнізуецца, тым больш у ёй выяўляецца архітэктурных помнікаў.

Гісторыю не падманеш

царква на скрыжаванні вуліц Савецкай, Маскоўскай ды Мяснікова. У 1950 годзе знішчылі пабудовы былога касцёла і кляштар дамініканцаў, а ў 60-я — невялічку, але вельмі прыгожую царкву Св. Мікалая на Козыраўскіх могілках.

Уся гэтая барабца з хрысціянствам цяпер завецца "гістарычнымі віхурамі часу" і скажаць, што яна скончылася назаўсёды і канчаткова — было б неабачлівым перабольшаннем.

Калі рускае войска ўвайшло ў Мінск у 1793 годзе, дык тут было ўсяго трынаццаць вуліц і завулкаў. Тым не менш, некаторыя занадта ганарлівія польскія "панове" і цяпер падкрэслена называюць наш горад "Міньск бяларусінскі", параўноўваючы яго з "Міньскам мазавецкім", маленькім польскім мястэчкам. Але менавіта ў той момант і для Расіі, і для Польшчы, і асабліва для Мінска змянілася абсалютна ўсё — геаграфія, палітыка, інта-

рэсы... Мінск у 1793 годзе быў абнесены абарончымі валамі: яны атачалі горад па Нямізе, па цяперашняй Інтэрнацыянальнай, тады яна звалася Дамініканскаю, па Раманаўскай Слабадзе. У той сярэднявечны Мінск, па сутнасці, уваходзіла крыху больш тэрыторыя, чым Верхні ды Ніжні горад з Замчышчам уключна. Першае, што зрабілі рускія салдаты, — цалкам зруйнавалі гэтыя сярэдневечныя валы. А з прыходам губернатара Захарыя Карнеева перарабілі былы Маскоўска-Венскі тракт у галоўную вуліцу новага Мінска, якая была перайменавана ў Захар'еўскую і захавала такую назву пакуль не прыйшлі да ўлады балышавікі. Сёння — гэта праспект Незалежнасці, а невялічкі кавалачак з таго, што застаўся ад недабудаванага камунізму, па-ранейшаму завецца вуліцай Савецкаю.

Наступнай вялікаю падзеяй у жыцці Мінска і ўсёй Беларусі была пракладка праз нашу зямлю чыгункі. Яна звязала нас з Расіяй, з Прыбалтыкай і Прусіяй. Такім чынам, Беларусь у складзе Расіі атрымала выхад у Еўропу. Мінск на той час з невялікай колькасцю каменных дамоў уяўляў сабою сапраўдны "слаёны пірог", каменны цэнтр

быў шчыльна акружаны драўлянымі Грушаўкамі, Сляпянкамі, Камароўкамі, Старажоўкамі ды іншымі, як тады было прынята пісаць у адміністрацыйных паперах, "палицейскімі частямі".

Дык ці ёсць у Мінску гістарычныя помнікі, альбо іх няма? Наадварот, дзівіцца трэба таму, як многа цудоўных помнікаў засталася ў Мінску! Быццам сам Гасподзь Бог пакінуў нашым дзецям ды ўнукам творы Гайдукевіча, Краснапольскага, Гая, Лангбарда, Лаўрова, узоры канструктывізму і раманскага стылю, — касцёл на Кальварыйскіх могілках ды царкву Марыі-Магдаліны на былых Старажоўскіх...

Нават жылыя дамы ў стылі мадэрн сустракаюцца ў цэнтральнай частцы горада амаль на кожнай вуліцы: на Валадарскага дом № 17, на Інтэрнацыянальнай дом № 31, на Карла Маркса дом № 30... Захаваліся такія каштоўныя гістарычныя помнікі на вуліцы Герцэна, у Музычным завулку (дом масонаў).

Не трэба забывацца, што хуткаплынны час нават з таго, што будуюцца сёння, зробіць некалі гістарычныя помнікі. Больш як 50 гадоў таму, у сталінскія пасляваенныя, пабудавалі кавалак Праспекта імя Сталіна ад галоўпаштамта да Кастрычніцкай плошчы. Пасля смерці правадыра ўсё гэта было аб'яўлена "архітэктурнымі перабольшаннямі", загадана было ламаць і збіваць усё, што толькі было магчыма. А сёння ЮНЕСКА прызнала тую архітэктурную "сталінскую ампірам" і ўсвятветнай каштоўнасцю. У многіх месцах "перабольшанні" ствараюць нанова ды вяртаюць на ранейшыя месцы.

...Мінск — горад стары ды слаўны, чаго толькі на ягоных землях не здаралася! Многае, вядома, страчана назаўсёды, але пільна ўглядаючыся ў старыя мury, слухаючы зямлю яго вуліц ды завулкаў, можна многае адчуць. Горад сам раскажа пра тое, дзе ды што адбылася. Толькі раскрывае свае таямніцы ён для тых, хто яго шчыра любіць і разумее яго душу. Ну а для тых, хто чыгтае ўсяго толькі шльдачкі з надпісамі "Камсамольская", альбо "Леніна" ці "Энгельса", каму нецікава, што некалі гэта былі Феліцыянаўская, Францисканская альбо Дамініканская, горад сіціла прамаўчыць, нічога не скажа...

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

На здымках: касцёл св. Іосіфа і Паўла; былы касцёл св. Петра і манастыр бернардынцаў (на другім плане).

Ягадны востраў

Ад райцэнтра г. п. Круглае да вёскі Ракушава, якую ў народзе па-ранейшаму называюць Ліхінічы — крыху больш за кіламетр. Была ў мяне асабістая патрэба ехаць да тае даволі вялікае, на некалькі працяглых вуліц, вёскі.

Вербы паўз край вёскі, з паўночнага боку, абступілі зусім неглыбокі ручай, за якім пачыналася адна з крайніх вясковых вуліц. І вось тут, стрэўся мне мажны, рыжаваты, вышэй сярэдняга росту мужчына. У адной руцэ — каса, у другой — кошык, напоўнены па самую дужку ярка-зялёнай травой. Размова з дзядзькам Іванам спачатку была пра ягоную гаспадарку. А гаспадар ён тыпова вясковы: ёсць рагуля, свінні, куры, гусі, індкі і г. д. І накошаная трава ў кошыку прызначалася камусьці з хатняй жывёлы. Калі гаворка зайшла пра ручай, то дзядзька Іван мовіў, што некалі тут бегла рачулка і дадаў:

— А вось як высушылі Журавец, дык усё памяналася...

— А дзе гэта Журавец?

Дзядзька Іван павярнуў галаву, махнуў рукой у бок дальняй вёскі Міхейкава. Гурт цёмных хвой на могілках хаваў першыя хаты тае вёскі. Над астатнімі высіліся купы дрэў — старых, задуменных.

— А гэта!..

— Чаго ж так называецца? Ці мо журавы там гняздзіліся?

— Журавы як журавы, а вось ягад там было, журавін, — кошыкамі насілі...

Ад адной жанчыны з журавінных мясцін на Кругляншчыне чуў, што журавіны добра захоўваюцца, праз восень і зіму, у звычайнай калодзежнай вадзе ў драўляным посудзе. І цукру не трэба! І не будзе ў сям'і вітаміннага голаду ні ўзімку, ні ўвесну.

З усяе тае размовы з дзядзькам Іванам, найбольш запомнілася мне назва мясціны — ЖУРАВЕЦ! Штосьці асенняе было ў назве. Уяўлялася смуга асення, якая поўніць прастору, і здавалася, што тая смуга сама аб нечым тужыць... І чуўся вокліч з высяў журавоў. Вокліч падобны да развіталнага плачу... Мроілася, як бялёсы туман над балотцам кратае зжоўкляны, панылыя лісты лавовых кустоў. Кратае іх сваімі космамі, нібы разглядае... Вецер зрывае з галін лісце, яно хаваецца ў тумане, як мятлікі, завісае між збялых сцяблін травы...

— А знайсці гэтае месца проста, — дадае дзядзька, — там, недалёка ад Жураўца, меліярацыйны канал праходзіць, а побач — дарога, што на Міхейкава ідзе. Пад Міхейкаўскія клады...

У першую пазездку да мясціны Журавец знайшоў меліярацыйны канал, што працуе з крутымі паваротамі то ўлева, то ўправа, праз палі, а вось былога журавіннага балота — не знайшоў. Вакол канала рос шматтадовы лубін, густая дзікая трава і за ўсім гэтым — высокая зялёная жыта... А дзе ж Журавец?..

Праз год у пастухоў, што пасвілі калгасных кароў ля вёскі Ракушава, спытаў: "А дзе ж тут мясціна такая, Журавец?" Пастух, нечым падобны да амерыканскага каўбоя, у плашчы-дажджавіку запытальна глядзеў на мяне: "Адкуль ты? Што за чалавек?" Прадставіўся пазаштатным карэспандэнтам раёнкі. Пастух паклікаў памочніка. Абое махалі пугамі ў бок вёскі Міхейкава, казалі: "Дзета там далжна быць..."

Паехаў палывою дарогай да вёскі Займішча, якая знаходзіцца за паўкіламетра ад Міхейкава, бліжэй да цёмнага лесу. З дарогі паглядаў на збажыновае поле, шукаў вачыма сярэд яго балотны востраў з кустамі лавы, тонкімі бярозкамі... Вострава не бачылася...

Урэшце невысокія дрэўцы, кусты лавы згледзеў сярод поля, але недзе бліжэй да заасфальтаванай шашы Крутлае — Слаўнае і недалёка ад вёскі Міхейкава. То ж, які здагадаўся, і быў Журавец. Чаму ж летась не кінуліся мне ў вочы гэтыя дрэўцы, кусты лавы?.. Ці мо, стаміўшыся быльгацца ў дзікай траве ўздоўж канала, інтарэс да пошку страціў?

Балота, журавіннага, засланага зеленаватым мяккім мохам, з куп'ём, з асакой, травой-кругляком, не было. Пад нагамі цвярдзеў сухі дол, зарослы сіўцом, верасам. Зірнуў на канал. "Вось туды і сышла ўся вада, уся вільгаць з Жураўца, — падумалася, — прытым незваротна... Узровень вады ў Жураўцы пасля таго, як меліяратары выкапалі канал, аказаўся вышэйшы... І ён — высах... Вада сышла з яго".

Меліярацыйныя камунікацыі разлічаны на тое, каб збіраць вільгаць з балацянага долу. Па трубках і трубах яны павінны сцякаць у асноўны канал. Пасля асушальных работ, праведзеных каля Жураўца, саўгас "Круглянскі" атрымаў дадатковыя плошчы зямлі. Здаецца, хлебаробы выйгралі. Ды толькі прыгадваліся словы дзядзькі Івана "Некалі было балота... Кашолкамі журавіны насілі". А цяпер — усё высахла, прапала...

Журавец... Для людзей рацыянальных, практыкаў-рэалістаў — гэта былое балота з ягадай. Для чулых, успрымальных — гэта і яркая сакавітасць, і чырвань журавінаў на зрыгзых кулінах, і ціхая, сонечныя асеннія дні з прытомным пералівам светлага паветра, і вокліч журавоў, і шэрыя туманы, што асядаюць на зямлю з неба. Слова мяккае, ёмістае, паэтычнае. Дзядзюк прашчурам за слова-назву, за багацце асацыяцый, што тоіцца ў ім. Аб тым, што Журавец, ягадны востраў, незваротна загінуў, хтосьці і пасумуе.

На вялікі жаль, памёр дзядзька Іван. Так і застаўся ён у памяці цёплым, парным летнім днём з кошыкам накошанай травы ў руцэ... І яшчэ з адкрытай і простаай сялянскай душой, якой да ўсяго ёсць клопат...

Уладзімір ЦІШУРОЎ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Абслужка:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04

прозы і пазіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перададзенай просьбе

спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыі

не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю

паведальваюць сваё

прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень

на пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3434

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк

17.09.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае

пасведчанне № 715

Заказ — 5058

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 08038

Пад новай рубрыкай "Два крылы" прапануем увазе чытачоў серыю матэрыялаў нашага няштатнага аўтара пра маладых і амбіцыйных, таленавітых і цікавых людзей, якія змаглі знайсці сябе ў розных мастацкіх сусветках. Яны не сядзяць на двух крэслах і не ловяць двух зайцоў. Яны ляцяць на ўласных крылах, захопленыя дзвюма сваімі справамі.

Фарбы, пэндзаль і музыка

Андрусь Такінданг нарадзіўся ў 1983 годзе ў Мінску. Скончыў Рэспубліканскую гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка. Сёлетні выпускнік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, спецыяльнасць — "традыцыйная беларуская культура і сучаснае мастацтва, мастак-рэстаўратар". Сярод моладзі больш вядомы як заснавальнік і фронтмэн гурта "Рэха", аўтар музычнага праекта "Гаротніца" (песні жанчын т. зв. асацыяльнай катэгорыі).

мастакі з вялікай цяжкасцю нават ідуць на размову. Ёсць у маладой генерацыі такія, ведаеш, нешматслоўныя, нячэсаныя, у вязаных швэдрах: кеды (на іх што-небудзь маркерам намалювана), джынсы (пагранія, у фарбе), сукенкі да падогі, кайстры меліяратараў і аграномаў. А эстэтыка майстэрні! Фарбы, магнітафон з гуртом "Кіно" і розным іншым андэграўндам, кіпяцільнік у слоіку, абагравальнікі для аголенай натуры, на якіх гатуюцца бутэроброды. Гітара нейкая павінна ў майстэрні быць.

Гаваркі "дырыжор пажарнага аркестра"

— Вось ты кажаш — гітара... А як музыка вярнулася ў тваё жыццё?

— Дзе выяўленчае мастацтва, там і музыка. Пры канцы навучання ў каледжы нам з маім сябрам Мікітам Кішовым вельмі захацелася навучыцца граць на гітары. Проста нашы ўсе знаёмыя гралі на гітарах, а я да пэўнага часу лічыў: вось усе буууць, і я буду — гэта ж папса. Усіх пераконваў, што я вышэй за гэта. А потым усё роўна закарцела. Пачаў вучыцца. Мікіта таксама пачаў. І мы вырашылі на выпускны што-небудзь разам сыграць. Паспрабавалі. Потым сталі студэнтамі, пачалі трэніравацца і трэніравацца, да нас далучыліся іншыя музыканты. Мы ўжо спакайней пачалі адчуваць сябе з нашымі інстру-

ментамі. Я згадаў, што некалі, пятнаццаць гадоў таму, мяне аддалі ў музычную школу ў клас домры, і адкапаў сваю старую домру. На гітары даўно не іграю, ужо забыўся. Усё ж такі тое пагардлівае стаўленне да гітары ў мяне не прайшло. Ну, і ўрэшце музыка зацягнула.

— Акрамя рок-гурта "Рэха", у цябе ёсць музычны праект "Гаротніца". Тэксты ты пішаў сам і для "Рэха", і для "Гаротніцы". Як прайшло ў галаву напісаць ад імя жанчын з цяжкім лёсам?

— За год праект вельмі змяніўся. Раней канцэпцыя "Гаротніцы" была такая эстэцкая і гэструктыўная ў нечым па музыцы, шчыmlвая: сем музыкаў і вакалістка збіраюцца... Напісалася колькі тэкстаў. Было надзвычай цікава "перакуліць" свет, паглядзець на яго з іншага боку. Падалося добрай ідэяй, каб пад такую гэструктыўную музыку жаночыя галасы спявалі што-небудзь пра гаротную жаночую долю. Захацелася зрабіць спецыяльны праект такі. Але цяпер мы "маргінальны пажарны аркестр".

Без права выбару

— Калі б перад табой паўстаў выбар: займацца толькі музыкай ці толькі пісаць карціны, што б перамагло?

— Ненатуральнае для мяне становішча. Я жыву і разумею, што такі выбар перад сабой не пастаю. Калі раней была думка — стаць знакамітым

мастак, то цяпер я думаю, што трэба проста маляваць карціны. З узростам патрэба спраўдзіцца памяншаецца і павялічваецца патрэба ў стварэнні. У маім жыцці гэта цяпер відавочна: галоўнае не рэалізацыя, а творчы працэс. І нават вялікай патрэбы выстаўляцца ў мяне няма. А калі ствараеш музыку, заўсёды думаеш пра слухача: як зала ўспрыме, дзе можна сыграць. Музыка — сродак перажыць нейкія новыя эмоцыі, невядомыя для жыцця.

— Добра, паспрабую спытаць па-іншаму: што для цябе праца, а што хобі?

— Бываюць нейкія мастацкія заказы — атрымліваецца праца, таму што табе за гэта плацяць грошы. Ёсць нейкая серыя канцэртаў з ганарарам. Праца — гэта тое, за што плацяць.

♦
Вось такім дзіўным чынам, непарыўна могуць спалучацца ў чалавеку мастацкая маўклівасць з корпаннем ва ўласнай падсвядомасці, жаданне адзіноты ў працы і здольнасць арганізаваць музычны праект з васьмяю музыкамі, разняволеннае адчуванне сябе на сцэне і прага сказаць нешта слухачу ад імя самых розных герояў. Дзіўны, але досыць упэўнены палёт на двух розных крылах.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ
Фота з архіва гурта "Рэха"

У адказ на сур'ёзнае пытанне ён любіць па-філасофску пажартаваць: "Музыка дапамагае мне не з'ехаць з глузду ад пісання карцін, а пэндзаль і фарбы — не звар'яецца ад музыкі". Знаёмцеся: Андрусь Такінданг, чалавек і параход. Таксама жартую. Насамрэч — мастак і музыка.

Спачатку крылцы

Наканаванае з'яўленне на спіне Андруса двух крылаў пачалося рана:

— У дзяцінстве мяне аддалі ў музычную школу (на домру), але я туды трошкі зусім пахадзіў і пайшоў у мастацкую. Тады для мяне музычная школа была нудотай і пакутай. А маляваў я змалку, як і ўсе. Спачатку былі такія абстрактныя кампазіцыі, каларовыя плямы розныя. І паколькі ў сям'і гэта заахвочвалася, то я з задавальненнем трыя плямы мазаў і мазаў. А потым мяне аддалі ў каледж мастацтваў, дзе я маляваў увесь час: малюнак, нацюр-морт, жывапіс, кампазіцыя. І, акрамя гэтых акадэмічных заданняў, я заўсёды стараўся нешта рабіць сваё.

Маўклівы мастак у расцягнутым швэдары

— У якім стылі ты цяпер працуеш?

— Не ведаю, як гэта назваць... Постмадэрнізм нейкі. Стыль пошуку. Я буду казаць пра тэхніку: цяпер працую акрылам і шукаю розныя фактуры, нейкія вобразы... У мяне такі этап, што хучэй маляюцца нейкія вобразы, якія знаходзяцца ў падсвядомасці, а не ў розуме.

— А што датычыць тваёй рэстаўрацыйнай практыкі?

— Скажу шчыра, што я пастараюся ў сваім жыцці нічога не рэстаўраваць (смяецца. — А. М.). Я не так даўно ездзіў у Мір і там каля месяца працаваў як мастак-рэстаўратар на магільным склепе. Там мы ўзнаўлялі роспісы пачатку стагоддзя. Гэта, канечне, класна, добра — паехаць куды-небудзь, папрацаваць там, паглядзець свет. Але я разумею, што такое жыццё — не мае прызначэнне. Таму што "творчы сверб" моцна перашкаджае рэстаўрацыі: для яе патрэбны халодны розум. Гэта, хучэй за ўсё, не для майго тэмпераменту. Проста калі я бачу перад сабой пэндзаль, фарбы, палатно, то ў мяне адразу ў мазгу такое "тр-тр-тр" — ствараць трэба нешта.

— І чым ты хочаш займацца ў будучыні?

— Жывапісам. Жывапіс — гэта такая рэч, якая вымагае аддачы, я хачу знаходзіць дастаткова часу для гэтага... Люблю пісаць партрэты, нейкія такія вобразы, якія знаходзяцца ў падсвядомасці чалавека.

— А чаму ты вырашыў стаць мастаком?

— Не ведаю, чаму я вырашыў, — я быў тады маленькі. А цяпер думаю: ты мастак, ты працуеш і ты залежыш толькі ад сябе ў час стварэння сваёй работы — ты працуеш адзін, не ў камандзе. Жыццё мастака выгана адрозніваецца ад усіх іншых жыццяў у тым плане, што ты можаш не звязаць на ўсіх і проста займацца сваёй працай, і яе вынік будзе залежаць толькі ад цябе, а не ад розных шматлікіх фактараў.

— І з такіх эгаістычных памкненняў ты вырашыў стаць мастаком?

— Проста ёсць людзі, якія лёгка кантактуюць, а калі наадварот, то чалавек можа стаць мастаком. Наогул часам можна заўважыць, што